

Universitetet
i Stavanger

FAKULTET FOR UTDANNINGSVITENSKAP OG HUMANIORA

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i spesialpedagogikk

Vårsemesteret, 2020

Åpen

Forfatter: Inger Johanne Klausen

.....

(signatur forfatter)

Veileder: Universitetslektor Ellen Elvethon

Tittel på masteroppgaven: En kvalitativ studie av barnehagepersonalets arbeid mot mobbing

Engelsk tittel: A qualitative study of how kindergarten staff work against bullying

Emneord:

Mobbing

Barnehage

Forebygge – Avdekke – Stanse

Kunnskap – Kompetanse

Ledelse

Antall ord: 30939

+ 3 vedlegg

Stavanger, 7.juni, 2020

Forord

Gjennom flere års erfaring som pedagogisk leder i barnehage, har jeg opplevd mobbeatferd blant barn som et utfordrende og vanskelig tema. Det er først de senere årene at mobbing i barnehagen har blitt satt fokus på, men fortsatt synes det å være store forskjeller i hvordan dette arbeides med. Hvilke tanker har egentlig barnehagetilsatte om mobbing i barnehagen, og hvordan arbeider de med å forebygge, avdekke og stanse slik atferd? Disse spørsmålene ble tema for denne oppgaven.

Jeg har lenge hatt et ønske om å studere spesialpedagogikk for å lære mer om utfordringer jeg møter i barnehagehverdagen. Men jeg ante ikke hvor omfattende det var! Når jeg nå snart ser meg ferdig, angrer jeg likevel ikke, for tross utfordringer har det vært en spennende og lærerik prosess. Ikke minst har den gitt meg nye vennskap og bekjentskaper, og vi har vært en gjeng som både har kunnet sukke og glede oss sammen. Takk gruppe K for at dere har orket meg gjennom dette!

Jeg må også få takke min veileder, Ellen Elvethon, for støtte gjennom hele oppgaven. Takk for at du har veiledet, stilt spørsmål og hjulpet meg til å sette grenser for prosjektet.

Takk til informantene mine, og til barnehagene som har gitt av sin tid for at dette skulle være mulig. Uten dere hadde det ikke blitt noen oppgave.

Takk også til mor som har lest korrektur på oppgaven, og at du og far alltid har oppfordret oss til å studere. Takk Knut for hjelp i innspurten!

Til slutt, men ikke minst, må jeg få takk både mann og barn for tålmodighet og overbærenhet. I en merkelig tid, der koronaviruset har satt nye grenser for livene våre, har dere gjort lekser, laget middager og fått livet i hjemmet til å fungere, mens jeg har isolert meg med datamaskinen. Nå gleder jeg meg til å leve med dere igjen! Jeg setter uendelig pris på dere alle fem!

Vigrestad, mai 2020. Inger Johanne Klausen

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	6
1. Innledning	8
1.1 Begrunnelse og presentasjon av tema.....	8
1.2 Formål og problemstilling	9
1.3 Avgrensninger og begrepsavklaringer	9
1.4 Oppgavens struktur	10
2. Teoretisk bakgrunn.....	12
2.1 Temaforståelse	12
2.1.1 Historie, forskning og politiske føringer mot mobbing i norske barnehager	12
2.1.2 Definisjoner av mobbing	13
2.1.3 Intensjon.....	15
2.1.4 Forekomst.....	15
2.1.5 Årsaker og psykologiske mekanismer i mobbeatferd	16
2.2 Forebygging av mobbeatferd	19
2.2.1 Sosial kompetanse	19
2.2.2 Personalets relasjonskompetanse i møte med barna.....	20
2.2.3 Samarbeid med barnets hjem	22
2.2.4 Samarbeid internt i barnehagen.....	23
2.2.5 Forebyggende programmer og prosjekter	23
2.3 Tiltak.....	24
2.3.1 Avdekkende tiltak	25
2.3.2 Tiltak for å stanse mobbing	26
2.4 Føringer for barnehagen som lærende organisasjon	27
2.4.1 Ledelse.....	28
2.4.2 Kunnskap og kompetanse	30
3. Metodisk tilnærming	32
3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag.....	32
3.2 Valg av forskningsdesign	33
3.2.1 Det kvalitative forskningsintervju	34
3.3 Datainnsamling.....	34
3.3.1 Utvalg	35
3.3.2 Intervjuguide.....	36
3.3.3 Testintervju.....	36

3.3.4 Gjennomføring av forskningsintervjuene.....	36
3.4 Bearbeiding og analyse	37
3.4.1 Transkribering.....	37
3.4.2 Koding og kategorisering.....	38
3.5 Kvalitetskriterier	39
3.5.1 Reliabilitet.....	40
3.5.2 Validitet	41
3.5.3 Mulige feilkilder	42
3.5.4 Etske betraktninger	42
4. Resultater.....	44
4.1 Informantenes temaforståelse.....	44
4.1.1 Informantenes forståelse av mobbing i barnehagen	44
4.1.2 Ulike årsaker til mobbeatferd.....	46
4.1.3 Forekomst av og mobbing som begrep i barnehagen.....	47
4.2 Tiltak for å forebygge mobbing	49
4.2.1 Foreldresamarbeid.....	49
4.2.2 Barnehagens mobbeforebyggende planer og prosjektenes innvirkning på det forebyggende arbeidet	50
4.2.3 Arbeid med sosial kompetanse.....	51
4.2.4 Personalets uttrykk for egen relasjonskompetanse	51
4.2.5 Internt samarbeid	52
4.3 Avdekking av mobbing.....	52
4.4 Tiltak når mobbing finner sted	54
4.5 Faktorer som påvirker informantenes arbeid mot mobbing i barnehagen	55
4.5.1 Ledelse og ansvar	55
4.5.2 Kunnskap og kompetanse	57
5. Drøfting av resultater	59
5.1 Informantenes forståelse av mobbeatferd i barnehagen.....	59
5.1.1 Hvorfor barn involveres i mobbeatferd	62
5.1.2 Forståelse av mobbingens forekomst	63
5.2 Forebygging av mobbing.....	65
5.2.1 Forebygging gjennom foreldresamarbeid	65
5.2.2 Forebygging gjennom prosjekter	66
5.2.3 Barnehagens forebyggende arbeid med sosial kompetanse	68

5.2.4 Forebygging gjennom relasjonskompetanse og internt samarbeid	69
5.3 Avdekking av mobbing	70
5.4 Tiltak når mobbing finner sted	72
5.5 Forutsetninger for barnehagens arbeid mot mobbing	74
5.5.1 Ledelse og ansvar	74
5.5.2 Kunnskap og kompetanse	75
6. Konklusjon.....	78
6.1 Sentrale funn	78
6.1.1 Hvordan forstår personalet begrepet mobbing?	78
6.1.2 Hvordan forebygges, avdekkes og stanses mobbing i barnehagen?	79
6.1.3 Hva påvirker personalets arbeid mot mobbing i barnehagen?	80
6.2 Forslag til videre forskning	80
Referanser.....	
Vedlegg 1 Meldeskjema.....	
Vedlegg 2 Informasjonsskriv	
Vedlegg 3 Intervjuguide.....	

Sammendrag

Tema for denne masteroppgaven var å sette fokus på hvordan personalet i barnehagen forstår mobbeatferd, og hva som gjøres for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd.

Rammeplanene viser til at barnehagen skal arbeide for å sikre barna et trygt barnehagemiljø og hindre krenkelser og mobbing, og målet med denne oppgaven var å se hvordan arbeidet mot mobbing forstås og framstår i et utvalg barnehager.

Oppgaven bygger på teori om mobbing i barnehagen som omhandler forståelsen av hva mobbing i barnehagen er og hvordan dette kan forebygges, avdekkes og stanses. I tillegg kommer teori om implementering av endringsarbeid, samt lovverk og føringer for arbeid mot mobbing.

I denne studien ble det blitt benyttet kvalitativ forskningsmetode, med semistrukturerte, kvalitative intervjuer. Utvalget bestod av barne- og ungdomsarbeidere og barnehagelærere fra fire ulike barnehager.

Informantene i denne oppgaven gav uttrykk for variert kjennskap til mobbing som tema i barnehagen, noe som igjen påvirker deres arbeid for å forebygge, avdekke og stanse mobbing. Arbeidet som ble gjort var i liten grad strukturert. Det var kun et mindretall av barnehagene som hadde en plan for forebygging og avdekking av mobbing, og få hadde kjennskap til tiltaksplanens innhold, noe som viste igjen i informantenes svar og tilbakemeldinger. Kunnskap, ledelse og eget engasjement syntes å være viktige faktorer for hvordan den enkelte informant arbeidet mot mobbing. Barnehagens deltakelse i prosjekter fremstod som en viktig faktor for dette arbeidet, der valg av prosjekt hadde en avgjørende betydning.

Abstract

The theme for this master thesis was to focus on how kindergarten staff understands bullying behavior, and what is done to prevent, detect and stop such behavior. The Framework Plan for Kindergartens indicates that the kindergarten shall work to ensure children a safe environment and combat harassment and bullying. The aim of this thesis was to study how the work against bullying is understood and presented in a selection of kindergartens.

The thesis is based on different theories on bullying in kindergarten, which deals with the understanding of what bullying in kindergarten is and what work that is being done to

prevent, detect and stop such behavior. In addition comes theories about change management, as well as the Norwegian legislation and guidelines for work against bullying.

In this study, a qualitative research method was used, with semi-structured, qualitative interviews. The sample of respondents consisted of child- and youth workers and kindergarten teachers, from four different kindergartens.

The informants in this study expressed various degrees of knowledge about bullying as a topic of interest, which in turn affected their work against bullying. Only a minority of kindergartens appeared to have a plan for bullying prevention and detection, and few had any knowledge of the content of the action plan.

Knowledge, leadership and dedication seemed to be important factors when it came to how each informant worked against bullying. The kindergarten's participation in programs appeared to be an important factor for this work, where the choice of program was of crucial importance.

1. Innledning

Ulike omtaler av barn og unge som blir mobbet, viser at mobbing er et alvorlig samfunnsproblem. Vi vet at mobbing kan skade fysisk, psykisk og sosialt. Det ikke å oppleve inkludering og sosial tilhørighet, kan i seg selv være en stressfaktor, og den som ikke får delta i de sosiale aktivitetene, går glipp av viktige sosiale læreprosesser (Rutter & Rutter, 2000, s. 160). Mobbing i barnehagen kan også medføre skolevegring og en vedvarende offer-rolle dersom dårlige samspillsmønstre får etablere seg (Perren & Alsaker, 2006, s. 45). Det er viktig å poengtere at mobbing påvirker alle de involverte partene. Lekemiljøet i barnehagen må være inkluderende for alle barna, og et økt fokus på barns behov kan bidra til at barn i større grad opplever seg som betydningsfulle deltakere i fellesskapet (Lund, Helgeland, Kovac, Cameron & Godtfredsen, 2019, s. 10-11). Personalet og deres kompetanse framstår som den viktigste enkeltfaktoren for barns trivsel og utvikling i barnehagen og rammeplanen sier at personalet skal forebygge, stoppe og følge opp negativ atferd som mobbing og utestenging (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 69; 2017, s. 22).

Denne oppgaven tar sikte på å belyse hvordan personalet i barnehagen forstår mobbeatferd, og hvordan de forebygger, avdekker og stanser slik atferd. Oppgaven fokuserer også på faktorer som påvirker dette arbeidet, som ligger som føringer for barnehagen som lærende organisasjon.

1.1 Begrunnelse og presentasjon av tema

En høstdag for noen år siden, hadde jeg en prat med en erfaren barne- og ungdomsarbeider. Vi snakket om hvordan vi oppfattet at et barn i barnehagen satte andre barn opp mot hverandre og utestengte gjennom egendefinerte regler. Slik fikk barnet beholde tilgang til leker og venner. Min kollega hadde i lengre tid vært bekymret for det samspillet hun så utspilte seg, og gav uttrykk for lettelse for at jeg som pedagogisk leder var enig i at dette samspillet var negativt for barnet selv, og for de andre barna som ble involvert. I etterkant av denne samtalen har jeg grublet mye på hvorfor ingen av de andre tilsatte tidligere hadde satt inn tiltak for å endre samspillsmønstret mellom barna. Denne samtalen ble utgangspunktet for min masteroppgave, der det fokuseres på hvordan personalet i barnehagen forstår mobbeatferd, og hva de gjør for å forebygge, avdekke og stanse denne. Oppgaven bygger på at mobbing i barnehagen er en realitet (Nordhagen, Nielsen, Stigum & Köhler, 2005, s. 693). Helgeland og Lund viser til forskning som sier at personalet har en tendens til å overse mobbing og bagatellisere barns oppførsel i barnehagen, samtidig som barn som mobbes og

utestenges også kan bli negativt definert eller oversett av personalet (Helgeland & Lund, 2016, s. 133 og 139). Dette understreker viktigheten av økt kunnskap og kompetanse på feltet, noe jeg håper oppgaven kan bidra til.

1.2 Formål og problemstilling

Formålet med denne studien er å utvikle kunnskap om hvordan tilsatte i barnehagen forstår mobbeatferd, og hvordan de arbeider for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd. Økt kunnskap på feltet vil kunne gi innsikt og forståelse for hva ledelse og barnehageeier må sette fokus på videre. Dersom oppgaven kan være med å øke kunnskapen på feltet, kan dette i neste omgang bidra til at flere barn kan oppleve barnehagen som en trygg og inkluderende arena. Dette er i tråd med spesialpedagogikkens mål om å fremme gode vilkår for barn som kan stå i risiko for å møte utfordringer i sin utvikling, læring og livsutfoldelse, ved å forebygge, avhjelpe og redusere vansker og barrierer (Tangen, 2008, s. 17).

Ut fra egne erfaringer som tilsatt i barnehage, samt viktigheten av å fokusere på mobbing som samfunnsproblem, er oppgavens problemstilling som følger:

- Hvordan forstår personalet i barnehagen mobbeatferd, og hvordan arbeider de for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd?

I arbeidet med oppgaven har følgende forskerspørsmål stått sentralt for å kunne besvare problemstillingen:

- Hvordan forstår personalet begrepet mobbing?
- Hvordan forebygges, avdekkes og stanses mobbing i barnehagen?
- Hva påvirker personalets arbeid mot mobbing i barnehagen?

Problemstillingen og forskerspørsmålene er av omfattende karakter for en oppgave som denne. Når dette likevel er valgt, er det med bakgrunn i høringsutkast og proposisjon til ny barnehagelov, som vektlegger barnehagens plikt til å arbeide for et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 158). Dette innebærer at mobbing og krenkelser skal forebygges, avdekkes og stanses. Ved å se dette som en helhet, er det lettere å se områder som må styrkes.

1.3 Avgrensninger og begrepsavklaringer

Opgaven er avgrenset til å omhandle personalets arbeid mot mobbing i barnehagen.

Problemstillingen åpner opp for et mangfold av teorier innen både temaforståelse,

forebygging, avdekking og stansing av mobbeatferd, samt faktorer som påvirker arbeidet i barnehagen som lærende organisasjon. Jeg har derfor gjort et valg innenfor hvert tema. Valg av teori er gjort ut fra hva jeg har ansett som sentralt innen mobbing i barnehagen, ut fra tema som er aktuelle i barnehagen i dag, og ut fra informasjon innhentet i intervjuene. Dette utvalget av teori gir gitte perspektiver og innfallsvinkler, andre teorier kunne gitt andre innfallsvinkler. Eksempelvis er ikke barns språk og vennsrelasjoner tatt med som forebyggende arbeid mot mobbing, og kultur og kontekst er i liten grad tatt med som faktorer som påvirker personalets arbeid. Når det henvises til ledelse, vil det i denne oppgaven i hovedsak omhandle styrer. Dette er avgrensinger som er gjort for å sette rammer for oppgavens omfang, og ikke som et mål på hvilke områder som bør prioriteres i arbeidet mot mobbing.

Åtte informanter ble intervjuet, noe som avgrenser utvalget. Da jeg ønsket å intervju både barnehagelærere og andre tilsatte, som barne- og ungdomsarbeidere, anså jeg dette som et greit antall for å få svar på mine forskerspørsmål. Samtidig gir åtte intervjuer mye informasjon, og funn som ble ansett å være av mindre interesse ble tatt bort.

I oppgaven vises det til barn som mobber og barn som mobbes. Dette er et forenklet syn på virkeligheten, da barn kan inngå i mange roller og relasjoner i barnehagen, både på kort og lang sikt (Idsøe & Roland, 2017, s. 35; E. Roland, 2014, s. 62). Det å tildele barn roller som mobber og den som mobbes, kan være stigmatiserende og bidra til å tilsløre de voksnes ansvar for å tilrettelegge et inkluderende læringsmiljø (Lund, Helgeland & Kovac, 2017, s. 5). Hensikten her er ikke å sette noen barn i den ene eller andre kategorien, men å vise til handlinger barna kan inngå i.

I denne oppgaven støtter jeg meg til Lund & Helgelands definisjon av mobbing: ”Mobbing er dårlige erfaringer som involverer flere. Det er der barn utsettes for gjentatte negative erfaringer og der barn utfører handlinger som oppleves negativt for andre” (Lund & Helgeland, 2016, s. 4). Jeg ser også rammeplanens begrep ”uheldige samspillmønster” som sentralt, da dette viser til mønster som over tid bidrar til at barn ikke opplever et trygt og godt barnehagemiljø.

1.4 Oppgavens struktur

Oppgaven har seks kapitler. I første kapittel introduseres bakgrunn og temaet for oppgaven, problemstilling og oppgavens struktur. Andre kapittel omhandler oppgavens teoretiske

grunnlag. Dette innbefatter en faglig redegjørelse av begrepet mobbing i barnehagen, med definisjoner og teorier rundt hvilke barn som utsettes for mobbing og hvilke barn som mobber andre. Deretter følger teorier om forebygging av mobbing i barnehagen, og tiltak for å avdekke og stanse mobbing. Dette kapittelet omfatter også hvilke planer og føringer som er gjeldende for arbeidet, samt teorier rundt hvilken rolle ledelse, kunnskap og kompetanse spiller i dette arbeidet. Kapittel tre omhandler valg av metode, og viser til de vitenskapelige perspektiver som ligger til grunn, framgangsmåte, tilnærming og kvalitetskriterier for arbeidet. I fjerde kapittel framkommer resultater av analyse av informantenes uttalelser, som videre drøftes mot teori i kapittel fem. I siste kapittel oppsummeres de viktigste funnene for å besvare problemstillingen og forskerspørsmålene, samt tanker om videre forskning.

Til slutt følger referanseliste, samt oppgavens vedlegg som vil bestå av godkjenning fra NSD, intervjuguide og informasjonsskrivet som ble sendt ut til informantene.

2. Teoretisk bakgrunn

I dette kapittelet presenteres oppgavens teoretiske grunnlag. Til grunn for valg av teoretisk retning, ligger et humanistisk syn der mennesket står i fokus, med verdighet og egenverdi. Samtidig eksisterer mennesket som sosialt vesen i kraft av verden omkring, og barn må slik være i et fellesskap for å kunne inkluderes og ekskluderes (Ogden, 2009, s. 56). Mobbing skjer i et samspill der flere er involvert, samtidig som årsakene til handlingene kan være mange.

Valg av teori er tatt med utgangspunkt i oppgavens problemstilling: Hvordan forstår personalet i barnehagen mobbeatferd, og hvordan arbeider de for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd? Mobbebegrepet blir presentert med ulike definisjoner av mobbing, omfang og årsaker. Deretter kommer teori om hvordan mobbing kan forebygges, avdekkes og stanses, i tillegg til teori om forhold i barnehagen som organisasjon som vil påvirke personalets arbeid. Kapittelet innledes med en kort oversikt over forskning og føringer mot mobbing i norske barnehager.

2.1 Temaforståelse

2.1.1 Historie, forskning og politiske føringer mot mobbing i norske barnehager

Historien til mobbing i barnehagen startet med forståelsen av mobbing i skolen. Forståelsen i skolen kom i 1970-årene, etter at den svenske skolelegen Peter Paul Heinemann gjorde observasjoner av elever som ble systematisk plaget (E. Roland, 2014, s. 17). Pettersen og Alsaker forsøkte i 1997 å sette mobbing i barnehagen på dagsorden i Norge, da de gjennom sin forskning fant at det var mobbing også her (Alsaker, 1997, s. 32-33). 30 år etter at mobbing i skolen ble satt på dagsorden, ble barnehagene i 2003 tatt med i det nasjonale samarbeidet "manifest mot mobbing" med visjon om nulltoleranse mot mobbing. I 2004 gav barne- og familiedepartementet ut heftet "Mobbing i barnehagen". Formålet var å sette fokus på sosial kompetanse og mobbing, for en økt bevissthet og aktiv innsats mot mobbing i barnehagen (Barne- og familiedepartementet, 2003, s. 2). Til tross for at mobbing i barnehagen nå ble aktuelt, viser undersøkelser fra 2004 at flere ansatte i barnehagene ikke ønsket å bruke mobbing som begrep om den negative atferden som fant sted (Midtsand, Monstad & Søbstad, 2004, s. 53). Senere har det kommet ny forskning om mobbing i barnehagen, blant annet rapporten "Hele barnet – hele løpet" som kom i 2015 (Lund et al., 2015). I 2017 kom det ny rammeplan for barnehagen, som viser til at barns

fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette. (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11)

I barnehagelovens § 1 står det at barnehagen skal bidra til barns ”trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering”.

Barnehagene har blitt tatt med videre i ”manifest mot mobbing”, som fra 2016 ble erstattet med ”partnerskap mot mobbing 2016-2020”. Dette er en avtale der regjeringen og tolv organisasjoner forplikter seg til å arbeide sammen for et inkluderende lærings- og oppvekstmiljø (Regjeringen, 2015). Fra høsten 2020 foreslås det endringer i barnehageloven, som skal bidra til å sikre barna et godt og trygt leke- og læringsmiljø. Her vises det til nulltoleranse mot mobbing og plikt til forebyggende arbeid, samt aktivitetsplikt for å sikre et trygt barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2020, s. 158). Selv om det fokuseres stadig mer på mobbing i barnehagen, er dette fortsatt et tema det mangler mye kunnskap om. Mye av litteraturen som finnes, fokuserer på skole, dette til tross for at forskning viser at mobbing øker med synkende alder (Pettersen, 1997, s. 11).

2.1.2 Definisjoner av mobbing

Begrepet mobbing trenger helt klart å defineres. Hvordan man definerer og tenker rundt mobbing, vil påvirke hvordan man arbeider for å motarbeide slik atferd. Det finnes et utall ulike definisjoner, med større eller mindre meningsforskjeller. Samtidig med at man i en definisjon av et begrep setter en grense for hva dette er, setter man også en grense for hva som ikke hører inn under begrepet.

E. Roland definerer mobbing som: ”.. fysiske eller sosiale negative handlinger, som utføres gjentatte ganger over tid av en person eller flere sammen, og som rettes mot en som ikke kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen”. (E. Roland, 2014, s. 25) Denne definisjonen har sitt utgangspunkt i mobbing i skolen, og viser til at mobbingen kan ha ulike former, fra utestenging og trusler til slag og spark, så lenge dette finner sted gjentatte ganger over tid. Når Roland viser til at den som utsettes for mobbing ikke så lett kan forsvare seg, vil det si at det er en ubalanse i styrkeforholdet mellom den som mobber og den som blir mobbet. Denne ubalansen kan innebære fysisk styrke, eller en form for et psykologisk overtak (Idsøe, 2016,

s. 110). Lund og Helgeland definerer mobbing i barnehagen som gjentatte negative hendelser fra andre i lek og samspill, som gir barnet opplevelsen av ikke å være en betydningsfull person i fellesskapet: ”Mobbing er dårlige erfaringer som involverer flere. Det er der barn utsettes for gjentatte negative erfaringer og der barn utfører handlinger som oppleves negativt for andre.” (Lund & Helgeland, 2016, s. 4) Dette kan være handlinger fra både barn og voksne. De viser til at mobbing finner sted der voksne ikke ser. Alle barn vil oppleve å bli utestengt fra lek, og at ting utfordrer, noe som er en del av det å finne ut av ting med hverandre. Når negative handlinger gjentas, kan dette påvirke barnets opplevelse av tilhørighet. I mobbing vil den subjektive opplevelsen være viktigere enn de objektive forhold i situasjonen, noe Lund et. al peker på i forskningsrapporten ”Dialog og samarbeid i arbeidet mot mobbing i barnehagen”. Der viser de også til at enkeltepisoder kan ses på som mobbing (Lund et al., 2019, s. 45).

Hva mobbing *ikke* er, vil komme an på hvilken definisjon man legger til grunn for hva det *er*. I høringsutkast til ny barnehagelov regnes ikke ytringer, uenigheter og kritikk som del av et akseptabelt sosialt samspill, som krenkelser (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 18-19). At barn noen ganger blir utestengt fra lek, kan skje uten at det omfattes av krav til nulltoleranse. Balansegangen kan virke skjør, men departementet legger til grunn at med mindre det er diskriminering eller trakassering, skal det ”som hovedregel være gjentatt utestenging av samme barn for at det skal være omfattet av kravet om nulltoleranse.”

(Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 19) Nulltoleransen er her knyttet opp til at barn skal oppleve et trygt og godt barnehagemiljø, og at krenkelser av dette skal tas til følge.

Begrepene erting, egling og utestenging kan være treffende for enkeltepisoder, men kan også bidra til å tilsløre alvorligheten i det som foregår (Lund et al., 2015, s. 8). Erting og mobbing har flytende overganger. I den ene ytterkanten kan erting være et forsøk på å justere og inkludere andre i fellesskapet, mens det på motsatt side kan brukes til å ekskludere. Skillet kan settes ved om man opplever ertingen som moro eller ikke. Konflikter kan også oppstå i barnehagehverdagen, som uenigheter som mellom noenlunde likeverdige parter (Petersen & Christoffersen, 2011, s. 19). Å se forskjeller mellom de ulike formene for negative handlinger, er viktig for å kunne forebygge og stanse mobbing (Idsøe & Roland, 2017, s. 20).

2.1.3 Intensjon

Er barnehagebarn for små til å mobbe? Noen mener at barnehagebarn mangler den ”modenheten som skal til for å gjennomføre bevisste og systematiske utfrysinger av andre barn.” (Helgesen, 2014b, s. 11) Barnehagebarn er i en prosess der de utvikler prososiale strategier som selvregulering, samarbeid og å dele, og kan ta i bruk negative handlingsstrategier i mangel på bedre handlingsalternativer (Idsøe & Roland, 2017, s. 18). Barn som ondskapsfulle mobbere truer vårt romantiske bilde av barn som små og uskyldige. Samtidig konkluderer forskning med at det finnes mobbing i barnehagen, og at barn har en forståelse av at det de gjør kan gjøre andre vondt (Helgesen, 2014b, s. 11).

E. Roland viser til at mobbing er aggressive handlinger, og at intensjon er en del av aggresjonen (E. Roland, 2014, s. 23). Lund et al. viser til at barn i barnehagealder ofte handler intensjonelt, men intensjon er ikke et kriterium for mobbing (Lund et al., 2019, s. 45). Denne forskjellen kan ha sitt opphav i at Roland i hovedsak fokuserer på mobbing i skolen, og Lund et. al fokuserer på mobbing i barnehagen, noe som tilsier at barna man henviser til vil være på ulike modenhetsnivåer. Midtsand, Monstad og Søbstad mener at det er vanskelig å hevde at det ligger en bevisst eller klar intensjon bak all mobbing. Dersom intensjonen skal underbygges forskningsmessig, vil det være vanskelig å gjøre dette på en gyldig måte, og de mener derfor at intensjon ikke kan ses på som et fast kjennetegn ved mobbing (Midtsand et al., 2004, s. 18). Det er ingen tvil om at små barn kan oppføre seg aggressivt. Selv om aggressiv atferd vil ha en intensjon om å skade, er ikke dette det samme som at små barn forstår konsekvensene av sine handlinger (Alsaker, 1997, s. 28). Barna kan se at det er en umiddelbar følge av atferden, men forståelse for følger på lengre sikt og evne til å ta den andres perspektiv, vil være avhengig av barnets alder.

Oppsummert vil det si at fokus i barnehagen må rettes mot å forebygge og stanse atferd som tenderer mot mobbing, uavhengig av om denne er intendert eller ikke.

2.1.4 Forekomst

Undersøkelse viser at mellom 6 og 12,6 prosent av barnehagebarn mellom 3 og 6 år blir mye plaget eller svarer at de er involvert i mobbing (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 86; Kirves & Sajaniemi, 2012, s. 389; Midtsand et al., 2004, s. 91). I tillegg viser Gulbrandsen & Eliassen til at over halvparten av foreldrene gir tilbakemelding på at barna har fortalt om negative hendelser sammen med andre barn i barnehagen. Helgeland & Lund finner at ett til to barn i hver barnehage er systematisk ekskludert fra lek, og at disse barna blir oversett av

både barn og voksne i barnehagen (Helgeland & Lund, 2016, s. 133). Det er ulikt hvor ofte barn opplever slike hendelser. Dette viser at konflikter med andre er en erfaring de fleste barna vil oppleve i en barnehagehverdag, og at mobbing forekommer relativt hyppig.

Barnehager som rapporterer mest mobbing, er de barnehagene som tar i bruk systematiske og målretta tiltak, og flest arbeidsmetoder (Gulbrandsen & Sundnes, 2004, s. 81-82; Rørnes, 2007, s. 166). Dette kan handle om at barnehager som arbeider med temaet, har et begrepsapparat der mobbing er en del av forståelsesmønsteret, personalet har et bevisst forhold til temaet og barns samspill, og at man slik er mer disponert for å oppdage mobbing. Legger man dette til grunn, kan man også konkludere med at barnehager av god kvalitet ikke nødvendigvis er barnehager uten mobbing, men barnehager som tar tak i problematikken for å motvirke og forebygge (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 92).

Midtsand, Monstad og Søbstad spurte i sin spørreundersøkelse barna i et utvalg av barnehager hvor mobbingen fant sted (Midtsand et al., 2004, s. 58). Det store flertallet svarte at plaging og mobbing skjedde i utetiden, noe vi kan anta er i frilek, når voksne kanskje ikke er like observante på det som skjer. Andre forskere viser til at aggressive handlinger forekommer nesten dobbelt så ofte ute som inne, i tillegg til at episodene som skjer ute er lengre i varighet (Vlachou, Andreou, Botsoglou & Didaskalou, 2011, s. 345).

De yngste barna har begrensede verbale ferdigheter. Dette er en faktor som gjør det utfordrende å se på mobbing blant de aller yngste i barnehagen. Med lite verbalt språk, utfører de minste barna i hovedsak direkte former for mobbing. Undersøkelser viser at barn helt ned i 2,5-3årslader kan ta i bruk ulike former for mobbing (Helgesen, 2014a, s. 20; Lund et al., 2019, s. 33).

2.1.5 Årsaker og psykologiske mekanismer i mobbeatferd

Helgesen setter fokus på at mobbing kan ses på som individuell aggresjon eller som gruppedynamikk (Helgesen, 2014a, s. 25). Bruker man en individorientert tilnærming, kan den som mobber beskrives med aggressive personlighetstrekk og manglende empati i en asymmetrisk relasjon til offeret som er svakt og usikkert. E. Roland viser til at flere forskere oppfatter aggresjon som en intendert handling med mål om å gjøre skade eller forårsake smerte (E. Roland, 2014, s. 23). Aggresjon kan deles i to kategorier, reaktiv og proaktiv. Den reaktive aggresjonen er en sinnedrevet aggresjon, som kan bygge på provokasjon, frustrasjon eller dysregulerte emosjoner (Card & Little, 2007, s. 108). Reaktiv aggresjon kan gi barnet

økt risiko for å utestenges og slik bli gjenstand for mobbeatferd. Barn som viser reaktiv aggresjon, kan også utsette andre for mobbing, da særlig i tidlige år (P. Roland, 2014, s. 471). Den proaktive aggresjonen er aggresjon brukt for å oppnå et mål eller resultat som det aggressive barnet ønsker, en mer beregnende form for aggresjon (Card & Little, 2007, s. 108). Denne aggresjonen kan være mer preget av glede og springer ikke ut av opplevd frustrasjon eller provokasjon. Proaktiv aggresjon kan se ut til å være en sentral faktor for mobbeatferd, der det å få tak i ressurser og sosial status kan være sentrale belønninger, og er forbundet med høy status blant jevnaldrende (Idsøe & Roland, 2017, s. 32; P. Roland, 2014, s. 471-472). Dersom den som utfører mobbing, har høy status og tilgang til ulike ressurser, vil dette medføre en vanskeligere situasjon for den som utsettes for mobbeatferd (Rørnes, 2007, s. 27).

Motsatt av den individuelle tilnærmingen, kan en se på gruppens dynamikk. Hvilke funksjoner trer i kraft når noen utøver og noen blir utsatt for mobbeatferd? "Moreover, aggressive behavior may only develop into bullying when the social context tolerates the repeated expression of those aggressive tendencies toward the victim." (Perren & Alsaker, 2006, s. 53, viser til Alsaker 2003) Mobbing påvirker hele barnehagegruppa, og det er derfor ikke tilstrekkelig å jobbe med enkeltbarn om man skal forhindre videre mobbing, noe som viser hvor viktig det er å se det enkelte barnet i en videre kontekst (Perren & Alsaker, 2006, s. 54).

In a nutshell, bullying does not occur in isolation. This phenomenon is encouraged and/or inhibited as a result of the complex relationships between the individual, family, peer group, school, community, and culture. (Espelage & Swearer, 2004, s.3)

Mobbing kan ses som et resultat av en kompleks interaksjon mellom individet, dets familie og venner, barnehagen og sosiale normer. Det blir et samspillmønster som utspiller seg mellom individer i den sosiale konteksten, der jevnaldrende kan støtte den som utfører mobbehandlingene eller gripe inn ved å støtte den som mobbes (Perren & Alsaker, 2006, s. 54). "I en gruppe erhverver de enkelte medlemmer en slags anonymitet, overtar gruppens normer og opnår en sterk følelse af tilhørighet", og et sterkt konformitetspress bidrar til at kun informasjon som bekrefter gruppens stereotyper og rasjonaliseringer tas inn (Schott, 2009, s. 243). Schott sier videre at mobbing skjer når gruppens medlemmer kjenner på angst for å ekskluderes fra fellesskapet. Angsten fører til handlinger som ekskluderer noen, med hensikt om å sikre egen tilhørighet i gruppa. Dette er argumenter for å se på mobbingen som

et sosialt fenomen. Kristensen viser til at makt og tilhørighet er sterke drivkrefter bak mobbing, og at ved å utestenge noen, skapes intimitet mellom de barna som er sammen (Kristensen, 2014, s. 48). Grappa opplever indre samhold og tilhørighet gjennom å utestenge. Søndergaard bruker begreper som fellesskapets nødvendighet og angst for sosial eksklusjon på den ene siden, satt opp mot forakt på den andre siden, for å forklare hvordan mobbing formes. Dette bygger på en sosialpsykologisk forståelse av at mennesket trenger fellesskap, og at det i alle sosiale sammenhenger vil ligge en mulighet for å bli vurdert enten innenfor eller utenfor fellesskapet (Søndergaard, 2009, s. 29). I barnehagen kan dette mellom annet handle om hvem som får styre leken og hvem som får være med og leke. Når barn ikke blir enige, oppstår det en usikkerhet om posisjoner, en usikkerhet som kan fjernes ved at denne projiseres over på bestemte individer, som avvises fra grappa. Den enkeltes betydning for fellesskapet forstørres når den avviste skyves ut av grappa (Helgesen, 2014c, s. 76). Når man står sammen om en handling, svekkes også bevissthet om eget ansvar (E. Roland, 2014, s. 81). Mobbing kan ses som en maktkamp mellom barn, ”en manipulerande, känslomässig fientlig och tvingande makt.” (Björk, 1999, s. 27) Enkelte vil ha et behov for å dominere andre, og kan da ta i bruk kunnskaper, ferdigheter og væremåter som ses som fortrinn i den konteksten de inngår i, som andre ønsker, men ikke har samme tilgang til. De som ikke har denne tilgangen, vil være i en utsatt posisjon (Høiby, 2002, s. 29; Rørnes, 2007, s. 27). Mobbing kan slik ses på som makt kontra maktesløshet.

Å flytte fokus bort fra barnehagen for å finne årsaksforklaringer, har ofte liten nytte. Rørnes sier at en slik tankegang kun vil være til hjelp for å takle egen skyldfølelse (Rørnes, 2007, s. 51). Men det finnes forhold som kan være medvirkende til å utvikle mobbeatferd eller gjøre barn mer utsatt for slik atferd. Undersøkelser kan vise til signifikante sammenhenger mellom mobbing og uheldige hjemmeforhold, som streng disiplin kombinert med lite varme og positive holdninger (Idsøe & Roland, 2017, s. 39; Sandsleth, 2007, s. 51). Overbeskyttende holdninger kan slå dårlig ut, ved at barna har lave forventninger til egne evner, og kan komme til kort i vanskelige sosiale situasjoner. Usikkerheten synes å trigge aggressive barn, noe som kan eksponere de usikre for å bli mobbet (Sandsleth, 2007, s. 77). Passive og innadvendte barn står i fare for å utsettes for negative handlinger fra andre, i likhet med barn som ofte kjennetegnes av hyppige utagerende handlinger, og som selv mobber andre (Idsøe & Roland, 2017, s. 84). Her er det viktig å understreke at dette er tendenser, ikke regler! Måten familien fungerer på, vil kunne ”forsterke, dempe eller nøytralisere effekten av andre påvirkninger” sier Ogden (2015, s. 50). Familien blir et filter for andre miljøpåvirkninger,

men samtidig en arena der barnet nok er mer sårbart for negative påvirkninger enn belastninger de får andre steder. Mange elever som er involvert i mobbing, har også psykologiske utfordringer. Barn som mobber, kan være deprimerte, og barn som blir mobbet, kan ha symptomer på angst, noe som kan være en følge av mobbingen (Swearer, Espelage & Napolitano, 2009, s. 96).

Oppsummert viser dette at mobbing kan påvirkes av individuell aggresjon, barns psykologiske utfordringer eller gruppedynamikk, ulike årsaker som kan kreve ulik tilnærming.

2.2 Forebygging av mobbeatferd

I veiledningen ”Barns trivsel – voksnes ansvar” vises det til hvordan barnehagen kan arbeide for å forebygge mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2012). Med utgangspunkt i kapitlene fra denne veilederen, samt litteratur på feltet, har jeg valgt å se nærmere på arbeid med sosial kompetanse, personalets relasjonskompetanse, samarbeid med foreldrene og samarbeid internt i barnehagen.

2.2.1 Sosial kompetanse

Sosial kompetanse handler om den enkeltes evne til å integrere tanker, følelser og atferd for å delta i sosialt samspill med andre i ulike situasjoner (Ogden, 2015, s. 228; Sandsleth, 2007, s. 102). Å arbeide med barnas sosiale kompetanse gjennom å introdusere dem for normer og regler som styrker barnas prososiale og vennlige sider, kan man ta avstand fra mobbing og negative handlinger (Idsøe & Roland, 2017, s. 47). Rammepånen viser til sosial kompetanse som en forutsetning for å fungere godt sammen med andre, og at dette omfatter både ferdigheter, kunnskaper og holdninger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 22). Altså er sosial kompetanse både en forutsetning for og en følge av sosialt samspill med andre. Å inneha sosial kompetanse har betydning for å kunne skaffe seg varige og nære vennskap, og sosialt kompetent atferd kan gi en opplevelse av tilhørighet og trygghet i gruppa en søker mot (Ogden, 2015, s. 230). Ogden poengterer at sosial kompetanse er et viktig element for å forebygge problematferd, som mobbing, og Rørnes viser til at når barn utvikler sosial kompetanse, kan dette i seg selv virke forebyggende mot mobbing (Ogden, 2015, s. 233; Rørnes, 2007, s. 166).

Sosial kompetanse kan også defineres gjennom ulike dimensjoner. Med noen ulike og flere sammenfallende dimensjoner, viser Ogden og Lamer til empati og rolletaking, samarbeid,

selvhevdelse, selvkontroll, ansvarlighet, prososial atferd og lek, glede og humor som deler av sosial kompetanse (Lamer, 1997a, s. 95; Ogden, 2015, s. 244). I empati ligger å vise omtanke og ha respekt for andres følelser og synspunkter. Idsøe og Roland viser til at barn som kan vise empati, vil forstå at mobbeatferd gjør vondt, noe som reduserer sannsynligheten for at de selv utfører slike handlinger (Idsøe & Roland, 2017, s. 60). Selvhevdelse omfatter blant annet å kunne heve sin egen røst, si ifra og be om hjelp, som er noe av det viktigste vi kan lære barn når mobbing skal stanses (Lund, 2014, s. 31). Forskning viser en sammenheng der barn som har problemer med å hevde seg utsettes for negativ atferd fra andre (Perren & Alsaker, 2006, s. 52). I dimensjonen selvkontroll ligger det å kunne vente på tur, kontrollere sterke følelser og impulser, og inngå kompromisser. Ansvarlighet vil si å kunne si ifra til voksne og vise respekt for andres eiendeler og arbeid. I Lamers dimensjon av prososiale handlinger, ligger mye av det som Ogden definerer under samarbeid, som å hjelpe og dele, handlinger som er til nytte for andre, i tillegg til inkludering og omsorg. Lamer har lek, glede og humor som en egen dimensjon, der det å kunne tolke lekesignaler og ha det moro er viktige elementer.

Kristensen viser til at arbeid med sosial kompetanse er viktig, men trolig ikke nok med tanke på å forebygge mobbing. Fokuserer man kun på det positive, står man i fare for å overse det som er negativt. For å bekjempe mobbing, kreves også en direkte problemfokuset tilnærming (Kristensen, 2014, s. 42). Slik blir arbeid med sosial kompetanse og arbeid mot mobbing motsatser i samme kontekst, der den ene fokuserer på et positivt syn på barnet og dets ressurser, mens den andre har et negativt syn og fokuserer på barnets negative handlingsmønstre.

Diskursen om mobbing blir undergravet fra det diskursive feltet i barnehagen, da sosial kompetanse oppløser (dytter unna) mobbediskursen gjennom et forsøk på hegemonisk intervensjon. Det kan synes som om det er sosial kompetanse-diskursen som preger fagfolk i barnehagen, og som videre former praksis.

(Kristensen, 2014, s. 39)

Dette fordrer kunnskap om disse temaene i barnehagen, og særlig kunnskap om mobbing. Et positivt syn på barn må ikke lukke øynene våre for å se andre sider. Perren & Alsaker viser til at barn kan ha nytte av å trene på sosial kompetanse, men at dette bare vil være nyttig når det gjøres parallelt med bredere inngrep i gruppa (Perren & Alsaker, 2006, s. 54).

2.2.2 Personalets relasjonskompetanse i møte med barna

Ansvar for å skape et godt oppvekstmiljø, der mobbing har dårlige betingelser, ligger alltid hos de voksne: ”Det er alltid de voksne som har ansvar for relasjonene i barnehagen – alltid,

uten unntak” (Lund & Helgeland, 2016, s. 5). Rammepånen sier at personalet skal være tydelige rollemodeller og ivareta relasjoner mellom barn, mellom barn og personalet og i forhold til foreldre (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15). Siden små barn ikke har forutsetninger for å forstå årsakene til sine sosiale problemer, er det empatiske og deltakende voksnes ansvar å lære barn positive samspillsmønstre i en sosial utviklingsprosess (Lamer, 1997b, s. 36; Utdanningsdirektoratet, 2012, s. 4). Klarer man å skape et miljø med voksne som viser omsorgsfull kjærlighet til barna, vil mobbing ha dårlige vekstvilkår (Lund & Helgeland, 2016, s. 23).

Voksne som viser en kombinasjon av varme og grensesetting overfor barn, utviser en autoritativ oppdragerstil. Dette fremmer positiv atferd hos barn, og reduserer negativ atferd ved at de voksne inducerer et prososialt klima, med respekt og tillit (Ertesvåg & Roland, 2015, s. 197). Voksne som opptrer autoritativt, forebygger mobbing (E. Roland & Vaaland, 2003, s. 25). Pianta antar at tidlig barndom er en periode der barnet lett påvirkes av interaksjonen mellom omsorgspersoner og barnet (Pianta, 1997, s. 13 og 16). Barnets relasjon til personalet i barnehagen, vil igjen kunne påvirke barnets forhold til jevnaldrende. Der voksne anerkjenner og aksepterer barna, vil denne aksepten også spre seg til barnegruppa (Høiby, 2002, s. 36). En oppnår størst positiv virkning dersom de voksne rundt barnet står sammen om et autoritativt miljø, og at barnet ser at de voksne samarbeider, noe som forsterker myndighet, respekt og støtte (Idsøe & Roland, 2017, s. 80-82). Det handler om å finne en felles balansegang mellom kontroll og relasjon. I samarbeidet teller alle voksne med, fra ulike voksenpersoner i hjemmet til styrer i barnehagen. Varme og grensesetting bidrar til gode relasjoner mellom barnet og den voksne, og til at barna får et bedre forhold seg imellom. Når de voksne setter tydelige grenser og håndhever disse, skapes et trygt miljø, der negative ledere ikke får spillerom og kontroll. Grensene settes i respekt for barnets autonomi og fremmer demokratiske prinsipper (P Roland et al., 2014, s. 18). Kombinasjonen av varme og grensesetting er viktig, da grensene settes i omsorg for barnet og fellesskapet.

Også personalets klare tilstedeværelse viser seg å være en avgjørende faktor for frekvensen av utestenging fra lek for enkeltbarn (Lund et al., 2015, s. 44). Skal den voksne kunne snakke med barna, må han også være i posisjon til barna, være tilgjengelig slik at han kan se og høre. En god relasjon åpner for at barnet lettere kan si ifra om utfordringer, men også at de voksne ser, kan stille krav og sette grenser (Nordahl, Sørli, Manger & Tveit, 2005, s. 216).

2.2.3 Samarbeid med barnets hjem

Forskning viser at et godt samarbeid med foreldre gjennom dialog, virker forebyggende på mobbing. Samarbeidet gir grunnlag for lettere å ta tak i og løse utfordringer som oppstår (Sandgrind, 2019). Rammeplanen sier at barnehagen ”skal ivareta foreldrenes rett til medvirkning og arbeide i nært samarbeid og forståelse med foreldrene”, og dette samarbeidet skal foregå både på individnivå, med foreldre til hvert enkelt barn, og på gruppenivå, gjennom foreldreråd og samarbeidsutvalg (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). I Meld.St. 6, Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO, understrekes det at regjeringen forventer at det legges til rette for et godt foreldresamarbeid (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 24).

I samarbeid med foreldrene er det viktig at barnehagens personale utviser forståelse og respekt for foreldrenes synspunkter. Det er utarbeidet en dialogmodell til bruk i arbeidet mot mobbing i barnehager, med grunnlag i forskning som viser at godt samarbeid forebygger mobbing (Sandgrind, 2019). Her vektlegges det likeverdighet mellom partene og at begge parter er ansvarlige for å ta egne ”erfaringer, tanker og opplevelser knyttet til tematikken mobbing”, inn i dialogen (Lund et al., 2019, s. 13). Rammeplanen sier at barnehagen skal sikre at foreldrene får medvirke til tilrettelegging av barnehagetilbudet, ta hensyn til foreldrenes synspunkter og begrunne sine vurderinger (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Samarbeid med hjemmet gjelder uavhengig av hjemmets ressurser, sosial tilhørighet eller språk. Grunnlaget for et godt samarbeid bør legges i fredstid, ved å bygge tillit, og øke forståelsen for hverandres perspektiver, som gjør det lettere å ta tak dersom vansker oppstår (Sandgrind, 2019). Mye tyder på at personale som har trygghet i egen kompetanse, er mer lyttende og fleksible i møte med foreldre, enn de som er usikre. Er man usikker på samarbeidet, kan enkelte drøye med å ta kontakt, noe som kan medføre at utfordringer får utvikle seg (Westergaard & Fandrem, 2011, s. 21 og 22). Et godt samarbeid kan gi grunnlag for at de voksne som er rundt barna kan arbeide etter de samme tanker og prinsipper både hjemme og i barnehagen.

Mobbing er et tema som kan utfordre samarbeidet på flere nivå. Det kan være problematisk om man opplever seg mistrodd eller anklaget. Det kan være vanskelig å sette ord på ting som skjer og har skjedd, og ansvar kan skyves fra den ene til den andre. Målet må være å finne ut av ting sammen, til beste for barnet. Lund peker på at vi er avhengige av å anerkjenne den andres opplevelse, uavhengig av om vi umiddelbart forstår den andres opplevelse eller ikke (Lund, 2014, s. 51). Dersom barnehage og hjem klarer å dele informasjon uten å fordele

skyld, kan dette være et langt skritt for å redusere mobbing. Er det interessekonflikter mellom barnehage og hjem, eller mellom foreldregrupper, kan dette forsterke problemene (Rørnes, 2007, s. 43). Oppstår det situasjoner der foresatte ikke ønsker et samarbeid, er det barnehagens oppdrag å finne løsninger der dette likevel lar seg gjennomføre (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 25). Slike situasjoner bør vurderes nøye, for et påtvunget samarbeid kan virke mot sin hensikt (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 145). Blir man opptatt av å skyve skyld og ansvar over på andre for å sikre sin egen rolle, mister man lett målet av syne. Kreyberg sier at det å posisjonere den andre i samarbeidet som ”vanskelig”, kan handle om et behov for selvivaretagelse (Kreyberg, 2016, s. 276). Her er det viktig å huske at ingen er utelukkende det ene eller det andre, men søke å stille spørsmål for sammen å finne svar.

2.2.4 Samarbeid internt i barnehagen

Dersom personalet i barnehagen har et godt samarbeid, vil arbeidet mot mobbing kunne være konsistent og forutsigbart. Dette kan bidra til opplevd trygghet for barna (P Roland, 2011, s. 30). Fullan viser til at samarbeid fører til lettere tilgjengelig kunnskap om effektiv praksis, og at effektive ressurser ofte er kollektive. Samarbeid gir motivasjon og en får ”gjort flere og viktigere ting på kortere tid.” (Fullan, 2014, s. 96).

I grunnlagsdokumentet for arbeidet med barnehagemiljø, skolemiljø, mobbing og andre krenkelser utgitt av Utdanningsdirektoratet, står det at i avdekkingsfasen er samarbeid og kollektivt ansvar i kollegiet nødvendig (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 18). I Meld.St. 6 vises det til tidlig innsats og at samarbeid er en forutsetning for å kunne inkludere alle barn og bygge sterke lag rundt dem. Her vises det til både forebygging og identifisering:

Tidlig innsats forutsetter at tjenestene samarbeider om å *forebygge* utfordringer og hjelper hverandre med å *identifisere* barn med utfordringer. Da er det nødvendig at tjenestene, og profesjonene innad i den enkelte barnehage og skole, også samarbeider før det er behov for å utrede vedtak om hjelpetiltak for enkeltbarn.

(Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 83)

Dersom dette samarbeidet mangler, kan det føre til at viktig og nødvendig informasjon ikke når fram til den som kan gi barnet hjelp (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 79).

2.2.5 Forebyggende programmer og prosjekter

Det er utarbeidet ulike prosjekter og programmer for å motarbeide mobbing og fremme sosial kompetanse i barnehagen. Tar barnehagen i bruk et program, er det viktig at personalet lar

seg forpliktet til å følge dette programmet, og at det settes av tid og ressurser til gjennomføring og oppfølging (Ogden, 2015, s. 275). Programmer med tiltak som igangsettes over relativt kort tid, har ofte tidsbegrenset effekt (Sandsleth, 2007, s. 16). Kontinuerlige læreprosesser over lengre tid, der hele kulturen involveres, gir sterkest læring. Intervensjoner som ikke har hele miljøet som mål, vil bli mindre effektive enn de som har dette (Espelage & Swearer, 2004, s. 4). Kollektive læringsprosesser kan skape synergieffekter som man ikke kan fremme på samme måte med individuelle tilnærminger (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 139). Dette betyr at tiltak som iverksettes må implementeres og holdes ved like over lengre tid for å ha best mulig effekt.

Det er utarbeidet flere verktøy og prosjekter som har fokus på arbeid med sosial kompetanse, barnehage- og læringsmiljø, her nevnes noen. ”Du og jeg og vi to” er et program som er utviklet for å fremme barns sosiale kompetanse, samtidig som det legger opp til kompetanseutvikling for personalet (Lamer, 1997a). ”Steg for steg” har fokus på utvikling av sosiale ferdigheter, og legger vekt på systematisk arbeid med relasjoner, gjennom refleksjoner over samspillsepisoder (forebygging.no, 2016). ”Være sammen” er et verktøy rettet mot både barn og voksne og samspillet mellom disse. Opplegget kan gi personalet kompetanseheving, med felles språk og teorigrunnlag (Omdal, 2013). ”Inkluderende barnehage- og skolemiljø” er et kompetanseutviklingsprosjekt fra utdanningsdirektoratet for barnehager og skoler som ønsker å jobbe med læringsmiljø og mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2018). Barnehager kan også ta i bruk egenutviklede prosjekter og programmer, noe som ”kan være en indikasjon på aktivt og bevisst arbeid med problemet” (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 9). Mange prosjekter og programmer som tas i bruk i barnehager i dag, dreier seg om å fremme sosial kompetanse og samspill, og det er nærmest umulig å fastslå om dette motvirker mobbing eller ei. Men om ”personalet arbeider systematisk med barnas samspill og sosiale kompetanse, er det sannsynlig at styrer og det øvrige personalet også er mer disponert for å oppfatte forekomst av mobbing.” (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 92) Dersom det er tilfelle, kan dette gi personalet begreper og forståelse for den atferden som forekommer mellom barna, noe som kan gjøre dem bedre i stand til å forebygge og stanse mobbing.

2.3 Tiltak

I høringsforslag til ny barnehagelov ønsker kunnskapsdepartementet å innføre nulltoleranse for krenkelser og en plikt for personalet til å gripe inn der dette skjer, for å sikre barna et trygt

og godt psykososialt barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 19 og 25). Denne aktivitetsplikten består av plikt til å følge med, varsle, undersøke, sette inn tiltak og utarbeide en skriftlig plan for arbeidet. Plikten til å følge med skal omfatte ”alle som jobber eller yter tjenester i barnehagen, og ikke bare personer som er ansatt. Plikten varierer ut fra hvilken rolle, oppgaver og posisjon personen har i barnehagen.” (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 27) I dette ligger at barnehagen ikke skal kunne unndra seg ansvar ved å vise til at de ikke har visst hva som har foregått, ved å unngå å følge med på samspillet mellom barna. Den enkeltes plikt må ses opp mot dennes rolle og posisjon i barnehagen, som innebærer en større forventning til ansvar hos personer i ledelse og tilsatte som arbeider på barnets avdeling, som plikten til å undersøke og utarbeide en plan (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 32). Plikten til å varsle styrer gjelder alle som avdekker at barn ikke har et trygt og godt barnehagemiljø. Det vil si at alle har et ansvar, hver på sitt nivå.

2.3.1 Avdekkende tiltak

”Avdekking innebærer å undersøke situasjonen nærmere.” (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 18) Når personalet undersøker en situasjon, kan de finne ut om handlingene som skjer er mobbing eller ikke, samtidig som de kan skaffe seg informasjon om hvordan de skal arbeide videre med det som skjer. Dersom man ikke vet hva som skjer, er det vanskelig å vite hvordan saken skal følges opp.

Utsagnet ”Du ser det ikke før du tror det” er brukt i flere sammenhenger der barn utsettes for handlinger vi ikke ønsker skal forekomme. Dersom vi ikke vil tro at mobbing i barnehagen finner sted, er det også vanskeligere å se at det faktisk skjer. Larsson viser til at det ved mistanke om mobbing kan være sterke, ubevisste krefter i oss som virker mot en avsløring, da vi ønsker å unngå det vi oppfatter som ondt i tilværelsen (Larsson, 2001, s. 17-18). Dette kan medføre manglende forståelse for det som skjer, og overflatisk engasjement. Med andre ord trengs det kunnskap om at dette dessverre er realiteten i norske barnehager, og å se barns samspill ut fra dette. Det handler da om kunnskap til å oppdage og reagere, som kjennskap til systematisk observasjon, hvordan vinne tillit og vise respekt for barn (Sandsleth, 2007, s. 88-90). For å avdekke, må personalet gis tid og mulighet til å høre og forstå. Dette kan blant annet gjøres gjennom observasjon av barn i samspill, barnesamtaler eller samtaler med foreldre. Personalet må være til stede i lek og samhandling med barna, slik at de kan oppdage mobbing og andre krenkelser. Det kan også tas i bruk andre undersøkelser og kartlegginger, som sosiogram, så lenge man ivaretar den enkeltes personvern (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 18).

For å få kunnskap om eller fange opp at barnehagen ikke fremstår som trygg og god for barna, er det avgjørende med profesjonelle voksne som vet hva de skal se etter. Barnehagen og barnehagens eiere må legge til rette for at personalet kan få kunnskap til å utvikle et kompetent blikk (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 15). Dersom personalet er i tvil om det som er observert eller hørt faller inn under mobbing eller andre krenkelser, er det viktig med videre undersøkelser (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 17). I høringsforslag til ny barnehagelov ligger føringer for at personalet i barnehagen skal ha plikt til å undersøke saker der det er mistanke om eller kjennskap til at et barn utsettes for mobbeatferd eller andre krenkelser (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 29). Mistanke innbefatter også å undersøke tilbakemeldinger som gis fra foreldre, eller når man observerer at enkeltbarn eller barnegrupper endrer atferd (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 17).

I redsel for å ta feil, kan noen ønske å ha alle fakta på bordet før man tar stilling til tiltak. Innføres de nye endringene i barnehageloven, har barnehagens personale plikt til å sette inn kunnskapsbaserte tiltak for å sikre alle barn et trygt og godt barnehagemiljø (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 31-32). Gjennom observasjon og kunnskap kan barnehagepersonalet fange opp barn som trenger støtte, avdekke og ta tak i begynnende mobbeatferd.

2.3.2 Tiltak for å stanse mobbing

For å stanse mobbing i barnehagen, er det viktig med samarbeid mellom barnehage og hjem, autoritative voksne og tiltak på individ- og gruppenivå, og at disse tiltakene settes i system (Idsøe & Roland, 2017, kap. 5; E. Roland, 2014, s. 100). Personalets holdninger og atferd når mobbing finner sted, er av avgjørende betydning for om mobbingen opphører eller opprettholdes (Olweus, 1992, s. 45). Dersom voksne lar være å blande seg inn, blir det gitt et signal om at mobbingen aksepteres. Dette vil i neste rekke kunne føre til mer mobbing (Høiby, 2002, s. 23). De voksne skal være ledere og sørge for trygghet. Voksne som er varme og samtidig setter grenser, kan lære barn som mobber hvordan de kan gå inn i samspill med andre uten å trå over andres grenser, bruke aggressive handlinger eller dominere. Da er det viktig, både for barnet, men også for den voksne, å skille mellom barn og handling. Det er handlingen som må endres. Dersom arbeidet gjøres i samarbeid med foreldre og det øvrige personalet i barnehagen, og alle drar i samme retning, lærer barnet raskere nye regler og nye samspillsmønstre (Høiby, 2002, s. 30). Larsson peker blant annet på egenskaper som empati,

lydhørhet, kunnskap og vilje til samarbeid for å lykkes, egenskaper som kan styrkes ved å innse alvoret ved mobbing (Larsson, 2001, s. 20 og 84-85).

Personalet i barnehagen må ivareta både den som utsettes for og den som utøver mobbeatferd, og vise til hvilken atferd som er uakseptabel (Pettersen, 1997, s. 81). Det er også viktig å styrke den som utsettes for mobbing. Den som utsettes, kan trenge hjelp til å bygge opp selvtillit og til å se egne positive egenskaper og ferdigheter. Den som utsettes for mobbing kan også læres strategier for hva en kan gjøre om tilsvarende handlinger skjer igjen, direkte eller for eksempel gjennom lek eller drama (Pettersen, 1997, s. 81 og 101).

Perren & Alsaker viser til at barn som utfører mobbeatferd og barn som utsettes for mobbing kan ha nytte av individuell trening på enkelte ferdigheter (Perren & Alsaker, 2006, s. 54). En slik trening må skje parallelt med bredere inngrep i gruppa, der barn og voksne læres til å gripe inn. For å få dette til må mobbing kunne diskuteres åpent i barnegruppa, og det må være klare regler mot mobbing, regler som kan bidra til at barna selv oppfatter når mobbing finner sted. I tillegg er det en fordel for sårbare barn å ha venner, og det blir derfor et mål å fremme vennskap mellom barn (Perren & Alsaker, 2006, s. 54).

Dersom barnehagen har en handlingsplan som sier hvordan mobbing skal forebygges og hva man skal gjøre der mobbing oppstår, vet hele personalet hva de skal gjøre. Har man en slik plan, vil dette i seg selv ha en forebyggende effekt mot mobbing (Høiby, 2002, s. 36).

Dersom barnehagen har rutiner og prosedyrer, og setter tiltak i system, vil forebygging og tiltak kunne integreres i organisasjonen (E. Roland, 2014, s. 100). Dette kan handle om standard for relasjoner og samspill, rutiner for samtaler og møter, og faste prosedyrer når noe skjer. Det er viktig at leder tar tydelig avstand fra mobbing, overfor alle parter, og tar aktivt del i tiltak som igangsettes, og ikke delegerer sitt ansvar til andre (Larsson, 2001, s. 88-89).

2.4 Føringer for barnehagen som lærende organisasjon

Barnehagen skal være en lærende organisasjon der arbeidet skal forankres i barnehageloven og rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 37). At barnehagen er en lærende organisasjon vil si at hele personalet reflekterer og oppdaterer seg på faglige og etiske problemstillinger, og der summen av organisasjonens læring er mer enn summen av de enkelte medarbeideres kompetanse (Haug, 2014; Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15). En lærende organisasjon setter slik fokus på den kollektive læringen fremfor den individuelle.

Selv om mobbing har vært et tema innen barnehagesektoren i snart 20 år, kan det se ut som om det fremdeles er store forskjeller i forståelsen av dette temaet. Komponenter i en implementeringsmodell utviklet av Fixsen og hans kollegaer ”kan gi en forståelse av barnehagen som system og hvor mange faktorer som samspiller når noe skal utvides.” (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 59). Enkelt oversatt viser modellen til komponenter som hva, hvem, hvordan og i hvilken kontekst (Fixsen, Naoom, Blase, Friedman & Wallace, 2005, s. 28). I denne sammenhengen vil ”hva” være kunnskap og innsikt i hva mobbeatferd er, samt kunnskap og evne til å forebygge, avdekke og stanse mobbing. For at slik kunnskap skal være implementert, kreves læring hos personalet, som er modellens ”hvem”. For at læring skal finne sted, er det avgjørende at noen driver prosessen framover gjennom trening, veiledning og administrativ støtte, for slik å sikre at personalet lærer nye ferdigheter (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 70). Dette vil være modellens ”hvordan”, og innbefatter blant annet ledelse.

Personalet som skal implementere ny kunnskap og nye holdninger, stiller med sin lojalitet, tidligere kompetanse, endringsvilje og forutinntatte holdninger. Her vil barnehagens planer og forutsigbarhet påvirke arbeidet som gjøres. En god plan vil være ledelsens ansvar og gir struktur og systematikk, slik at personalet ikke blir eksponert for større endringer enn de er klare for. En god plan gir også en oversikt over ansvar og tidsperspektiv (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 70). Videre i denne delen settes fokus på ledelse, kunnskap og kompetanse som faktorer som vil påvirke barnehagens arbeid mot mobbing.

2.4.1 Ledelse

Vi forventer gjerne at leder skal være pådriver og den som setter i verk utviklingsarbeid i organisasjonen. ”For at barnehagen skal være en lærende organisasjon i utvikling må styreren stimulere til pedagogisk utviklingsarbeid” (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 71), og sørge for at personalet utvikler en felles forståelse for oppdrag gitt i barnehageloven og rammeplanen (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 16). Dette innbefatter at styrer må være synlig, se personalets faglige behov, engasjere og være til stede der det pedagogiske arbeidet foregår. Når implementering av nye planer skal finne sted, må arbeidet forankres i ledelsen for å ha effekt. Det innebærer at leder må være tydelig på at arbeid mot mobbing er en prioritert sak, både til de som arbeider internt i barnehagen, men også til miljøet rundt. Det må settes av tid og ressurser til at arbeidet skal kunne gjennomføres. Det innebærer at leder må legge til rette for nedprioritering av andre utviklingsprosjekter (P Roland et al., 2014, s.

108; Rørnes, 2007, s. 102). Dersom flere prosjekter gjennomføres samtidig, kan dette føre til frustrasjoner og forvirring i personalet dersom man ikke vet hvilket prosjekt man skal fokusere på. Gode rutiner, materiell, tilsyn og veiledning er komponenter som gir positiv støtte til arbeidet, og uten slike vil prosesser bli begrenset (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 72). Lund og Helgeland viser til at det er mange årsaker til at mobbing finner sted, fra holdninger til organisering og struktur (Lund & Helgeland, 2016, s. 39). Uavhengig av årsak, vil barnehagens ledelse påvirke mobbingen (Vlachou et al., 2011, s. 349). Når ledelsen er god og tydelig, gir dette retning og drivkraft i arbeid og endringsprosesser. Personalet trenger å vite hva de skal gjøre, og hvordan de skal gjøre det. Er ledelsen derimot svak og utydelig, slik at personalet ikke kjenner mål og retning, kan det være en barriere for endringer, og arbeidet kan bli resultatløst. Ledelsens oppgave vil være å utvikle mål og visjoner i fellesskap, skape entusiasme og forpliktelse samt sørge for nødvendige ressurser (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 56-57 og 118-122). Her vil vilje og evne være avgjørende, samtidig som det også setter rammer for den enkeltes mulighet til å utvikle seg faglig og personlig på sin arbeidsplass (Midtsand et al., 2004, s. 65).

Effekten av tiltak blir påvirket av personalets entusiasme, og noen ganger mot sin hensikt. Dette vil være avhengig av hvor planlagt tiltakene er og organisasjonens gjennomføringsevne og struktur (Rørnes, 2007, s. 122). Dersom et program implementeres ovenfra og ned, kan det medføre at de som skal arbeide etter programmet ikke har et eierforhold til det, og kan vise motstand (E. Roland, 2014, s. 172). Kristensen viser til tiltak som forskning, konferanser og temahefter, som kan gi en ytre illusjon om at tiltak i tilknytning til partnerskap mot mobbing er implementert, noe som ikke er fakta så lenge slike ressurser ikke tas i bruk i det daglige arbeidet (Kristensen, 2014, s. 44). I et implementeringsarbeid er det derfor viktig at leder drar personalet med, for å unngå opplevelsen av at ting blir tredd ned over hodet på en. Roland og Ertesvåg viser til struktur, klare mål og systematikk, organisering, planlegging, infrastruktur og rutiner som elementer som er av betydning for gjennomføring (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 32 og 56).

Når ledelsen setter felles mål og visjoner, og gjennomfører opplegg for å nå disse, vil dette medføre læring for de tilsatte. Dette vil igjen skape en felles forståelse og et felles språk og begrepsapparat. I barnehager er ofte kompetansenivået sprikende, noe som gjør felles kunnskap ekstra viktig (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 123). Dette gjelder også forståelsen for rammeplanen, barnehageloven og andre planer barnehagen forholder seg til. God ledelse

er viktig for å skape trygge og gode barnehagemiljøer og vil også handle om å ta ansvar for at mobbing settes på dagsorden.

Dersom ledelsen i barnehagen får til læringsprosesser som er kollektive, systematiske og varige, vil læringen ha stor gjennomslagskraft og være bærekraftig. Dersom ledelsen derimot ikke skaper klarhet og driver arbeidet fremover, kan dette i seg selv være en barriere for endringer (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 56 og 71).

2.4.2 Kunnskap og kompetanse

”Personalet og deres kompetanse er den viktigste enkeltfaktoren for at barn skal trives og utvikle seg i barnehagen.” (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 69) Grunnlaget for å skape gode tiltak ligger i at personalet har kunnskap og forståelse for tema som inngår i problematikken rundt mobbing (P. Roland, 2014, s. 473-474). Når personalet har kjennskap til de teoretiske perspektivene, kan de gjenkjenne gode og mindre gode samspillsmønstre, da vet de hvordan mobbing kan forebygges, og de kjenner til tiltak som kan iverksettes. Når tiltak og håndtering forankres i teori og forskning og personalet står sammen om denne forståelsen, vil dette skape større sikkerhet og trygghet blant de voksne, og personalet vil trolig fremstå som mer konsekvente (Byrkjedal-Sørby & Roland, 2012, s. 22). Det er viktig at hele personalet har del i kunnskapen, for slik å kunne møte barna med en felles referanseramme. Tiltakene må henge sammen og være konsistente over tid, noe som tilsier at kompetansebygging i personalet også trenger å vedvare over tid (P. Roland, 2014, s. 481).

Barnehagens flate struktur gir lite rom for forskjellighet, og studier viser til at barnehagelærere i liten grad synliggjør egen kompetanse og eget ansvar (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 72). Dette kan igjen føre til at faglig kunnskap blir utydelig da vektlegging av faglig kunnskap kan ses som en tydeliggjøring av forskjellighet. Vist & Alvestad viser til undersøkelser som ”kan tyde på at barnehagens læringskultur i liten grad er bygd på styrende dokumenter og barnehagefaglig kunnskap”, men preget av ’folkelig’ oppdragelseskunnskap og populære ideer om barneoppdragelse (Vist & Alvestad, 2012, s. 40). Lamer peker på at mye av personalets sosiale kompetanse er taus kunnskap, som er avgjørende for formidling og innlæring av sosial kompetanse for barn. Når taus kunnskap ikke blir begrunnet, underlagt analyse eller reflektert rundt teoretisk, kan tradisjoner og tradisjonelle verdier få autoritet (Lamer, 1997b, s. 73-74).

Kristensen viser til at personalet må ha kunnskap og innsikt i gruppeprosesser, mobbing og sosial kompetanse, slik at de kan se forskjell på hva som er lek og hva som er mobbing. Hun peker også på kunnskap om mobbing som en sentral faktor for å lykkes med implementeringen av manifest mot mobbing (Kristensen, 2014, s. 43 og 47). Selv om hun mener det må betraktes som meningsfullt og relevant for barnehagelærere å ha kunnskap om temaet, viser hun til intervjuer som påpeker at dette ikke er tilfelle. Skal endringer gjennomføres, må tilsatte ha nok kunnskap om hvordan ting skal gjøres. Uten nok kunnskap, kan de tilsatte bli demotivert og innsats redusert (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 70).

Økt kompetanse gjennom kompetanseutvikling og samarbeid mellom ulike instanser ligger som et mål for regjeringen i tiden fremover, men regjeringen vektlegger samtidig at sentrale tiltak må henge sammen med målbevisst og systematisk innsats fra kommuner og fylkeskommuner (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 73; 2019b, s. 11 og 77). Et barnehagetilbud som gir trivsel, utvikling, mestring og læring, krever innsats fra ulike nasjonale og kommunale myndigheter og den enkelte barnehage. Dette fordrer ledere som støtter, veileder og følger opp, og tilrettelegger for kompetanseheving og samarbeid mellom yrkesgrupper. De fleste barnehager har avsatt midler til kurs og kompetanseheving, men også medarbeidersamtaler kan brukes som opplæringstiltak, som en del av barnehagens personalutvikling. En slik samtale kan brukes til å utvikle og korrigere det daglige arbeidet og samspillet i barnehagen (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 44).

Dersom personalet i barnehagen inngår i kontinuerlige læringsprosesser, og slik bygger en felles forståelse for praksis, kan det bidra til bevisstgjøring hos tilsatte, og et felles, profesjonelt språk. Dette fordrer en ledelse som vektlegger læring i fellesskap, noe som videre kan skape forutsetninger for å kople teoretiske perspektiver til praksis og øke profesjonaliteten i organisasjonen (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 35 og 140).

Personalet i barnehagen trenger også kunnskap og kompetanse om hvordan de kan tilrettelegge for et godt samarbeid med barnas hjem, noe regjeringen mener bør vektlegges i lærerutdanningene (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 25).

3. Metodisk tilnærming

I denne delen av oppgaven vil det bli gjort rede for ulike valg gjort i oppgaven, og metode brukt for gjennomføring. Med utgangspunkt i problemstillingen, valgte jeg å bruke en kvalitativ tilnærming. Jeg intervjuet en barnehagelærer og en barne- og ungdomsarbeider fra fire ulike barnehager, til sammen åtte informanter. Målet var å få kjennskap til hvordan disse informantene forstår mobbeatferd i barnehagen, og hvordan de arbeider for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd. Kapittelet innledes med en presentasjon av studiens vitenskapsteoretiske grunnlag, før det gis informasjon om gjennomføring av datainnsamling. Deretter beskrives bearbeiding og tolkning av data. Avslutningsvis vurderes oppgavens troverdighet, kvalitetskriterier og etiske betraktninger.

3.1 Vitenskapsteoretisk grunnlag

Fokuset i denne oppgaven var å få kjennskap til hvordan informantene forstår mobbeatferd, og hvordan de arbeider for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd. For å få en forståelse for dette, ble det tatt i bruk både en fenomenologisk og en hermeneutisk tilnærming. Fenomenologi er i kvalitativ forskning et begrep som tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen for å forstå sosiale fenomener. Med en fenomenologisk tilnærming ønsket jeg å forstå og forklare fenomen ut fra informantenes egne perspektiv, for å synliggjøre kunnskap basert på den enkelte informants egne erfaringer (Thagaard, 2013, s. 40). Her ble individet og dets erfaringer satt i sentrum. Som forsker var jeg opptatt av å tolke påstander og meninger som fremkom i datamaterialet, ut fra den sammenhengen det oppstod i, for om mulig å forstå den dypere mening med det som ble sagt (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2011, s. 82). I denne oppgaven vil datamaterialet være data som fremkom i intervjuene. Det sosiale fenomenet vil være det informantene sa at de foretar seg av handlinger for å forebygge, avdekke og stanse mobbing, og informantenes beskrivelser er data som ble analysert for å gi svar på dette.

Når et intervju skal analyseres og tolkes, må hver del av intervjuet forklares ut fra fortolkningen av hele intervjuet. Det vil si at en informants holdninger til et enkelt fenomen, må ses i sammenheng med resten av intervjuet, og ut fra hvilken kontekst informasjonen er innhentet i. "Hermeneutikk betyr å tolke, oversette, tydeliggjøre, klargjøre, forklare og si", og hermeneutikkens fokus er da fortolkning av mening (Widerberg, 2001, s. 24). Dette bygger på prinsippet om at datamaterialet må forstås i den sammenheng det står i, og kunnskapen er

bare forståelig i den sammenhengen eller konteksten den er fremkommet i, slik at deler forstås i lys av helheten (Thagaard, 2013, s. 41).

Som sosial aktør fortolker vi hele tiden hendelser som vi erfarer. Samtidig kan meninger være uklare, noe som kan kreve metodiske tilnærminger for at meningen skal tre tydeligere frem (Gilje & Grimen, 1995, s. 142). Samtidig vektlegger en hermeneutisk tilnærming at det ikke finnes én sannhet, men at fenomener kan tolkes på flere nivåer (Thagaard, 2013, s. 41). Vi fortolker og forstår ut fra visse forutsetninger, slik at vår forståelse alltid vil være preget av det subjektive (Gilje & Grimen, 1995, s. 148). Her vil egen erfaring fra flere år i barnehage gi en førforståelse for hvordan datamaterialet tolkes. Egne fordommer og førforståelse har påvirket tolkningen, og da jeg aldri kan være denne helt bevisst, er det vanskelig å si i hvor stor grad denne har påvirket.

3.2 Valg av forskningsdesign

Valg som er tatt i forskningsprosessen, er tatt med bakgrunn i tema og problemstilling. Siden jeg i denne oppgaven ønsket å få frem betydningen av informantenes erfaringer og deres forståelse av hvordan man arbeider mot mobbing i barnehagen, ville en kvalitativ tilnærming kunne gi meg svar jeg søkte etter. Målet med kvalitativ tilnærming er å oppnå en forståelse av sosiale fenomener, gjennom for eksempel observasjon, analyse av tekster og bilder, eller ved intervju, for nettopp å få frem menneskers erfaringer og forståelse (Thagaard, 2013, s. 11). En kvantitativ tilnærming legger derimot vekt på utbredelse og antall, og bruker oftest metoder som har større avstand til objektene (Thagaard, 2013, s. 17).

Når jeg i denne oppgaven rettet fokus på informantenes forståelse av og arbeid mot mobbeatferd, er dette et tema som det har vært lite forskning på fra før. Når vi møter fenomener som det har vært forsket lite på, som vi kjenner lite til eller ønsker en dypere forståelse av, vil en kvalitativ tilnærming være særlig nyttig (Johannessen et al., 2011, s. 32).

Undersøkelsens formål vil påvirke metodevalg. Muligheten for å få svar på hva som påvirker informantene i arbeidet gjennom en kvantitativ metode, ville i teorien være til stede. Samtidig ville en ved en kvantitativ tilnærming gå glipp av muligheten til å gå i dybden på det informantene delte av sine erfaringer, noe jeg som forsker så på som sentralt i denne oppgaven. Metodevalget må også bestå av en vurdering av hva som er gjennomførbart innen de fastsatte tidsrammer. I denne oppgaven er informantene fra ulike barnehager og har ulik utdanningsbakgrunn, for å kunne si noe om en mulig variasjon. Ut over dette har ikke antall

informanter vært av interesse, men et ønske om å kunne gå i dybden, og få informasjon om deres egne tanker rundt tema. Ut fra dette grunnlaget ble det naturlig å velge en kvalitativ tilnærming.

3.2.1 Det kvalitative forskningsintervju

I denne oppgaven ble det valgt å bruke intervju som metode. Intervju gir data bygget på det informantene kommuniserer i samtale med forsker. Målet var at intervjuene skulle gi beskrivelser av informantenes egne opplevelser og synspunkter, ved at de fikk anledning til å fortelle ut fra egen erfaring. Ønsket var at informantene i intervjuene skulle gi fylldige og nyanserte beskrivelser, slik at jeg kunne forstå hvordan de opplever og forstår mobbing i barnehagen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 47). Det ble derfor gitt tid og rom for refleksjon og undring underveis. Som forsker var det et mål ikke å gi uttrykk for egne meninger, men at det informanten gav uttrykk for, var den gjeldende sannheten. At det ikke finnes en fasit på spørsmålene ble også poengtert i informasjonsskrivet gitt på forhånd, og i forkant av intervjusituasjonen. Det ble lagt vekt på at alle svar var riktige, og som forsker la jeg vinn på å være lyttende og å unngå kritiske reaksjoner til det som ble kommunisert. Thagaard viser til at kritikk kan oppleves krenkende og ødelegge for tillit (Thagaard, 2013, s. 109).

Det kvalitative forskningsintervju er en samtale med en viss struktur og hensikt. I denne sammenhengen ble det benyttet et semistrukturert intervju, et intervju som verken er en åpen samtale eller et lukket spørreskjema (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 46). Som forsker var det jeg som satte rammer for samtalen, og hadde på det viset kontrollen i samtalene (Thagaard, 2013, s. 98). Samtidig ble kunnskap konstruert i samspillet mellom informantene og meg som intervjuer, noe som fremmet en gjensidig avhengighet mellom oss som deltok (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 156). I denne oppgaven var det informantene som gav meg informasjon om sin forståelse av, og arbeidet mot mobbing. Intervjuene var åpne for å tilpasse spørsmål etter informantens situasjon og få frem situasjonsbestemt kunnskap, for slik å få frem nyanser og kompleksitet i dette sosiale fenomenet (Johannessen et al., 2011, s. 137).

3.3 Datainnsamling

Intervjuene ble gjennomført etter godkjent søknad om datainnsamling sendt Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste, NSD, da forskning som innebærer behandling av personopplysninger er meldepliktig (vedlegg 1).

Samtykket til å delta i forskningen må være frivillig, uttrykkelig og informert for at det skal regnes som gyldig (NESH publikasjon, 2016, s. 14). Informasjon om dette ble gitt både i informasjonsskriv tilsendt i forkant (vedlegg 2) og opplyst om før gjennomføring av alle intervjuer. Informasjonsskrivet ble utformet med utgangspunkt i veiledende mal fra NSD, med informasjon om prosjektet, vektlegging av frivillig deltakelse, videre bruk av informasjon, samt samtykkeerklæring.

3.3.1 Utvalg

For å kunne finne tilfredsstillende svar på forskningsspørsmålet i denne oppgaven, så jeg det som hensiktsmessig å ha med informanter med ulik utdanningsbakgrunn og fra ulike barnehager. Med åtte informanter anså jeg at utvalgsstørrelsen var stor nok til å kunne gi svar på oppgavens problemstilling, samtidig som datamengden ikke ville være for omfattende til å gjøre omfattende analyser. Dette er i tråd med de retningslinjene for utvalg vi finner hos Kvale & Brinkmann (2015, s. 148) og Thagaard (2013, s. 64).

Ut fra problemstilling, forskerspørsmål og tidsaspekt, var det ønskelig at informantene som deltok var fra ulike barnehager og hadde ulik utdanningsbakgrunn. Ut fra dette ble det foretatt et strategisk utvalg av personer jeg på forhånd anså hadde noe å bidra med i forhold til problemstillingen (Thagaard, 2013, s. 60). Ut fra tidsperspektiv, mengde data og viktigheten av å sikre informantenes anonymitet, består utvalget av to tilsatte fra fire ulike barnehager, der den ene er barnehagelærer, den andre barne- og ungdomsarbeider. Alle fire medarbeiderne er utdannet barne- og ungdomsarbeider, selv om dette ikke var et krav. Den ene barne- og ungdomsarbeideren var i tillegg konstituert pedagogisk leder. Alle åtte informantene er kvinner, fra 28 til 60 år, og alle har flere års erfaring fra barnehagehverdagen. To av barnehagene var private, to var kommunale, og alle fire hadde i underkant av hundre barn.

Fire styrere ble kontaktet via telefon, der prosjektet ble presentert, og forespørsel om å intervju en barnehagelærer og en medarbeider ble gitt. Samtlige styrere var positive, de fant aktuelle kandidater, og avtaler om tid og sted ble inngått. Informasjonsskriv og samtykkeerklæring ble sendt til de aktuelle barnehagene og gitt til de aktuelle informantene noen dager i forkant av intervjuene, slik at rammene for oppgaven og intervjuene skulle være kjent.

3.3.2 Intervjuguide

Tidlig i forskningsprosessen ble det utarbeidet en intervjuguide for det semistrukturerte intervjuet (vedlegg 3). Intervjuguiden ble ikke tilsendt i forkant, da det var ønskelig med spontante og praksisnære svar, ut fra den kunnskapen og informasjonen informantene i utgangspunktet hadde. Det var heller ikke ønskelig at informantene skulle påvirkes til å svare ut fra hva de anså som mine verdier og synspunkter (Thagaard, 2013, s. 115).

Intervjuguiden ble strukturert ut fra oppgavens teoretiske grunnlag, med temaforståelse, forebygging, avdekking og tiltak som hovedpunkt. Innledningsvis ble det gitt informasjon om forsker, oppgavens mål og informantenes rettigheter. Deretter ble informantenes utdanning og yrkeserfaring avklart, spørsmål som var relativt enkle for å få samtalen noe i gang før det kom spørsmål som krevde mer refleksjon. Avslutningsvis ble intervjuet oppsummert, med mulighet for å utdype, understreke eller korrigere, samt gi tilbakemelding på opplevelsen av deltakelse og eventuell mulighet for ny kontakt ved spørsmål eller avklaringer. Flere spørsmål var relativt åpne, noe som muliggjorde oppfølgingsspørsmål, og mulighet for å få med informantenes spontane initiativ og innspill. Både spørsmål, tema og rekkefølge kunne variere ut fra intervjusituasjonen, noe som gav mulighet for å gå i dybden, eller fokusere på tema som informanten tok med inn i samtalen (Johannessen et al., 2011, s. 138).

3.3.3 Testintervju

Det ble gjennomført et testintervju i forkant av intervjuene som ligger til grunn for oppgaven. Formålet var å teste meg selv i rollen som intervjuer, og se om spørsmålene som var utarbeidet ga grunnlag for informasjon som kunne besvare oppgavens forskerspørsmål. Prøveintervjuet som ble gjennomført med en tidligere kollega, gav innspill til sammenslåing og endring av spørsmål. Det viste at intervjuet lot seg gjennomføre innen visse tidsrammer og gav trygghet både i rollen som forsker, men også i bruk av det tekniske utstyret.

3.3.4 Gjennomføring av forskningsintervjuene

Intervjuene ble gjennomført på informantenes arbeidssted, i hovedsak på pauserom der det var lite forstyrrelser. I tre av fire barnehager var det styrer som satte opp tid, ut fra det styrer så på som mest gunstig tidspunkt for gjennomføring.

Intervjuene varte mellom tjuefem og rett i overkant av femti minutter. Intervjuene ble tatt opp på lydopptaker, noe som gav god mulighet til å konsentrere seg om informanten og det som ble sagt og gjort underveis.

I forkant av opptak ble det gitt informasjon om oppgaven, om bruk av lydopptak og senere sletting, samt at deltakelsen var frivillig og med mulighet for å trekke seg til enhver tid, noe som også ble informert om i informasjonsskrivet. Underveis i intervjuet, ble det brukt oppfølgingsspørsmål for å sikre informasjon. Oppfølgingsspørsmål var spørsmål som ble stilt til det som ble sagt, for å kunne gå mer i dybden på tema (Postholm, 2010, s. 80). Nikk, ”mm”, ”ja” og ”nei”, også kalt prober, var indikasjoner som ble gitt informanten for at denne gjerne måtte fortsette å fortelle (Thagaard, 2013, s. 102). At det var pauser underveis, gav informanten mulighet til å reflektere og vurdere om hun ønsket å fortelle mer. Avslutningsvis ble informasjonen oppsummert for at informantene kunne si om de kjente seg igjen, og det ble gitt mulighet for å understreke eller legge til informasjon de mente manglet.

Målet med intervjuene var å få kjennskap til informantenes erfaringer og kunnskap, og som forsker la jeg vekt på å være oppmuntrende og åpen, og vise med ord og kroppsspråk at jeg var positiv til det som ble fortalt. Jeg hadde på forhånd lest mye, og opparbeidet meg god kunnskap om tema, noe som i tillegg til god kommunikasjon med informanten var nødvendig for å gjøre et godt intervju (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 141). God kjennskap til tema og barnehagefeltet, var en hjelp til å forstå informantene bedre, og til å kunne stille gode oppfølgingsspørsmål.

3.4 Bearbeiding og analyse

I denne delen av metodekapittelet beskrives analyseprosessen. Den omhandler transkribering, koding og kategorisering av data, noe som gir grunnlaget for videre analyse.

3.4.1 Transkribering

«En transkripsjon er en konkret omdanning av en muntlig samtale til en skriftlig tekst» sier Kvale og Brinkmann og viser til at transkripsjonen former intervjusamtalen slik at den styrkes til analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206 og 210). I denne oppgaven ble intervjuene transkribert, omdannet fra lyd til tekst fortløpende i etterkant av hvert intervju, med intervjuet friskt i minne. Når intervjuene var transkribert, gav dette en bedre oversikt over data. Transkriberingen var tidkrevende, og jeg lyttet nøye til opptakene gjentatte ganger for å gjengi utsagn korrekt. Dette gav også mulighet for å registrere ordbruk, tonefall og pauser. Det er ifølge Kvale og Brinkmann ingen konkrete svar på om slike pauser og følelsesuttrykk som latter, sukk og gråt skal tas med i en transkripsjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 208). I denne oppgaven er transkripsjonen forsøkt gjengitt så korrekt som mulig, der uttrykk som ”ehm” og ”åhh” er tatt med, unntatt der intervjuer uttrykker dette midt i

informantens utsagn, og det ikke virker til å ha særlig påvirkning på det som sies. Lengre pauser er markert med tegn som (...) der lengre pauser er markert med flere tegn enn kortere pauser.

Gjennom å transkribere selv ble analyseprosessen igangsatt, og jeg ble som forsker bedre kjent med datamaterialet (Nilssen, 2012, s. 47). Gjennom å lytte og skrive dukket nye tanker, ideer og spørsmål opp. Etter transkripsjonen av de to første intervjuene, anså jeg noen av oppfølgingsspørsmålene som ledende, noe som ble forsøkt justert i de senere intervjuene. Samtidig som materialet ble strukturert, fikk jeg bedre oversikt, noe som har vært en del av selve analysen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 206). Til hjelp i transkribering og kategorisering, har jeg tatt i bruk dataanalyseprogrammet Nvivo.

Da enkelte av informantene hadde noe ulike dialekter, valgte jeg å skrive alle transkripsjonene på tilnærmet nynorsk, for å sikre informantenes anonymitet. Språkmalen som ble lagt, er tilnærmet lik flertallets dialekt, og som forsker så jeg ikke at dette hadde innvirkning på meningsinnholdet i det som ble sagt. Informantene blir referert til som Pia, Pernille, Petra, Paula, Bea, Bojana, Bjørg og Bente. Barnehagelærerne ble gitt navn på P, for pedagog, og barne- og ungdomsarbeiderne fikk navn på B, for barne- og ungdomsarbeider. Stedsnavn og andre opplysninger som lett kunne identifiseres, ble utelatt. Navn på prosjektene barnehagene arbeider med, ble tatt med. Prosjektene syntes å ha en sentral relevans for informantenes svar, og en unnlattelse av dette ville svekke oppgavens funn i stor grad. I og med at det finnes et utall barnehager som jobber med tilsvarende prosjekter, ville dette i seg selv ikke være informasjon av identifiserende karakter.

3.4.2 Koding og kategorisering

Med utgangspunkt i fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming, ble det i analysen lagt vekt på å finne mening i informantenes utsagn, ut fra deres situasjon. Til hjelp i denne analysen ble det tatt i bruk koding og kategorisering som er en måte å organisere datamateriale på; koding vil si at en knytter ett eller flere nøkkelord til et tekstavsnitt, mens kategorisering vil si å sette ulike utsagn i et system (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 226).

Intervjuene ble transkribert og skrevet ut på papir. Hvert intervju ble lest nøye, ulike tema ble markert med ulike farger, og koder ble opprettet. Etter hvert framstod mønstre og trekk, og de ulike kodene ble satt i kategorier som igjen ble ført i ulike tabeller. Tabellene gjorde det enklere å sammenligne de ulike informantene i hver kategori, og få en samlet oversikt over

datamaterialet. Enkelte utsagn fikk flere koder, som igjen viste at noen av kodene overlappet hverandre, både innen samme kategori, men også mellom kategorier.

For å gi oppgaven en gjennomgående struktur, valgte jeg temaforståelse, forebygging, avdekking og tiltak som hovedkategorier, i tillegg til faktorer som fremstod som sentrale påvirkningskrefter i informantenes arbeid mot mobbing i barnehagen. Ikke alle kategoriene framstod som like aktuelle i analysen av datamaterialet. Når jeg likevel valgte disse, var det fordi manglende informasjon også sier noe om hvordan barnehagene og informantene jobber med temaet mobbing i barnehagen.

I kategorien temaforståelse framstod informantenes forståelse av mobbebegrepet og syn på om det er mobbing i barnehagen nå, som sentrale, da dette igjen la føringer for forebygging og tiltak.

I forebygging framstod foreldresamarbeid og prosjektene barnehagen deltar i, som det mest sentrale. Foreldresamarbeid stod også sentralt i avdekking og tiltak dersom mobbing oppstår. Informantenes tanker om arbeid med sosial kompetanse, personalets relasjonskompetanse og internt samarbeid ble i mindre grad vektlagt, og fikk derfor mindre plass i resultatdelen.

Når det gjelder barnehagens tiltak dersom mobbing oppstår, stod barnehagens tiltaksplan sentralt. Ut over dette pekte de enkelte informanter på ulike tiltak som det kort vises til i denne delen.

Gjennom analysen framstod kunnskap, kompetanse og ledelse som faktorer som påvirker informantene i arbeidet mot mobbing. Disse faktorene ser vi igjen i flere deler av resultatene, i tillegg til at de blir satt fokus på i egen kategori.

Gjennom koding og kategorisering, og senere drøfting, har jeg beveget meg mellom helhet og del, mellom data slik det framstår sett ut fra konteksten det er hentet fra, hele tiden sett ut fra egen forforståelse. Som Johannessen et al. viser til, er de enkelte delene forsøkt sett ut fra helheten, som igjen er forsøkt sett ut fra konteksten, og omvendt (Johannessen et al., 2011, s. 364-366). I fortolkningen ble ting satt i sammenheng, for å få frem betydningen av det som ble undersøkt, og for å besvare oppgavens problemstilling og forskerspørsmål.

3.5 Kvalitetskriterier

Forskning må kvalitetssikres, noe som ble gjort ved å se på forskningens reliabilitet og validitet. Reliabilitet sier noe om forskningens pålitelighet, mens validitet forteller om

forskningens gyldighet, om resultatene som fremkommer kan sies å ha gyldighet også i andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 201 og 204).

3.5.1 Reliabilitet

I denne oppgaven bidrar åpenhet om bakgrunn, formål, metodiske valg, datainnsamling, bearbeiding og analyse til å styrke oppgavens reliabilitet.

Hvilken metode som er brukt for gjennomføring av forskningen, er beskrevet, for å øke undersøkelsens reliabilitet. Dette omhandler også hvordan transkribering ble gjennomført; for å styrke reliabiliteten ble dette gjort så nøyaktig som mulig, med små justeringer for å sikre anonymitet. Resultatene ble basert på tolkninger gjort i lys av den teoretiske rammen som er presentert innledningsvis. I kvalitative undersøkelser handler reliabilitet om i hvilken grad vi kan stole på forskningens funn, og om resultatene ville blitt de samme om en annen forsker brukte samme metode (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276; Thagaard, 2013, s. 202). Hvilke data som ble samlet inn, hvordan de ble samlet inn og hvordan de har blitt bearbeidet er spørsmål der svarene styrker eller svekker oppgavens reliabilitet. Ved å gi svar på disse spørsmålene, samt ved å beskrive kontekst og framgangsmåte for datainnsamling, styrkes oppgavens reliabilitet (Johannessen et al., 2011, s. 229-230). Testintervju for å se om spørsmål var forståelige, intervjuguide med åpne og lukkede spørsmål som gav informasjon på hver sin måte, samt oppsummering av intervjuene for å sjekke at innhold var korrekt oppfattet, bidrar hver på sitt vis til å styrke resultatenes troverdighet (Postholm, 2010, s. 132).

Intervjuene som er gjennomførte i denne undersøkelsen, er gjort på ett tidspunkt, av åtte tilsatte i fire ulike barnehager, i møte med forsker. Hadde intervjuene blitt gjort på andre tider, med andre tilsatte, kunne resultatene blitt annerledes. Slik ser vi at både kontekst og deltakere påvirker resultatet. I kvalitativ forskning vil funn være avhengig av konteksten forskningen har funnet sted i (Nilssen, 2012, s. 141). Kvalitativ forskning bruker i liten grad datainnsamlingsteknikker som lett lar seg etterprøve. En grundig beskrivelse av kontekst, påvirker derfor undersøkelsens reliabilitet. Dette viser igjen til den hermeneutiske tilnærmingen, der kunnskap bare er forståelig i den sammenheng den står i (Thagaard, 2013, s. 41). Selv om endringer kan forekomme, vil det likevel styrke undersøkelsens reliabilitet dersom andre undersøkelser gjør liknende funn (Johannessen et al., 2011, s. 40).

3.5.2 Validitet

I kvalitativ forskning handler validitet om i hvilken grad metoden som er brukt og funn som er gjort er representative for virkeligheten, om man har undersøkt det som var ment å undersøke (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276; Thagaard, 2013, s. 205). Det finnes ulike validitetsmål. Her er det tatt utgangspunkt i begrepsvaliditet og ytre validitet.

Begrepsvaliditet viser til om det er samsvar mellom de teoretiske begrepene og måten begrepene blir operasjonalisert (Kleven, 2002, s. 86). Oppgavens begrepsvaliditet ble her styrket gjennom intervjuene, ved at spørsmål ble formulert for å kunne gi svar på oppgavens problemstilling. Blant annet ble utdanning, erfaring og kurs etterspurt, og kan ses opp mot personalets arbeid mot mobbing. I og med at det er foretatt flere intervjuer, gav dette også mulighet til å vurdere og justere spørsmålene underveis, noe som gav økt mulighet for funn som bidrog til å besvare problemstillingen. Samtidig vil egen subjektivitet være en trussel dersom det ble valgt data som passer inn i egen ide eller teori, og at det som ikke er i samsvar med denne overses (Thagaard, 2013, s. 207). Her ble oppgavens problemstilling fremholdt gjennom hele prosessen, og koding og analyse ble gjort med denne for øye.

Når det gjelder teori om mobbing, har forskning på mobbing i skolen kommet lenger enn forskning på mobbing i barnehagen. Noe av teorien som er brukt, omhandler mobbing i skolen, noe som er forsøkt vektlagt der forskjellen ble ansett som relevant.

Den ytre validiteten viser til hvorvidt funn som ble gjort kan generaliseres, og overføres til andre situasjoner og personer. Funnene vil være valide dersom man finner tilsvarende funn uavhengig av tid, personer eller situasjoner, og resultatet i utvalget kan gjelde for resten av populasjonen (Johannessen et al., 2011, s. 357). Med åtte intervjuer av tilsatte i barnehagen, kan resultatene vanskelig generaliseres til å gjelde alle tilsatte i barnehager. I kvalitativ forskning snakker man gjerne om overførbarhet framfor generalisering dersom tolkning av funn kan være relevante i andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 213). Oppgaven kan bidra med kunnskap og læring for den som leser, til økt bevissthet for de som deltok eller økt kunnskap om forskjeller og utfordringer for den som har et overordnet ansvar. Målet var å se på hvordan informantene forstod og arbeidet mot mobbing i barnehagen. Det samlede resultatet kan ikke overføres til å være gjeldende for alle, samtidig som elementer vil være gjenkjennelige for flere og være innspill til videre arbeid for personalet, barnehageeiere og ledelse.

Studien kunne blitt styrket ved å benytte flere metoder for innhenting av data, som observasjon i tillegg til intervjuer (Postholm, 2010, s. 132). I denne oppgaven ble ikke alternative metoder tatt i bruk, på grunn av tidsrammen, men også fordi det ble vurdert som etisk utfordrende å vurdere informantenes handlinger.

3.5.3 Mulige feilkilder

All forskning vil kunne påvirkes av ulike feilkilder, noe jeg som forsker har forsøkt å være bevisst gjennom hele prosessen. For å påvirke informantene i minst mulig grad, har jeg forsøkt å fremstå så nøytral som mulig. I et intervju vil det asymmetriske forholdet mellom partene kunne påvirke informantens svar i retning av det denne tror forsker ønsker å høre, en effekt som kan reduseres ved en nøytral holdning (Thagaard, 2013, s. 115). I tillegg ble ikke intervjuguide utlevert på forhånd, for å unngå at informantene leste seg opp, eller fant frem til svar som de anså som ”rette”. En av informantene hadde likevel brukt tid i forkant til å finne frem det hun anså som relevant materiale, men syntes i stor grad å frigjøre seg fra dette i store deler av intervjuet. Intervjusituasjonen kan også påvirkes av at samtalen tas opp på bånd, eller usikkerhet for hvordan informasjonen skal brukes videre. For å minimere slik påvirkning, ble det gitt informasjon om bruk, sletting og anonymisering både i informasjonsskriv samt i forkant av alle samtalen.

Egen forforståelse vil ligge til grunn når meningsinnholdet i datamaterialet skal analyseres og drøftes. Her har jeg forsøkt å være bevisst på at denne forforståelsen vil påvirke hvordan data vektlegges og tolkes (Johannessen et al., 2011, s. 39). En nøyaktig transkripsjon har vært en god hjelp til å ivareta meningsinnholdet i datamaterialet. Likevel vil flere års erfaring fra barnehage påvirke analysen av data; negativt ved at antakelser kan bli tatt for gitt, men også positivt for å kunne forstå konteksten og utfordringer som finnes. I forkant av forskningen hadde jeg en tanke om at arbeidet i barnehagen i stor grad varierer fra person til person, og kultur til kultur, noe som mer eller mindre bevisst kan ha påvirket oppgaven. Samtidig har bevisstheten rundt dette vært til hjelp for å lete etter andre og ulike forklaringsmodeller.

3.5.4 Etiske betraktninger

Etiske problemstillinger har preget hele forskningsprosjektet, fra valg av tema til mål og konsekvenser av den ferdige oppgaven (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 97). I et forskningsarbeid som dette, har jeg vært avhengig av mennesker som takker ja til å gi av sin tid og sine erfaringer. Jeg ble som forsker en gjest hos informantene, noe som krevde en oppførsel i stil med dette, der de etiske kodene er strenge (Nilssen, 2012, s. 144). Frivillighet

og konfidensialitet har stått sentralt i hele prosessen. Som forsker la jeg vekt på å ta hensyn til arbeidssituasjon, der rammebetingelser som tid og sted ble tilpasset informantenes behov. Jeg la også vekt på at det enkelte intervju ikke skulle ta for lang tid, og at spørsmålene skulle kunne besvares uten å bryte den enkeltes taushetsplikt. Spørsmål som omhandlet barnehagen og personalet, var åpne, slik at den enkelte informant selv kunne svare ut fra sin lojalitet. Alle informantene gav avslutningsvis uttrykk for at det å bli intervjuet hadde gått bra.

Hvilke fordeler eller skader kan forskningen medføre, for informantene og feltet for øvrig? Flere av informantene gav i etterkant av intervjuene uttrykk for at spørsmålene hadde igangsatt nye tankeprosesser, noe som må anses som positivt. Det er et klart prinsipp at den enkelte skal anonymiseres. Den enkelte informant har i utgangspunktet lite informasjon om hvilke andre barnehager som deltar i studien. Likevel vil det for enkelte av styrerne og informantene være mulig å kjenne igjen eller utelate om data er hentet fra egen barnehage eller ikke, ut fra forskjeller i hvordan den enkelte barnehage jobbet med mobbing som tema. Dette har det vært vanskelig å unngå, dersom oppgavens forskerspørsmål skulle kunne besvares. Der det er mulig, har informasjon som tilkjenner barnehagen blitt utelatt. Jeg kan likevel vanskelig se at dette ville ha negativ effekt for den enkelte informant. Forskjellene som beskrives mellom barnehagene, kan i ettertid brukes konstruktivt til å fokusere på hva som kan endres til det bedre, men kan selvsagt også brukes kritisk.

Som forsker vil min egen rolle være avgjørende for kvaliteten i forskningen. Jeg er det viktigste redskapet i innhenting av kunnskap. Dette fordrer kunnskap, sensitivitet, engasjement, nøyaktighet og moralsk integritet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108).

4. Resultater

Jeg vil i dette kapittelet presentere de sentrale resultatene fra intervjuene jeg har gjennomført. Teoridel og intervjuguide er utarbeidet med utgangspunkt i oppgavens problemstilling og forskerspørsmål;

Hvordan forstår personalet i barnehagen mobbeatferd og hvordan arbeider de for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd?

- Hvordan forstår personalet begrepet mobbing?
- Hvordan forebygges, avdekkes og stanses mobbing i barnehagen?
- Hva påvirker personalets arbeid mot mobbing i barnehagen?

I denne delen vil først informantenes temaforståelse presenteres. Deretter vises det til hva informantene gjør for å forebygge, avdekke og stanse mobbing i barnehagen, og avslutningsvis resultater på hvordan kunnskap, kompetanse og ledelse påvirker arbeidet.

4.1 Informantenes temaforståelse

I dette kapittelet vil informantenes forståelse av mobbing i barnehagen bli presentert. Det omfatter definisjon, intensjon, hvem utsettes for mobbing og hvem utsetter andre for mobbing. I tillegg vil funn om informantenes syn på om det er mobbing i deres barnehage nå, være interessante perspektiv i denne sammenhengen.

4.1.1 Informantenes forståelse av mobbing i barnehagen

Informantene i denne oppgaven forklarer mobbing på ulike måter og nevner alle ulike eksempler på hva mobbing kan være. Seks av åtte sier at dette må være negative handlinger som gjentas, selv om ingen av informantene viser til spesielle definisjoner på dette.

Utestenging er den formen som flest benevner. Bea sier at mobbing kan ha med styrkeforhold å gjøre, og når andre informanter nevner sosiale forskjeller, svakt språk og at den som mobbes kan være usikker, kan også dette ses som at barna som er involverte har ulike styrker eller svakheter. Paula, Bojana og Bea legger vekt på at det er barnets opplevelse som skal stå sentralt, når barnet over tid føler seg krenket eller mindreverdige. Petra viser til mobbing som utestenging, samtidig som hun tydelig får frem noe av følgene med mobbing:

.. mobbing er, altså utestenging, dei får liksom på ein måte ikkje positivt samspel med andre ungar, dei blir ein sånn utanforståande som ikkje får ein glede då, av å få vera med andre.(Petra)

Bortsett fra Bojana og Bjørg poengterer alle informantene at mobbing må være gjentatte handlinger.

Men det må jo vera gjentakande då, tenker eg. (...) Eg tenker at det kan vera mykje negativt atferd mot ungane, men viss det er retta mot ein unge i fleire tilfeller, at det er ein unge som alltid blir utsatt for negativ atferd, så er det jo mobbing. Men sånn generelt så er det jo negativ atferd i barnehagen, så ikkje plent er mobbing. (Pia)

Her ser vi at Pia definerer mobbing som negativ atferd, rettet mot et barn, gjentatte ganger. Petra viser til at gjentakelse er et perspektiv i mobbing, men at ikke alt som gjentar seg trenger å være mobbing. Et barn som leker alene kan ønske å leke alene, det trenger ikke være utestengt av de andre.

Pernille sier at det i hennes barnehage sjelden er negative handlinger som retter seg mot det samme barnet gjentatte ganger. Men negative handlinger er ”naturens gang”, noe som er vanskelig å unngå. Selv om hun ikke ser det som mobbing, tenker hun at det er viktig å ta tak i, for at det ikke skal utvikle seg til noe mer. Bojana, Bjørg og Bea er alle tre inne på at de ikke ser på slag, klyp og bitt som mobbing, men at dette er noe barn bruker som forsvar, eller at det skjer i frustrasjon.

Noen av informantene mener at intensjon er et perspektiv på mobbing i barnehagen. Petra tror ikke at barna er stygge med hverandre bevisst, men mener at barna har mer fokus på seg selv og egen posisjon, eller ikke kjenner til andre løsninger for kontakt. Petra sier likevel senere:

”viss det gjentek seg, så tenker eg at då er det jo, vil eg kategorisere det som mobbing då, at det på ein måte er noko dei gjer bevisst.”(Petra)

Bea sier at selv de minste kan ha tendenser til å se hvem som er svake, barn som oftere blir fratatt ting. Samtidig mener hun at mye atferd grunner i egne frustrasjoner, som ikke har som mål å plage andre:

”Så eg tenker i grunnen at det handler litt om kva ungane sjølv forstår. Om dei mobber eller om dei reagerer i frustrasjon eller kva eg skal seie.”(Bea)

Hun eksemplifiserer det med at et barn som tar en bil fra et annet barn, kan gjøre det ut fra ønske om å ha bilen selv, eller ut fra at barnet som tar er større og sterkere enn barnet som blir fratatt, og at det å frata er morsomt. Situasjonen må tolkes ut fra barnets intensjon. Bea sier også at jo eldre barna er, jo mer føler hun kommer inn under mobbing. Bjørg tror ikke

barna handler bevisst, men at de ser seg ut hvem de vil leke med og ikke, noe hun tror kan være en start på mobbing. Bente mener at de minste ikke mobber, og begrunner det med barnas forståelse. Samtidig er hun usikker, siden barn er lure og kan mye når de er ett år.

Disse funnene viser at informantene har ulike tanker om hva mobbing er, og om denne er intendert eller ikke. Noen ser på intensjon som en del av mobbingen, mens flere er i tvil eller ikke tror det spiller en rolle.

4.1.2 Ulike årsaker til mobbeatferd

Flere av informantene viser til barns behov for å hevde seg som grunnlag for mobbing, og barns usikkerhet som grunnlag for å utsettes for mobbeatferd. Pernille er den eneste som nevner at barn kan delta fra sidelinjen, også uten å være klar over hva de gjør. Andre informanter viser til at foreldrene kan bidra til at barn stenges ute. Pernille sier at det ofte kan være at barnet som mobber er usikker på seg selv, noe flere andre også nevner. Usikkerheten kan komme av at de har det vanskelig hjemme, *”type barn”* eller at de mangler mestringsfølelse. Paula viser til at barn som er usikre på seg selv, kan hevde seg ved å trække andre ned.

Petra, Bea, Bojana og Bente snakker også om at den som mobber må hevde seg selv, men legger fokuset på at denne liker å bestemme, og trakter etter makt:

”Eg trur det er gjerne for å hevde seg litt, å sjå meg så kul eg er, sjå så tøff eg er, eg har litt makt over andre.” (Bente)

Bea viser til *”duo-par”* som stenger andre ute, noe både Petra og Paula også er inne på. Petra sier at vennskap kan gi makt, og makt henger sammen med popularitet og kontroll.

Paula fokuserer på følelsen som blir skapt mellom de barna som stenger andre ute, at de kan få en *”ja, meg og deg-følelse”* og at de sammen får en tilhørighet og relasjon til hverandre som styrkes ved å rakke ned på andre.

Flere av svarene viser her til at barn som mobber kan ha behov for å hevde seg, ut fra usikkerhet, ønske om makt eller status. Andre svar viser til at vennskap mellom barn kan medføre utestenging av andre, eller at barn påvirkes av andre til å delta i mobbing.

Flertallet av informantene viser til at barna som mobbes kan ha ulike utfordringer som kan påvirke samspillet med andre. Pernille sier at hun som regel ikke kan forstå hvorfor noen mobbes, men at det kan dukke opp tilfeller der det er en *”grunn for at det blir som det blir”*.

Pia og Bojana sine uttalelser viser til at barna som mobbes, kan være usikre, og ha

utfordringer med å stå opp og si ifra, noe som kan gjøre barnet til et lett offer. Bea nevner at andre barn ser hvem som er svake, og som de kan ta ting fra, barn som ofte sliter med å komme inn i lek.

Paula tror det av og til kan være tilfeldig hvem som blir utestengt, men sier etterpå:

”Det kan jo fort vera at det kan vera nokre eigenskapar med den ungen som gjer at du på ein måte fell litt utanfor og, viss det gjerne ikkje er så flink til å leike, som resten av for eksempel jentegruppa, så kan det jo vera at det gjer at ein dett litt utanfor så kan det balla seg på etterpå.” (Paula)

Disse uttalelsene viser at flere av informantene mener at barns behov for å hevde seg kan føre til mobbeatferd, og at usikkerhet og manglende kompetanse kan føre til at barnet utsettes for mobbing.

4.1.3 Forekomst av og mobbing som begrep i barnehagen

Et fåtall av informantene tror at det er mobbing i deres barnehage nå. Begge informantene som deltar i prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø” sier at dette forekommer i deres barnehage. Petra tror at personalet i barnehagen nå ser annerledes på situasjoner der barn stenger andre ute, enn de gjorde før de ble med i dette prosjektet. Hun viser til barn som sier *”du får ikkje koma i selskapet mitt”* eller *”du får ikkje koma på besøk til meg”* som utsagn de er oppmerksomme på, da dette er klassiske eksempler på maktkamper mellom barna. Det trenger heller ikke være det samme barnet som sier eller gjør noe mot et annet, men noen barn opplever i sum å bli utestengt og mobbet. Andre informanter sier at det ikke er mobbing i barnehagen som gjør at de har en *”laid-back”* holdning til dette, mens andre ser atferd som må stanses før dette får utvikle seg. Pia sier at *”det gjer det heilt sikkert”*, uten at hun gir uttrykk for hvem det kan gjelde.

Det kan det se ut som om ulike avdelinger lever noe separate liv og ikke registrerer om det er mobbing på andre avdelinger, noe som kan understøttes av kommentarene

- ”me er ganske sånn der isolerte”, Pernille

- ”Ein held det der det skjer”, Bjørg

Bente sier at det ikke er mobbing på den avdelingen der hun er, men har tidligere i intervjuet sagt at hun er usikker på om det er mobbing i barnehagen. Hun sier også at hun ser barn som utestenges og ikke får være med i leken når det er mer enn to barn sammen. Flere av informantene viser gjennom intervjuene til negative handlinger som de ikke betegner som

mobbing, men situasjoner de kan bruke til å forebygge mobbing, eller gjøre andre tiltak i forhold til.

Kun to av informantene bruker mobbing som begrep i barnehagen, noe som viser en tydelig tendens til at begrepet tas lite i bruk. Informantene som bruker begrepet mobbing jobber i samme barnehage, og deltar i prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø”. De bruker mobbing som begrep i samtaler med barna, men også når de diskuterer seg imellom. I tillegg sier Petra at hun er blitt mer bevisst og at begrepet brukes mer etter at de har tatt del i prosjektet enn det ble brukt før. Det skal også nevnes at Petra mener kompetansen innad i barnehagen er veldig varierende, og at hun tror dette vil gi store variasjoner på hvor mye begrepet brukes.

Ingen av de andre informantene gir uttrykk for at mobbing er et begrep som brukes i barnehagen; to barne- og ungdomsarbeidere svarer klart nei, mens de tre resterende pedagogene sier at begrepet brukes lite, men det ville vært aktuelt dersom mobbing oppstod. Bea svarer at hun bruker begreper som konkretiserer handlingene mer, og nevner både utestenging og krenkelser i denne sammenhengen. Bente sier at hun bruker ”erta” som begrep om negativ atferd. Hun ønsker heller å sette fokus på det som er positivt, slik at barna skal lære det som er bra.

I barnehagen som arbeider med ”gledning”, svarer informantene at mobbing brukes lite, de vil heller ha fokus på prosjektet:

”..og det er der me har lysst til å koma alle, at det er det som er i fokus, og har den måten å sjå livet på då. I forhold til gjerne å ha fokus på ordet mobbing. (Pernille)

”Akkurat nå har me jo gledning og det er jo det stikk motsatte, eg trur me gløymer fort litt mobbing då, og då er det å gjera alle glade og fornøgde.”(Bente)

Det må også sies at Pernille avslutningsvis poengterer at mobbesituasjoner selvsagt ikke skal overses. Da må en jobbe parallelt med prosjektet og mobbing.

Oppsummert viser dette at informantene som deltar i prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø” bruker begrepet mobbing i barnehagen, og sier at det er mobbing i barnehagen, mens de andre informantene ikke bruker begrepet, og et mindretall av disse tror at det er mobbing i barnehagen.

4.2 Tiltak for å forebygge mobbing

Informantene viser i liten grad til at arbeidet de gjør rettet mot barna er mobbeforebyggende, mens de fleste ser viktigheten av et godt samarbeid med foreldrene i dette arbeidet. Her presenteres resultatene ut fra hva informantene la mest vekt på, der foreldresamarbeid og barnehagens prosjekter stod mest sentralt.

4.2.1 Foreldresamarbeid

Informantene viser til at foreldresamarbeidet både kan fremme og hemme arbeidet mot mobbing. Bea er den informanten som legger størst vekt på samarbeidet med foreldrene. Hun sier at informasjonen barnehagen gir til foreldrene, gjør det mulig for foreldrene å snakke med og støtte barnet i forhold til ting som skjer i barnehagen. Pernille tror også at samarbeidet med foreldrene er viktig, for at foreldrene skal få informasjon om det som skjer, og at ting gjerne må gjøres likt hjemme og i barnehagen for at det skal fungere, *”at det må tas begge plasser”*. Andre informanter viser til at barnehagen har et godt samarbeid med foreldrene, og de tror at et godt samarbeid virker mot mobbing, og at lite samarbeid kan virke motsatt:

”Viss me ikkje har godt samarbeid med foreldre, så er det ikkje så lett å gje beskjed heller om ting og tang, men viss dei er opne for at ungane, og ungane sine og andre skal ha det godt i barnehagen, så er det mykje lettare å samarbeide med dei” (Bojana)

Flere informanter sier at det er lettere å ta tak i situasjoner og få foreldrene med på laget om en har en god relasjon i utgangspunktet, og at en da vet bedre hvordan en skal kommunisere for å få foreldrene til å forstå. Petra viser til at de har hatt foreldremøter med fokus på mobbeforebyggende arbeid som tema, og sier at *”foreldresamarbeid er liksom sånn vesentleg ting når det gjeld alt.”*

I barnehagen til Paula får nye foreldre med seg diverse informasjon hjem ved oppstart. En del av denne informasjonen omhandler barnehagens arbeid mot mobbing. I tillegg informerer de på foreldresamtaler om hvor viktig det er å framsnakke andre barn. Dersom foreldrene hører at barnet snakker negativt om andre barn, må de selvsagt finne ut av fakta. Ut over det ønsker hun at foreldrene ikke *”hiver seg på”* og forsterker, men *”prøver og ja egentleg framsnakke alle ungane liksom av det dei høyrer”*. I tillegg tror Paula at det påvirker barna positivt å se at personalet har en god tone med foreldrene.

Selv om alle informantene synes å mene at foreldresamarbeid er viktig, generelt og for å forebygge mobbing, er det samtidig samarbeid med foreldre som synes å være det de fleste

ser på som den største utfordringen i arbeidet mot mobbing. Her tenderer svarene mellom forebygging og tiltak som må iverksettes om mobbing finner sted. Pia sier at det å ta kontakt med foreldrene kan være det mest utfordrende i arbeidet mot mobbing. Bea ser at det er ulikt hvor direkte personalet i barnehagen er i tilbakemeldinger til foreldrene. Hun mener at samarbeidet burde baseres på hvilken informasjon hjemmet skal ha, og ikke ut fra hvem i personalet som gir denne informasjonen. Slik det er nå, mener hun noen er for lite direkte om hvordan barnet har det i barnehagen, eller pynter litt på informasjon om hva barnet gjør. Når informasjonen blir diffus, mener hun det er vanskelig for foreldrene å ta tak i ting eller bidra til å gjøre endringer. Et godt foreldresamarbeid må gi nok informasjon til at foreldrene er en reell part i samarbeidet. Hun tror både taushetsplikt og et ønske om å ta hensyn og verne foreldrene kan spille inn når informasjonen ikke blir gitt.

4.2.2 Barnehagens mobbeforebyggende planer og prosjektenes innvirkning på det forebyggende arbeidet

To av informantene viser til at barnehagen har en forebyggende plan mot mobbing, gjennom prosjektene de deltar i. Petra viser til at de har en plan som er utarbeidet gjennom prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø”, som skal bidra til å opprettholde fokuset på et inkluderende miljø. Her settes fokus på voksenrollen, i tillegg til at personalet gjennomgår en del faglitteratur for å øke kompetansen på temaet. Petra mener at prosjektet har bidratt til at de nå ser på samspillet mellom barna med nye øyne. Paula ser på opplegget fra ”være sammen” som barnehagens forebyggende arbeid mot mobbing, der fokus på sosial kompetanse er en sentral del. Paula bruker materiell fra prosjektet til å speile barna i hendelser som oppstår. I tillegg opplever hun at prosjektet har gjort det enklere å forklare ting som hun fant vanskelig å forklare før. Hun viser også til at barnehagen fast informerer foreldrene om å framsnakke andre barn, og at samarbeidsutvalget i barnehagen har satt ned prinsipper som barnehagen skal jobbe etter, i arbeidet mot mobbing. Bjørg sier at hun gjennom barnehagens prosjekt har lært mye, og at de gjennom prosjektet ”*ser ungene gjerne bedre, at me er meir obs på det.*”

Pia og Pernille mener også at de har en plan for forebyggende arbeid, men viser da til en tiltaksplan når mobbing finner sted, som ikke omhandler forebygging. Selv om Pernille gir uttrykk for at de ikke har hatt mobbing som tema i det siste, mener hun at materialet i ”gledning” gjør at de har et økt fokus på mobbing. Også Bente mener at prosjektet kan hindre at barn blir stående utenfor leken.

Den siste barnehagen har per i dag ingen prosjekter som er sentrale i denne sammenhengen. Her viser informantene til en planleggingsdag der mobbing var tema. Ut over dette gir de to informantene fra barnehagen uttrykk for ganske ulike ståsteder, der den ene viser til at mobbing tas opp som tema på møter og viser til flere eksempler på negativ atferd som utestenging, mens den andre ikke kjenner til dette.

Alle informantene viser til at barnehagene har hatt økt fokus på mobbing som tema, noe flere tror har ført til at det nå er mindre mobbing enn før.

4.2.3 Arbeid med sosial kompetanse

Alle informantene viser til at de arbeider med sosial kompetanse, men det er få som gir uttrykk for at dette arbeidet er en måte å arbeide mobbeforebyggende på. Pia sier: *”Føler at me arbeider med sosial kompetanse heile vegen. Men ikkje sånn direkte retta mot mobbing.”*

Bojana legger vekt på å framsnakke barn, og hjelpe barn til å sette grenser for seg selv. Hun må:

”ta tak i og hjelpe dei ungane som, som slit med å stå opp for seg sjølv.(...) Og då må du på ein måte inn og så kanskje tøffe opp ein unge litt, på ein god måte selvfølgelig, og så må du kanskje jekke ned ein unge, på ein god måte.” (Bojana)

Hennes rolle er å hjelpe og lære dem hvordan og at det er greit å si nei og stopp. Barna må lære å ha respekt for hverandre og hverandres grenser. Bente sier *”det er godt å plukke litt av dei når dei er små, kanskje er greie med kvarandre når dei vert større”*. I dette arbeidet må hun som voksen vise barna alternative måter å gå frem på. Paula viser til at arbeidet med ”være sammen” er barnehagens forebyggende arbeid mot mobbing, og at de gjennom dette speiler barna mellom annet på empati.

4.2.4 Personalets uttrykk for egen relasjonskompetanse

Informantene er i hovedsak bevisste på at egen rolle har betydning for et godt samspill med barna, samtidig som kun et mindretall viser til at et autoritativt miljø kan virke forebyggende på mobbing. Petra opplever at personalet i barnehagen er i en prosess, noen mer enn andre, der de blir mer bevisste i egen rolle, og at ansvaret i rollen gjelder i alle situasjoner i barnehagen *”der den vaksne på ein måte har ansvar og regien då”*. Bea mener det er viktig at personalet har et felles språk, at alle vet hva det handler om. Det vil gjøre arbeidet mer konsist, personalet har lik toleranse og lager slik trygge rammer for barna, uavhengig av hvem som er på avdelingen. Bea viser til at foreldremøter også kan brukes til å informere om hvordan barnehagen jobber og tenker, blant annet om autoritativt miljø.

4.2.5 Internt samarbeid

Et mindretall av informantene viser til internt samarbeid for å forebygge og som et tiltak mot mobbing. Disse viser til at de ved å informere og diskutere saker sammen, lettere kan støtte barn som trenger hjelp eller stanse atferd som utvikler seg, også på tvers av avdelinger.

Selv om alle barnehagene har ulike møter på tvers av avdelingene, er det bare Pia som viser til at de har en rutine for at alle skal varsles om saker det er viktig for alle å vite om *”Sånn at alle veit korleis dei skal gjer og kva”*. Motsatsen til dette finner vi hos Bente og Bjørg, som opplever at de ikke får informasjon om eller kjenner til det som skjer på andre avdelinger, heller ikke mobbesaker. Dette tror de handler om taushetsplikt og at de skal ha et *”normalt forhold”* til alle barn og foreldre.

I likhet med Pia, viser også Paula til at felles informasjon kan være nyttig i noen tilfeller;

”ja eg tenker at viss det er sånn at me faktisk må varsle foreldrene så er det jo greitt at alle, for det nå som me er ute i lag, så er det jo greitt gjerne at dei andre vaksne og veit om det, så viss dei ser noko, så veit dei litt bakgrunnshistorien til det, at ja her”(Paula)

Bea liker å observere, diskuterer med andre og informerer selv andre om ting som skjer på hennes avdeling slik at de sammen kan være i forkant og være støttespillere for barn som de ser er utenfor. Hun begrunner dette med at de er mye ute sammen med andre avdelinger, og at de voksne da må ha kjennskap til og vite hva det handler om. Dette mener hun også gjelder internt på avdelingen:

”det nytter ikkje at eg ser at det er mobbing, og dei dagene eg er på jobb, eller dei timane eg er på avdeling så vert det gjort noko. Det er viktig at heile avdelinga veit det, at personalet samarbeider og at me er på hogget, eller i forkant av dei.”(Bea)

4.3 Avdekking av mobbing

For å avdekke mobbing er observasjon det tiltaket flest informanter viser til, i tillegg til å samtale med andre om det de ser. Bea og Bojana synes de har blitt flinkere til å se, ut fra økt kunnskap og erfaring. Petra ser at barna utestenger, og personalet har derfor satt fokus på dette gjennom å kartlegge hvem de ulike partene er, se etter årsaker til hva som kan ha påvirket handlingen og hvorfor dette skjer nå. Paula viser til en observasjon av barn som utestenger andre i lek, og viktigheten av å kartlegge om dette er noe som gjentar seg. For å få med seg det som skjer i barnegruppa, viser både Paula og Bjørg til at det er viktig å være på

gulvet og tilstede med barna, og observere det som skjer. Bjørg ser også at det å dele barna i mindre grupper gir bedre oversikt, samtidig som det gir bedre kjennskap mellom barna og de voksne, som kan gi barna mer trygghet og grunnlag for vennskap. Hun viser til at det er styrer som har drillet dem i observasjon, og at styrer også sørger for at de alltid er nok folk på arbeid, slik at de alltid skal ha tid til å se barna. Når de voksne er nær barna, kan de se hva som foregår:

For då veit dei at dei får ikkje lov å sei at den sykkelen den hadde eg fyrst, den vil eg ha for eksempel, for eg vil heller ha den, og så er det nokon som bare liksom, bare skal skutte den andre vekk, for han og vil ha den blå sykkelen, for den hadde eg i går. Den hadde eg tenkt å ha i dag og. Det torer dei jo å gjera når me ikkje ser. Men når me er nærme så veit dei at då må me venta på tur.(Bjørg)

Noen av informantene gir uttrykk for at det kan være vanskelig å vite hva som er mobbing, og hva som ikke er det. Pia viser til en tidligere mobbesak, der det var ”*veldig tydeleg mobbing.*” Da var det et barn som overså, stengte ute og sa stygge ting til et annet barn. Andre ser at det er mobbing i barnehagen nå, og setter inn tiltak for å forebygge og stanse det som skjer. Bea sier at det er lettest å gjøre noe med det en ser, men er også bevisst at ikke all mobbing er like lett å få øye på, siden mye foregår i det skjulte. Hun viser da til at de kan lese seg opp, få informasjon og gå på kurs for å lære mer om dette.

Pernille sier at de på avdelingen snakker sammen om barna og miljøet på avdelingen, men at de til nå ikke har hatt store, tøffe saker: ”*Det stopper som regel med den guttagjengen eller jentegjengen som utestenger ein annan, den konflikt der, det ligg der.*” Hun viser til at negative handlinger er en del av naturens gang, og at utfordringen med mobbing er å ”*fange det opp tidlig nok*” så ting ikke får for langt.

Bente ser at barn utestenges, og synes at det er ”kjempedumt”. Hun gir ikke uttrykk for at dette kan være avdekking av mobbing, men sier at hun prøver å hjelpe barna inn i leken, noe som ikke alltid fungerer.

Petra viser til at det for noen kan være vanskelig å ta mobbeproblematikk opp med foreldrene for å si at det foregår mobbing, eller å si at deres barn mobber andre. Dette mener hun igjen kan føre til at personalet heller ønsker å overse, og tenke at dette sikkert går over av seg selv. Det å ta tak i problematikken og arbeide med denne, mener hun kan være utfordrende for enkelte, og at styrer da har en rolle i å bevisstgjøre, gi kunnskap, veilede og utfordre personalet til å se det som faktisk skjer. Bjørg viser også til tanken om at ting kan gå over, og

sier:

”Så eg har ikkje opplevd at me ikkje har sett det, det er klart at av og til kan ein gjerne unngå å tenke, at ja det går over sånn sett, ja det er litt med alderen og det er jo litt lett å seie det spesielt med dei små.” (Björg)

Paula er den eneste informanten som viser til en plan for hvilke tegn en kan se etter, som at barnet har sår eller ikke vil si hva som har skjedd. I planen er det også vektlagt at personalet skal være på gulvet og observere. Hun synes det er bra med planer som kan gi litt ”oppskrift” på hvordan en skal gå frem. Hun tror ikke det er mobbing i barnehagen men at det er viktig ikke å lene seg på dette, men ta ting i begynnelsen. Hun viser også til at barnehagen oppfordrer foreldrene til å framsnakke andre barn, og at foreldrene oppfordres til å ta kontakt for å avklare det barna sier.

4.4 Tiltak når mobbing finner sted

Sju av åtte informanter forteller at barnehagen har en tiltaksplan for hva som skal gjøres om det avdekkes mobbing i deres barnehage, men ingen av informantene har deltatt i utarbeidelsen av denne. De færreste vet hva som står i denne planen og kun Bea har vært med å ta denne i bruk. Noen vet ikke hvor de finner planen, mens andre forklarer lite kjennskap med at de aldri har hatt behov for å ta den i bruk eller ikke anser det som sitt område. Bente kjenner ikke til at de har en tiltaksplan.

Noen henviser til planen når det etterspørres hva som gjøres, andre viser til hva de tenker at de selv ville gjort, men grensene her synes uklare. Det er få av informantene som viser til at det må igangsettes tiltak både rundt den som utsetter andre for mobbing og overfor den som blir mobbet. Flertallet av informanter sier at de i første omgang vil notere ned og diskutere observasjoner som de anser som mobbing, på avdelingsmøte eller med noen av sine nærmeste medarbeidere. Sammen kan de da bli enige om hva de skal gjøre videre, og hvordan de skal gjøre dette.

Flertallet av informanter vektlegger at foreldrene må informeres om det barnehagen har sett og hørt, og hva barnehagen videre tenker å gjøre. Her vektlegger Bea at det er viktig å være konkret, og at de må kunne gi foreldrene svar. I samtale med foreldrene har hun kommet med innspill til hva foreldrene kan bidra med, som å levere barnet tidligere i barnehagen når barnet strever med å komme inn i lek. Petra vektlegger at både foreldre til den som utfører mobbebehandlinger og den som utsettes må innkalles. Hun mener at tiltaksplanen skal

utarbeides i samarbeid med foreldrene, og at denne må inneholde frister for videre arbeid. Pernille viser til at det bør være en tett oppfølging mellom barnehage og hjem om sånne saker oppstår, mens Bente tenker at foreldrene kanskje må involveres dersom saken blir alvorlig. Da kan barnehagen gi gode råd om hvordan barnehagen arbeider, slik at dette også kan jobbes med hjemme. Pia og Pernille tror at det kan være vanskelig for foreldre å *”innrømme at dei har ein unge som mobber”*, noen vil kun se sitt eget barn og gå i forsvar.

Som tiltak overfor barna, ville Bente snakket med dem om hun så at det var mobbing, og sagt at de må være gode med hverandre. Om det likevel fortsatte, ville Bente gitt beskjed til pedagogisk leder, slik at den pedagogiske lederen fikk snakke med barna. Bente ville også tatt ting videre til den pedagogiske lederen om hun var usikker på hva hun skulle gjøre, og fått gode råd derifra. Bjørg ville brukt barnesamtaler.

Bjørg viser til at det i det videre arbeidet er viktig å følge opp de tiltakene som blir satt inn, med nærværende voksne og fokus på hvilke barn som er sammen. Bea viser til tiltak som lekegrupper, å gi barna økt kompetanse der dette kan være nødvendig, eller at personalet øker sin kompetanse på ulike tema. Hun har også fokus på at personalet i barnehagen må informeres. I likhet med Bente og Paula vektlegger Bea at alle på avdelingen må samarbeide om tiltak, slik at tiltakene får størst mulig effekt og ikke blir personavhengige.

4.5 Faktorer som påvirker informantenes arbeid mot mobbing i barnehagen

Gjennom analysen framstod ledelse og ansvar og personalets kunnskap og kompetanse som sentrale faktorer i arbeidet, som neste delkapittel fokuserer på.

4.5.1 Ledelse og ansvar

Flertallet av informantene viser til at alle i barnehagen skal ha plikt til å følge med på at barna har et godt barnehagemiljø, *”Det er kjempeansvar”*. Bea og Pia mener at dette ansvaret ikke ligger på styrer, siden hun ikke er på avdeling, men skal ligge på pedagogene, som igjen skal delegerer. En slik ansvarsfordeling der styrer unntas, synes å gå igjen på flere områder.

Når det skal varsles, gir flere uttrykk for at dette skal gå tjenestevei, ved at barne- og ungdomsarbeideren varsler pedagogen, som igjen varsler styrer.

Pia og Paula mener at alle må være med og undersøke om saken omhandler mobbing, mens de andre informantene mener at det er den pedagogiske lederen, gjerne sammen med styrer eller pedagog fra en annen avdeling, som skal ha plikt til dette. Når det skal settes inn tiltak

vektlegger Bente og Paula at alle må informeres og vite hva de skal gjøre: *”for det er jo då du på ein måte får effekt av det tenker eg, når alle er med på planen”*(Paula).

Det er bare Petra og Pernille som tenker at styrer også har en plikt til å sette inn tiltak om mobbing skjer; Petra tenker at styrer og pedagogisk leder skal sette inn tiltak, mens Pernille tenker at styrer skal se til at personalet i barnehagen gjør det de skal.

På spørsmålet om plikt til å utarbeide en plan, spriker svarene mellom avdeling, pedagogisk leder og styrer. Dersom det er voksne som mobber barn, tilfaller ansvaret styrer, sier Bea. Pernille tenker at planen må lages sammen med foreldrene. Hun mener at styrer har ansvar for at det gjøres, men at det er de som er sammen med barna som skal lage den.

Flere av informantene mener at styrer skal ha et ansvar for å se til at de som jobber i avdelingene gjør det de skal, samtidig som de gir uttrykk for at de styrer seg *”veldig sjølv, på same tida då.”* Bjørg mener det er styrers ansvar å *”holde tråden”*. Hun sier at det er styrer som har hovedansvaret, og at hun støtter opp når det trengs.

I barnehagen til Bjørg har de hatt fokus på observasjon og Bjørg mener at de har blitt drillet av ledelsen i dette. Observasjon har de hatt om på personalmøter og avdelingsmøter, noe som har gjort at de har blitt bedre til å se. Petra tenker at styrer skal

”utfordre oss litt og på å tora å sjå, våga å sjå, altså det der med å gjera oss bevisste på at, at viss du ikkje ser så ser du ikkje, du må fylgje med. Og få den bevisstheten rundt det då.” (Petra)

Bojana viser også til at styrer bevisstgjør på temaet mobbing, ved at denne har tatt opp dette som tema gjennom årene.

Bea og Bente sier at det er styrer som bestemmer innholdet på personalmøter for eksempel, og det er styrer som kan få dem videre om de har ønsker om kurs. Pia tenker at det er styrer som må lede arbeidet mot mobbing, og skape engasjement rundt dette: *”Me kan presse på altså, seia at me vil ha meir om mobbing, men eh, eg tenker at ho er jo den som må stå i bresjen for det.”* Pia viser videre til at styrer gjør grep i hennes barnehage.

I barnehagen som arbeider med ”gledning”, sier Bente at det er de pedagogiske lederne på en avdeling som har igangsatt prosjektet: *”For me har jo ikkje fylt med skikkeleg. Så plutseleg fekk me vite det var gledning”*

Paula tenker at styrer er veileder, en kontaktperson som kan gi støtte, noe Petra er enig i. Bea

bruker derimot ikke styrer som veileder, så sant de selv kan løse utfordringene på avdelingen. Prosjektet "være sammen" er det styrer som har igangsatt. Selv om de har drevet på med dette i noen år, har de som barnehage valgt å holde fram med det samme, for å holde en "stø kurs."

4.5.2 Kunnskap og kompetanse

Kun en informant gir uttrykk for at hun er "på trygg grunn" i forhold til egen kompetanse på mobbing som tema. Alle pedagogene tenker at egen kompetanse er for dårlig eller på lik linje med andre tilsatte i barnehagen. Alle informantene som jobber med prosjekter, sier at de har lært mye av disse, ut fra prosjektenes innfallsvinkler, men informantene som jobber med "gledning², sier at mobbing som tema kommer noe i bakgrunnen av dette prosjektet.

Barnehagelærerne sier at de ikke har hatt mobbing som tema i sin utdanning, men et par av dem viser til tema som vil spille en rolle i arbeidet. Før Petra leste bøker om temaet, mener hun forståelsen var på nivå med det hun lærte på ungdomsskolen, men synes fortsatt at egen kompetanse er for dårlig. Av de åtte informantene, er det kun Bea som viser til at hun har hatt om mobbing i utdannelsen sin. Likevel tror hun at det å få egne barn har påvirket henne mest. Ut over dette viser hun til opplæringen om mobbing som hun har fått på ulike kurs og møter, at hun selv leser artikler om aktuelle saker og synes det er "fantastisk" å få lære nytt.

Björg gir uttrykk for at det å ta fagutdanning har gitt henne mye og at hun nå tenker over situasjoner på andre måter enn det hun gjorde før. Dette står i kontrast til Bente, som sier "Eg tenker at før eg tok utdanninga, så gjorde eg akkurat det same som eg gjer i dag".

Hun sier at erfaring har hatt mer å si for hvem hun er i arbeidet enn det utdannelsen har gjort.

De fleste informantene sier at de har jobbet med mobbing på møter eller planleggingsdager i barnehagen, mens Pia sier at de ikke har vært gode på det, og at de her kan bli bedre. Petra sier at de har hatt mobbing som tema på møter, noe som har påvirket hvor bevisst hun er på dette. Hun vet også hun kan diskutere dette med styrer og assisterende styrer. At de har tatt mobbing opp som tema, tror hun er en strategi for å forebygge nettopp dette. Bente mener at det er mindre mobbing nå enn før, og sier at det godt kan være at de har lært litt på kurs og foredrag, selv om hun ikke kan huske at de omhandlet mobbing.

Petra leser bøker om mobbeatferd. Fagstoffet diskuterer de senere i refleksjonsgrupper. Dette tror Petra er med og påvirker personalet til å bli mer bevisste i den rollen de er i, at det er de voksne som skal ha ansvar og regi. Hos Paula har de gått gjennom en del fagstoff knyttet til

prosjektet, noe som blant annet har gitt økt kompetanse på autoritativ voksen, og satt ord på taus kunnskap som gjør at

”du får liksom forklart meir ting som du gjerne har syns har vore litt vanskeleg å forklare før, at du har liksom litt meir, fått litt meir ting til og så, e, ja på ein måte snakke om det” (Paula)

Selv om pedagogene viser til gjennomgang av fagstoff om mobbing, sier noen av dem at de er usikre på om egen kompetanse påvirker andre i barnehagen, siden de ikke setter direkte ord på dette i hverdagen:

”om dei på ein måte legg merke til at det er det det handler om då. Eee, for dei har ikkje ordlagt seg sånn, eller på ein måte, me har ikkje spesifikt sagt at dette er liksom det då.” (Petra)

Bjørg er den eneste som sier at hun får veiledning i barnehagen. Hun sier at det er en pedagogisk leder som står for dette. Her går de gjennom aktuelle tema, men hun har også anledning til å ta opp ting hun lurer på. Hun sier også at ledelsen har hatt fokus på og ”drillet” dem i kompetanse på observasjon.

Petra og Paula viser til at prosjektene har påvirket personalet. Dette er felles læring som gjør det lettere å forstå hverandre og sette ord på ting, og refleksjoner og diskusjoner oppstår.

5. Drøfting av resultater

I denne delen tolkes og drøftes datamaterialet i lys av den teoretiske rammen som ble presentert i kapittel to. Likheter og ulikheter vil bli trukket fram der dette er relevant, og utsagn blir drøftet opp mot oppgavens problemstilling og forskerspørsmål.

5.1 Informantenes forståelse av mobbeatferd i barnehagen

Informantene viser til ulike måter å forklare mobbing på, der utestenging står sentralt for de fleste. Seks av åtte viser til at mobbing er negative handlinger, og at disse må gjentas for at det skal være mobbing. Ulike styrkeforhold står også sentralt hos flere. Ingen av informantene viser til kjente definisjoner når de skal forklare hva mobbing er, men flere viser likevel til kjennetegn som vi finner igjen i definisjoner hos Roland, Lund & Helgeland. Flere peker på at det er barnets opplevelse av situasjonen som skal stå sentralt for å avgjøre om noe er mobbing eller ikke. Petra peker på barnets opplevelse av ikke å få delta i positivt samspill med andre. Barnets opplevelse er også en del av definisjonen vi finner hos Lund & Helgeland (2016, s. 4): mobbing er gjentatte, negative hendelser fra andre i lek og samspill, som gir barnet opplevelsen av ikke å være en betydningsfull person i fellesskapet. Senere forskning viser også til at foreldre og tilsatte i barnehager oppfatter barnets subjektive opplevelse som viktigere enn de objektive forhold (Lund et al., 2019, s. 45). Selv om informantene ikke viser til kjente definisjoner på begrepet mobbing, kan det de sier tyde på at de likevel har kjennskap til sentrale kjennetegn ved mobbing. Ut fra øvrige funn i oppgaven, kan dette tyde på at informantene har fått kjennskap til definisjoner, men at det er individuelt hvor godt denne kunnskapen er implementert. Dette er ikke overraskende, da alle informantene sier at mobbing i større eller mindre grad har vært et tema i barnehagen, men et fåtall viser til at barnehagen arbeider strukturert med dette.

Informantene i denne oppgaven viser til ulike former for negative handlinger, som utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre. Noen av informantene ser på utestenging som mobbing, andre gjør det ikke. I rammeplanen for barnehager står det at barnehagen skal forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). I rammeplanen sidestilles disse begrepene, og personalet pålegges å forebygge, stoppe og følge opp alle de ulike formene. I Lund & Helgelands definisjon brukes begrepet negative hendelser, som vil kunne omfatte alle de nevnte begrepene.

Når flere informanter gir uttrykk for usikkerhet for hvor grensene for mobbing går, kan det

handle om manglende kunnskap om forskjellen mellom erting, konflikter og mobbing, eller andre faktorer som hindrer personalet i å se det som skjer. Som det fremkommer i del 4.1.3, bruke Bente begrepet erta om den negative atferden som fremkommer i barnehagehverdagen. Dette er et begrep som kan tilsløre alvorligheten i det som foregår (Lund et al., 2015, s. 8). I den ene ytterkanten viser erting til inkludering og moro barn kan ha seg imellom, og i den andre kan erting brukes til å ekskludere (Petersen & Christoffersen, 2011, s. 19). Pernille sier at negative handlinger er ”*naturens gang*”. Barn kommer i konflikter med hverandre, de er uenige, kommer med ufine ytringer og stenger hverandre ute fra lek. Som hovedregel skal dette ifølge Kunnskapsdepartementet være gjentatte handlinger mot det samme barnet for at det skal defineres som mobbing. Ytringer og uenigheter som er del av et akseptabelt sosialt samspill, er ikke å regne som krenkelses, og slike negative handlinger må ses som en del av hverdagen (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 18-19). Dette støtter Pernilles uttalelse, men viser også noe av kompleksiteten i samspillet mellom barn, og understreker viktigheten av å kjenne til forskjellene mellom de ulike formene for negative handlinger. Dette vil være viktig for å kunne forebygge, stanse og sette inn tiltak mot mobbing i barnehagen.

Når informantene vektlegger gjentakelse i sine definisjoner, finner vi dette som et klart kriterium både i E. Rolands definisjon av mobbing, og i Lund & Helgelands definisjon (Lund & Helgeland, 2016, s. 4; E. Roland, 2014, s. 25). Kunnskapsdepartementet og forskningsrapporten ”Dialog og samarbeid i arbeidet mot mobbing i barnehagen” åpner likevel for at enkeltepisoder kan ses som mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 19; Lund et al., 2019, s. 45). At mobbing er handlinger som skjer gjentatte ganger, er også en måte informantene avgrensner andre negative handlinger til ikke å omfattes av mobbebegrepet.

Noen av informantene viser til ulike styrkeforhold mellom barn når de forklarer mobbing, noe vi finner igjen i Rolands definisjon av mobbing (E. Roland, 2014, s. 25). E. Roland viser til at styrkeforholdet gjør at den som mobbes ikke så lett kan forsvare seg. Lund & Helgeland legger ikke vekt på dette, men viser til at barnets opplevelse skal stå sentralt (Lund & Helgeland, 2016, s. 4). Denne forskjellen i måter å definere mobbing, kan indikere at behovet for kunnskap om hvordan mobbing i barnehagen fremstår og skal forstås, er lite kjent.

Noen av informantene viser til intensjon som del av mobbeproblematikken. Når Bea i defineringen av mobbing vektlegger at det er barnets opplevelse av situasjonen som skal ligge til grunn, kan dette synes å stå i kontrast til hennes tanker om at også intensjonen til barnet som utfører negative handlinger skal være avgjørende for definering av handling.

E. Roland og Lund et al. har ulike syn på om intensjon er et kriterium for mobbing, selv om også små barn kan handle intensjonelt (Lund et al., 2019, s. 45; E. Roland, 2014, s. 23). Barna kan se at handlingen får konsekvenser, men alder og modenhet vil påvirke i hvilken grad de forstår følgen av handlingen både på forhånd og i etterkant. Bente sier: *"dei kan slå for å sjå, "oi, kva skjedde nå? Nå slo eg, jaa!" Sant."* Barnet kan her se en umiddelbar følge av atferden, men har ikke nødvendigvis en intensjon eller videre forståelse ut over dette. Evnen til å ta andres perspektiv og se følger på lengre sikt, vil øke med barnets alder og modenhet. Uavhengig av alder og intensjon, vil arbeidet med å forebygge mobbing, og stanse atferd som tenderer mot mobbing, være avgjørende for alle barns trivsel i barnehagen. Pernille sier at det er viktig å ta tak i negative handlinger, også for å hindre at de ikke skal utvikle seg til mer alvorlige hendelser.

Noen av informantene synes å trekke et skille mellom de minste barna i barnehagen, og de som er større, som Bente, som ikke tror at de minste kan forstå dette med mobbing. Alder og modenhet kan også spille en rolle når informantene tror negative handlinger kommer som følge av mangel på handlingsalternativer. At barna er i en prosess der selvregulering og prososiale strategier ikke er ferdig utviklet, holder også Idsøe og Roland frem som en forklaring på små barns bruk av negative handlingsstrategier (Idsøe & Roland, 2017, s. 18). Dette viser til viktigheten av å arbeide med sosial kompetanse, der både empati, selvhevdelse og selvkontroll vil være sentrale dimensjoner (Lamer, 1997b; Ogden, 2015). Samtidig er det viktig å fremholde at personalet må følge med på og arbeide for å endre slik atferd, slik at det ikke får utvikle seg til negative atferdsmønstre.

De ulike informantene forklarer mobbing på noe ulike måter. Flertallet viser til at det er negative handlinger som gjentas mot et barn, samtidig som det er noen variasjoner og selvmotsigelser i det som kommer frem. Variasjonene og usikkerhet rundt begrepet, kan grunne i at informantene har ulike erfaringer eller at mobbing som tema ikke er fokusert i stor nok grad. Når vi vet at personalet er den viktigste enkeltfaktoren for barnas trivsel og utvikling i barnehagen, og at grunnlaget for å skape gode tiltak ligger i personalets kunnskap og forståelse for tema og problematikk, vil det å øke kompetansen være en viktig faktor i arbeidet mot mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 73; P. Roland, 2014, s. 473-474). Når informantenes svar varierer, også blant dem som er fra samme barnehage, viser dette at de felles referanserammene internt i den enkelte barnehage også er svake. Får hele personalet ta del i en felles kunnskap, vil de kunne møte barna med en felles referanseramme, de blir tryggere i utførelse av tiltak, samtidig som tiltak blir mer konsistente (Byrkjedal-Sørby &

Roland, 2012, s. 22; P. Roland, 2014, s. 481).

5.1.1 Hvorfor barn involveres i mobbeatferd

Når informantene fokuserer på at barn kan mobbe for å oppnå makt eller vennskap, kan dette ses som en form for proaktiv aggresjon. Paula er inne på tilhørighet, noe som er en belønning som synes sentral ifølge forskning (E. Roland, 2014, s. 59). Kristensen viser til intimiteten som skapes mellom barn som stenger andre ute, og P. Roland peker på at proaktiv aggresjon kan gi status, noe både Bente og Petra viser til (Kristensen, 2014, s. 48; P. Roland, 2014, s. 472).

Vi ser at Bojana, Bjørg og Bea ikke ser på barn som slår andre, som barn som utviser mobbeatferd. Å slå kan være en reaktiv aggresjon, som er en aggresjon som kan bygge på provokasjon, frustrasjon eller dysregulerte emosjoner (Card & Little, 2007, s. 108). Når barn har en slik form for aggresjon, vil det gi dem økt risiko for å utestenges og bli mobbet, noe det er viktig å være observant på. P. Roland viser også til at barn med reaktiv aggresjon kan utsette andre for mobbeatferd, særlig i tidlige år (P. Roland, 2014, s. 471). Dette taler imot informantenes utsagn om at slik atferd ikke anses som mobbing, og at de yngste barna ikke mobber andre.

Noen av informantene peker på at barna som mobber, har det vanskelig selv. Dette er i tråd med Sandsleth som viser til signifikante sammenhenger mellom mobbing og uheldige hjemmeforhold, eller andre som peker på at barna kan ha psykologiske utfordringer (Sandsleth, 2007, s. 51; Swearer et al., 2009, s. 96). Barn som har utfordringer, trenger hjelp med disse, samtidig som mobbing alltid må forebygges og stanses, uavhengig av årsak.

Flere av informantene anser at barna som utsettes for mobbing kan ha lite tro på seg selv, og at det kan være for utfordrende for barnet å si ifra når ting ikke er greit. Dette er en individorientert tilnærming, der den som blir utsatt fremstilles som svak og usikker (Helgesen, 2014a, s. 25). Med en slik tilnærming, viser en også til ubalanse i maktforholdet mellom den som mobber og den som mobbes. Sandsleth viser til at usikkerhet kan synes å trigge aggressive barn, noe som underbygger informantenes uttalelser (Sandsleth, 2007, s. 77). Har barnet lave forventninger til egne evner, vil det lett la seg styre av andre, og slik kunne komme til kort i vanskelige sosiale situasjoner. Samtidig kan usikkerhet og vansker med å si ifra, også være en følge av at barnet mobbes, noe det er viktig å være observant på.

Når noen av informantene setter fokus på barnet for å finne årsaksforklaringer, kan det undergrave personalets ansvar for det som skjer. Samtidig har noen barn større sannsynlighet enn andre for å bli utsatt. Personalets kunnskap om dette og andre risikofaktorer i barnehagemiljøet, kan bidra til å forebygge mobbing (Idsøe & Roland, 2017, s. 39; Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 15). Arbeid med sosial kompetanse, lekekompetanse og språk, vil bidra til å gi barnet tilgang til ressurser som vil styrke dem i samspill og relasjon med andre.

Informantene synes i hovedsak å ha en individfokuseret tilnærming til hvem som mobber. Fokuset er satt på barnet sitt behov for å hevde seg for makt eller tilhørighet, der enkelte viser til vennsksrelasjoner som negative for den som ekskluderes fra disse. Her kan en se tendenser til at gruppens dynamikk har en påvirkningskraft på det som skjer, uten at informantene nødvendigvis synes å legge vekt på dette, eller at gruppedynamikk er noe man kan arbeide med i barnehagen. Likevel viser flere til at de i hverdagen har lekegrupper for barna, et tiltak som kan gi rom for vennskap, inkludering og arbeid med sosial kompetanse, for å forebygge og stanse mobbing. Når informantene ikke ser på dette som et mobbeforebyggende tiltak, kan det være et uttrykk for manglende kunnskap om viktigheten av og mulighetene som ligger i slike tiltak.

5.1.2 Forståelse av mobbingens forekomst

Når det kun er tre av åtte informanter som viser til at det er mobbing i deres barnehage, står dette i kontrast til forskning om antall barn som utsettes for mobbing i barnehagen. Den ene pedagogen sier at *"det gjer det heilt sikkert"*, en uttalelse som kan bygge på kunnskap om at mobbing faktisk finner sted, samtidig som pedagogen gir uttrykk for at hun ikke selv kjenner til hvem dette gjelder. I barnehagen som deltar i *"inkluderende barnehage- og skolemiljø"*, sier begge informantene at det er mobbing i deres barnehage. I og med at denne barnehagen har hatt fokus på mobbing gjennom prosjektet, kan dette stemme med forskning som viser at barnehager som rapporterer om mest mobbing, er barnehager som tar i bruk systematiske og målretta tiltak (Gulbrandsen & Sundnes, 2004, s. 81-82; Rørnes, 2007, s. 166). Petra mener at hun bruker begrepet mobbing mer etter at barnehagen ble med i prosjektet, og at flere episoder ses på som mobbing nå enn før. Slik kan en bevissthet rundt temaet påvirke begrepsapparatet, og gjøre at man lettere oppdager uheldige samspillsmønstre. Som Gulbrandsen og Eliassen viser til, vil ikke god kvalitet på barnehagen tilsi at det ikke er mobbing, kanskje tvert imot (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 92).

Begge informantene som arbeider med ”gledning”, sier at det er dette de ønsker å fokusere på, fremfor mobbing. Arbeidet med ”gledning” kan ses som en måte å jobbe med barnas sosiale kompetanse, som igjen er et viktig element for å forebygge problematferd som mobbing (Ogden, 2015, s. 233). Her kan både utvikling av empati og samarbeid være sentrale faktorer, som kan påvirke barnas evner til inkludering og omsorg for hverandre. Kristiansen viser til at mobbediskursen ikke bare er snakk, men noe som påvirker kulturen (Kristensen, 2014, s. 44). I barnehagen som arbeider med ”gledning”, er fokuset på dette en form for sosial handling, som påvirker tilsattes holdninger, og slik former kulturen i denne barnehagen. Kristiansen viser til nettopp dette, at alternative diskurser kan gjøre mobbebegrepet og konkret arbeid mot mobbing uaktuelt. Selv om arbeidet med barnas sosiale kompetanse er viktig, viser hun til at det må kunnskap og en direkte, problemfokuset tilnærming til, for å bekjempe mobbing (Kristensen, 2014, s. 45). Selv om Pernille sier de vil ta tak i mobbing om dette oppstår, kan diskursen om ”gledning” kunne undergrave diskursen om mobbing, da dette vil være to svært ulike syn på barnet som står i sterk kontrast til hverandre. Dersom fokuset på ”gledning” undergraver et fokus på mobbing, vil det også stå i kontrast til rammeplanen, som viser til at personalet skal ”forebygge, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre” (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 23). Skal rammeplanens krav kunne gjennomføres i praksis, krever det at personalet har kunnskap om tema og får med seg det som skjer.

Når Bente viser til observasjoner av barn som utestenger andre i lek, oppfatter jeg at dette gjelder barn på andre avdelinger enn hennes egen. Andre igjen sier at det ikke er barn som mobbes på deres avdeling, men kan ikke uttale seg om andre avdelinger, siden de ikke har noe informasjonsutveksling seg imellom om disse sakene. Som det fremkommer i høringsutkast til ny barnehagelov, forventes det at alle som arbeider i barnehagen skal følge med, og varsle videre ved mistanke om at barn ikke opplever barnehagemiljøet som trygt og godt, uavhengig av hvor i systemet en er (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 27 - 28). Slik kan ikke observasjoner av at barn på andre avdelinger utestenges foregå uten videre inngripen, men må undersøkes. Et godt internt samarbeid i barnehagen kan bidra til tidligere innsats, mer konsistens i arbeidet og gjøre barnehagemiljøet tryggere for barna.

5.2 Forebygging av mobbing

5.2.1 Forebygging gjennom foreldresamarbeid

Alle informantene vektlegger at det er viktig å samarbeide med barnas foreldre, både som forebyggende tiltak mot mobbing, men også dersom mobbing oppstår. Samtidig er samarbeidet med foreldrene også det informantene ser på som mest utfordrende i arbeidet mot mobbing. Flere av informantene vektlegger at et godt samarbeid må bygges fra start. Dersom personalet bygger tillit gjennom godt samarbeid i fredstid, er det lettere å ta tak i senere utfordringer. Lund et al. viser til at en god dialog gjør det tryggere å mestre, feile og prøve igjen (Lund et al., 2019, s. 54).

Paula viser til at foreldrene får informasjon om barnehagens arbeid mot mobbing ved oppstart i barnehagen, og at de har fokus på framsnakking på foreldresamtaler. Bea sier at de bruker foreldremøter til å informere om eksempelvis det å være autoritativ voksen. Ved å gi informasjon og kunnskap, kan barnehage og hjem møte barna med felles referanserammer. Klarer man å arbeide frem felles forståelse der de voksne rundt barna samarbeider, er det enklere å få til en lik praksis og en autoritativ praksis, som vil gi et miljø preget av trygghet (Idsøe & Roland, 2017, s. 82).

Alle informantene nevner at samarbeidet med foreldrene kan være utfordrende. Noen foreldre kan gå i forsvar, eller ha utfordringer med å innse at mobbing kan være en realitet i barnehagen. Uavhengig av utfordringer, er det barnehagens ansvar å se til at et samarbeid lar seg gjennomføre (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 25). I og med at flertallet av informanter ikke tror det er mobbing i barnehagen, må det kunne antas at dette er tenkte problemstillinger, ikke nødvendigvis erfarte i denne sammenhengen. Likevel vil det være grunn til å tro at slike holdninger kan bidra til at personalet drøyer med å ta kontakt, som igjen kan gjøre at barnas utfordringer får utvikle seg (Westergaard & Fandrem, 2011, s. 21). Bea legger vekt på at informasjonen som gis må være tydelig, slik at foreldrene har mulighet til å gjøre noe med det de får vite. Dette er et tema som synes å være viktig for Bea, og hun gir uttrykk for frustrasjon over informasjon som ikke kommuniseres tydelig. Det er grunn til å tro at utydelig kommunikasjon kan være en årsak til at foreldre har utfordringer med å se at eget barn utsettes for eller utfører mobbehandlinger, og det vil da være en utfordring som ligger hos personalet framfor foreldrene. Her kan økt samarbeidskompetanse hos personalet bidra til bedre løsninger. Beas engasjement og kompetanse synes å gi trygghet i møte med foreldrene, noe som kan bidra til en god dialog (Westergaard & Fandrem, 2011, s. 22).

Kompetanse i kommunikasjon kan være en nøkkel for å få til dette arbeidet (Kreyberg, 2016, s. 274).

Samtidig kan vi anta at informantene har rett i sine antakelser om at noen foreldre kan ha utfordringer med å innse at deres barn utsettes for eller utfører mobbebehandlinger. Her vil det være viktig å arbeide sammen til beste for alle barna, uten at skyld skal fordeles mellom partene.

At samarbeid med foreldrene står sentralt i det forebyggende arbeidet mot mobbing, er et ventet funn. Det er heller ikke uventet at informantene gir uttrykk for at samarbeidet kan være utfordrende. Funnet som er uventet, er at informantene ikke selv ser at egne tanker om utfordrende foreldre, vil bli fordommer som i seg selv er en utfordring. Dette viser et behov for økt kompetanse i samarbeid med foreldre.

5.2.2 Forebygging gjennom prosjekter

Alle de seks informantene som har pågående prosjekter, viser til disse i intervjuene. Dette sier noe om at prosjektene har en innvirkning på barnehagens arbeid rundt temaet mobbing. Petra og Bojana uttaler seg noe ulikt i forhold til prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø”. Mens Petra gir uttrykk for en god del innputt gjennom prosjektet, sier Bojana at hun kun har deltatt på én samling. Dette er sammenfallende med Petras tanker om at hun tror det er ulik læring i personalgruppen. Felles læring vil gi sterkest læring og størst virkning, læring som bør innbefatte alle tilsatte i barnehagen (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 139). Samtidig viser begge informantene til et noe sammenfallende syn på mobbing i barnehagen. Begge bruker begrepet mobbing, og begge ser at det er mobbing i barnehagen i dag, noe en kan anta kommer av felles læring, uavhengig av om denne har kommet gjennom formelle samlinger eller ikke. Petra viser også til at barnehagen har utarbeidet en oppfølgingsplan for å vedlikeholde elementer fra prosjektet også i framtiden. Dette kan tyde på at det settes av tid og ressurser til å opprettholde prosjektet, noe som kan gi effekt over lengre tid (Sandsleth, 2007, s. 16). Selv om det er vanskelig å fastslå om prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø” har en effekt på antall barn som er involvert i mobbing i denne barnehagen, gir informantene tydelig uttrykk for at de har blitt mer bevisste på at barn mobber, og setter nå fortere fokus på det barna sier og gjør mot hverandre, enn de gjorde før. Det kan se ut som om de er mer disponerte for å oppfatte forekomst av mobbing nå, enn det de har vært før, noe som igjen kan gjøre dem bedre i stand til å forebygge og stanse slik atferd. Gjennom dette prosjektet har personalet i barnehagen gjennomgått faglitteratur om mobbing, noe som gir økt

kjennskap til teoretiske perspektiver. Selv om informantene gir uttrykk for at det er vanskelig å sette grenser for hva som er mobbing og hva som ikke er mobbing, vil likevel økt kompetanse bidra til å oppfatte grenser for hva som er gode samspillsmønstre, og hva som er mindre gode. Dette vil igjen gi grunnlag for å sette inn gode tiltak (P. Roland, 2014, s. 474).

Paula peker på at "være sammen" har gitt henne begreper til å sette ord på det som før var taus kunnskap. Når den tause kunnskapen gjøres synlig, vil det påvirke personalets arbeid. Begge informantene gir uttrykk for at barnehagen har drevet på med "være sammen" i flere år, der hele barnehagen synes å være involvert. Et langt perspektiv kan gi prosjektet god effekt, og der hele personalet involveres kan kollektive læringsprosesser bidra til å bygge et felles profesjonelt språk og en felles forståelse for praksis og skape gode synergieffekter (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 139- 140; Sandsleth, 2007, s. 16). Informantene gir også uttrykk for at "være sammen" er noe de tar i bruk overfor hele barnegruppa. De har fokus på sosial kompetanse, og ser også viktigheten av å fremstå som autoritative voksne, noe de har hatt fokus på gjennom prosjektet. Et fokus på hele barnehagegruppen og konteksten man inngår i, vil være viktig for å arbeide mot mobbing (Perren & Alsaker, 2006, s. 54). Arbeid som gjøres med hele miljøet som mål, vil også være mer effektivt enn arbeid som rettes mot enkeltindivider (Espelage & Swearer, 2004, s. 4). I denne barnehagen har de også rutiner for foreldresamarbeid og informasjon som gis hjem. Når de gjennom dette legger til rette for et godt samarbeid, kan det bidra til å forebygge mobbing (Sandgrind, 2019).

Både Pernille og Bente ønsker å fokusere på "gledning" framfor mobbing. Informantene mener at prosjektet kan bidra til å hindre at barn blir stående utenfor leken. Her synes fokus å settes på barnas evne til prososiale handlinger og samarbeid, ved å inkludere og ha omsorg for andre, hjelpe og dele. Pernille viser likevel til økt fokus på mobbing. Et økt fokus kan ha sammenheng med systematisk arbeid med barnas samspill, som igjen gjør at personalet er mer disponert for å oppfatte samspillsituasjoner som er uheldige (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 92). Likevel er det slik at kontinuerlige læringsprosesser fører til felles forståelse for praksis, og vi må derfor kunne anta at når fokuset på mobbing fjernes, vil også kunnskapen på feltet kunne avta (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 140). Kunnskap og forståelse for mobbing er avgjørende for å kunne se forskjell på lek og mobbing, og slik kunne avdekke mobbeatferd i barnehagen (Kristensen, 2014, s. 47). Når mobbing ikke er et aktuelt tema, vil dette påvirke personalets arbeid for å motarbeide nettopp dette, noe vi kan anta påvirker Pernille når hun gir uttrykk for en laid-back holdning til temaet. Begge informantene som

arbeider med ”gledning” viser entusiasme for prosjektet, samtidig som de uttrykker at fokuset på mobbing blir nedprioritert. Teorien tilsier at personalets kunnskap om mobbing må være til stede for å kunne arbeide mot dette, og viktigheten av å balansere gode prosjekter opp mot kunnskap og kompetanse blir en viktig balansegang.

I barnehagen til Pia har de ingen prosjekter eller programmer informantene viser til. Dette er også den barnehagen der informantenes svar synes å være mest ulike, noe som kan tyde på at de ikke har en felles referanseramme de forholder seg til.

Informantene viser gjentatte ganger til prosjektene de arbeider med. Selv om de gjør dette, er det et samlet inntrykk at prosjektene påvirker informantene i større grad enn de kanskje selv er klar over. Særlig gjelder dette temaforståelse og barnehagens arbeid for å forebygge, der de ulike prosjektene legger ulike føringer for barnehagens arbeid med sosial kompetanse, de voksnes relasjonskompetanse og samarbeid med foreldre. Det kan synes som om de ulike prosjektene har ulike styrkesider. Informantene som arbeider med ”inkluderende barnehage- og skolemiljø” synes å ha en bredere temaforståelse, mens informantene fra ”være sammen” synes å ha mest fokus på voksenrollen og arbeid med sosial kompetanse. Informantene som viser til ”gledning”, viser også til arbeid med sosial kompetanse, i hovedsak til dimensjonene empati, lek, glede og humor.

Det var uventet at barnehagens prosjekter skulle spille en så sentral rolle i informantenes forståelse for og arbeid mot mobbing. Hvert prosjekt har påvirket sine deltakere, noe som viser til viktigheten av føringer fra ledelsen. Hvilke prosjekter som skal prioriteres, og hvilken kompetanseheving det blir satset på fra ledelsens side, synes å være av avgjørende betydning.

5.2.3 Barnehagens forebyggende arbeid med sosial kompetanse

De fleste informantene gir uttrykk for at de arbeider med barnas sosiale kompetanse, men et fåtall setter dette i sammenheng med arbeidet mot mobbing. Paula viser til at arbeid med sosial kompetanse gjennom ”være sammen” er barnehagens forebyggende arbeid mot mobbing. Her viser hun til arbeidet med å utvikle barnas empati for å hjelpe dem til å ta vare på hverandre. Hun ser på manglende lekekompetanse som grunnlag for å bli utestengt, en kompetanse som er viktig for å kunne tolke lekesignaler og slik delta i leken. Bojana ser det som viktig å støtte barn som har utfordringer med å stå opp for seg selv, og slik styrke barnas selvhevdelse. Dette kan i neste omgang redusere risikoen for at barnet utsettes for mobbing

(Perren & Alsaker, 2006, s. 52). Bojana og Bente viser også til at noen barn må settes grenser for, som vil være et arbeid med barnets selvkontroll og kontroll over sterke følelser og impulser.

Når resultatene her viser at informantene i liten grad er bevisste den sosiale kompetansens betydning som forebygging mot mobbing, er det et uventet funn. Det er ikke uventet at barne- og ungdomsarbeiderne viser til arbeid med selvregulering i denne sammenhengen, men det bør stilles spørsmål til at ingen av pedagogene gjør det. Når forskning viser at arbeid med barns prososiale og vennlige sider kan bidra til at de tar avstand fra mobbing og negative handlinger og kan mestre samspill med andre i ulike situasjoner, burde dette være kjent kunnskap for flere av informantene (Idsøe & Roland, 2017, s. 47; Sandsleth, 2007, s. 102).

5.2.4 Forebygging gjennom relasjonskompetanse og internt samarbeid

Personalet gir uttrykk for at de er bevisste på egen rolle i møte med barna. Flere påpeker viktigheten av å være et godt forbilde, og at det er de som har ansvaret for å skape et inkluderende barnehagemiljø. Dette er i samsvar med Lund & Helgeland som viser til voksnes ansvar for et godt oppvekstmiljø, og Lamer som sier at voksne har ansvar for å lære barn positive samspillsmønstre (Lamer, 1997b, s. 36; Lund & Helgeland, 2016, s. 5). Flere viser også til at de vil framstå som varme og autoritative, noe som også innebærer grensesetting. Informantene gir uttrykk for at de samarbeider internt på avdelingene, og Paula sier at de gjennomgår hvilke grenser de skal ha overfor barna. Slik får de felles grenser, som igjen gir størst positiv virkning (Idsøe & Roland, 2017, s. 80-82). Felles kunnskap vil bidra til en lærende organisasjon, og gir personalet mulighet for å møte barna med en felles referanseramme (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 15; P. Roland, 2014, s. 481). Likevel er det et fåtall av informantene som påpeker viktigheten av felles kunnskap, slik at de sammen kan være i forkant eller gi støtte til barn som trenger det. Et samarbeid er i tråd med Meld.St.6 som viser til at samarbeid er en faktor for tidlig innsats, noe som bidrar til å forebygge og identifisere barn med utfordringer (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 83). Bente ser det som selvfølgelig at hun ikke skal informeres, og viser til taushetsplikten. Når hun viser til observasjoner av barn som utestenges, kan dette grunne i manglende samarbeid, og at de observasjoner hun gjør og informasjonen hun innehar ikke når fram til den som kan gi barnet hjelp.

Forskning viser til at mye av mobbingen i barnehagen finner sted i utetiden (Midtsand et al., 2004, s. 58). Siden alle de fire barnehagene har flere avdelinger, kan vi anta at flere

avdelinger har felles utetid. Det innebærer at det er viktig for alle voksne å kjenne til uheldige samspillsmønstre som kan forekomme, og at de er ekstra observante om dette har forekommet og kan gripe inn eller varsle videre om hendelser som oppstår. Dersom personalet har kjennskap til barna, og kunnskap om betydningen av voksen tilstedeværelse, vet de også at dette er en viktig faktor for frekvensen av utestenging av enkeltbarn fra lek (Lund et al., 2015, s. 44). Når det i tre av fire barnehager ikke er et system for at alle informeres, kan effekten av rammer og grenser bli mindre, og negative ledere kan få uheldig spillerom. I høringsnotat til ny barnehagelov vises det til at alle som arbeider i barnehagen skal ha plikt til å gripe inn og varsle videre ved krenkelser, noe som ikke begrenses til egen avdeling (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 27).

Disse funnene viser at personalet har kjennskap til viktigheten av egen rolle og relasjonskompetanse, noe som er av avgjørende betydning for å skape gode oppvekstmiljø og for å forebygge, avdekke og stanse mobbing. Effekten av den enkeltes autoritative kompetanse vil likevel bli større i barnehagen der avdelingene samarbeider eller utveksler informasjon som er nødvendig for å ivareta det enkelte barnet (Idsøe & Roland, 2017, s. 80-82).

5.3 Avdekking av mobbing

Gjennom alle intervjuene fremkommer det data som sier noe om hvordan de ulike informantene arbeider for å avdekke mobbing. Observasjon er tydelig det mest brukte tiltaket. Vi ser at det kun er Paula som viser til en plan med oversikt over hvordan de kan avdekke mobbing, der observasjon sammen med barna står sentralt. Likevel viser representanter fra tre av barnehagene at de tar i bruk observasjon som metode. Her er det avgjørende at personalet faktisk har tid til og vet hva de skal se etter, slik som Petra som tar fatt i uttalelser fra barn om at andre ikke får komme i selskap. Informantene viser også til at de diskuterer saker sammen på avdelingsmøtene. Slik får de løftet opp konkrete eksempler, noe som bidrar til refleksjon og bevisstgjøring blant personalet. Representanter fra alle barnehagene viser til at avdelingsmøter kan brukes til å drøfte barn og praksisfortellinger.

Når flere av informantene sier at de ikke tror det er mobbing på avdelingen eller i barnehagen deres nå, kan dette handle om manglende kunnskap om forskjeller mellom lek og mobbing, eller en tro eller ønske om at mobbing faktisk ikke finner sted i egen barnehage. Dette vil igjen gjøre det vanskeligere å avdekke de faktiske forhold (Larsson, 2001, s. 17-18).

Björg er opptatt av å være nær barna, for å få med seg det som skjer, noe som er en avgjørende faktor for å kunne se, høre og sette grenser (Nordahl et al., 2005, s. 216). Björg viser til et eksempel der noen barn er uenige om hvem som skal ha en sykkel. Sett fra utsiden kan diskusjonen hun beskriver tolkes på ulike måter. Når barna handler på måter seg imellom som de ikke tør å gjøre med en voksen til stede, er det viktig med voksne som er observante. Det kan også være en god grunn til å stille spørsmål til barnas samspill som skjer i forkant av at den voksne kommer. Det kan her se ut som at de har et uheldig samspillmønster seg imellom, der noen har større makt og rettigheter enn andre. Kanskje er det episoder som dette Bea er inne på når hun viser til at ting skjer i det skjulte, der barna endrer atferd når den voksne kommer inn i bildet. Som forskning viser, skjer mye av mobbingen i barnehagen nettopp i utetiden, der voksne ikke ser (Midtsand et al., 2004, s. 58). Her vil kunnskap om mobbing og avdekking være viktig.

Vi ser også at informantene oppfatter utestenging av barn på ulike måter. Noen tar slike episoder opp til diskusjon og videre observasjon, for å se om det kommer inn under mobbing. Andre ser det som del av barns naturlige samspill, da det en dag kan være den ene, neste dag en annen. Sett utenfra kan ikke den enes påstand sies å være korrekt og den andre ikke. Det er derfor viktig å sjekke ut, kartlegge barnas samspill og slik undersøke situasjonen for å avdekke om det forekommer mobbing (Utdanningsdirektoratet, 2016, s. 18). Dersom det kommer endringer i barnehageloven som står i tråd med høringsnotatet, vil det komme et uttrykkelig krav til nulltoleranse av blant annet utestenging, dersom denne oppleves krenkende eller nedverdiggende (Kunnskapsdepartementet, 2019a, s. 18). Dette fordrer at slike episoder må kartlegges.

Når noen av informantene ikke tror at det finnes mobbing blant de minste, at de er for små til å forstå, er dette en fullt mulig realitet. De minste barna har et begrenset språk, og det kan være vanskelig å få innsikt i deres opplevelser av samspill med andre. Det gjør at dette er et vanskelig felt å forske på. Samtidig kan tanken om at de minste ikke mobber, prege personalet slik at de overser forhold som ikke er optimale. Slike mentale modeller kan hindre innsikt og ny læring (P Roland et al., 2014, s. 116). Dersom antakelser om at små barn ikke mobber forblir på et ubevisst nivå, vil det kunne styre og opprettholde en kultur som hindrer videre handling (Vist & Alvestad, 2012, s. 264).

Som kjent ser flere av informantene på foreldrene som den største utfordringen dersom mobbing finner sted. En negativ innstilling til foreldresamarbeid kan i neste omgang medføre

at personalet ikke oppfatter foreldres tilbakemeldinger om barns trivsel, og unnlater å avdekke uheldige samspillsmønstre i barnehagen gjennom denne kanalen. Overser man det som skjer, eller tenker at ting går over, kan det hindre avdekking av faktiske forhold. Nettopp tanken om at det går over, at negativ atferd er noe de fleste små barn viser, ser vi igjen hos Bjørg, som ikke har opplevd at de ikke har avdekket mobbing. Samtidig er små barn i stor utvikling, og mye negativ atferd forsvinner etter hvert som barna blir mer sosialt kompetente. Dette viser viktigheten av å undersøke og kartlegge barnas samspill, for å kunne avdekke uheldige mønstre.

Avdekking av mobbing er et tema med lite fokus i litteraturen, og gjennom egen erfaring har dette aldri vært tema gjennom flere år som pedagogisk leder. At funnene her viser at bare én barnehage har en plan for dette arbeidet, er derfor ikke overraskende. Samtidig viser dette viktigheten av å sette fokus på dette feltet, for å sikre at mobbing avdekkes.

5.4 Tiltak når mobbing finner sted

Sju av åtte informanter viser til at barnehagen har en tiltaksplan for hva som skal gjøres om det avdekkes mobbing i barnehagen. Høiby viser til at planer for forebygging og tiltak i seg selv vil ha en forebyggende effekt (Høiby, 2002, s. 36). Dette må kunne diskuteres, da ikke alle informantene kjenner til tiltaksplanen eller innholdet i den. Sett utenfra, kan dette gi uttrykk for at barnehagene føler seg forpliktet til å ha en plan, men ikke har kunnskap om at planens innhold må formidles til personalet for å ha effekt. Dersom personalet har kjennskap til rutiner og prosedyrer, som samtaler og møter, vil tiltak kunne sette seg i organisasjonen (E. Roland, 2014, s. 100). Ser vi samlet på tiltakene informantene gir tilbakemeldinger om, spriker disse fra å be barna være gode mot hverandre, til tiltaksplan med informasjon og frister, noe som vitner om få felles referanserammer.

Det de fleste av informantene er enige om, er at foreldrene må tas med i arbeidet. Pernille viser til at tiltak vil fungere best om barnehage og hjem samarbeider om disse. Høiby viser til at barn lærer raskere nye regler og samspillsmønstre når alle parter drar i samme retning, noe som støtter Pernilles uttalelse (Høiby, 2002, s. 30). Dette gjelder også for det interne samarbeidet i barnehagen, som vil være særlig viktig for å få til et arbeid med hele barnehagemiljøet (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 83).

Petra viser til at tiltaksplanen må utarbeides i samarbeid med foreldrene. Både barnehageloven og rammeplanen for barnehagen viser til at barnehage og hjem skal

samarbeide, noe som innebærer at foreldrene skal ha rett til å medvirke (Barnehageloven, 2005, §1; Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 29). Lund et al. anser barnehage og hjem som likeverdige og ansvarlige for å ta med egne tanker, erfaringer og opplevelser om mobbing inn i dialogen (Lund et al., 2019, s. 13). Noen av informantene gir uttrykk for at det er barnehagen som skal gi foreldrene råd og informasjon om tiltak videre, noe som ikke er forenlig med et likeverdig samarbeid. Dette innebærer ikke at barnehagen ikke kan gi råd og informasjon, men at foreldrenes tanker og synspunkter skal tas med i dette samarbeidet.

Informantene har ulike tanker rundt hva mobbing er og om det er mobbing i barnehagen nå. Bente sier at hun ser barn som utestenges, uten at hun gir uttrykk for at dette er atferd som hun tar tak i eller melder videre om. Uten felles kunnskap og regler for hvilken atferd som er akseptabel, kan barnehagene risikere at personalet lar være å blande seg inn i uheldig samspill og mobbing. Dette vil igjen gi et signal til barna om at slik atferd aksepteres, kan dermed føre til mer mobbing (Høiby, 2002, s. 23). Slik vil personalets holdninger og atferd være avgjørende for om mobbing opphører eller ikke (Olweus, 1992, s. 45). I dette arbeidet er det viktig at også styrer informeres og kan arbeide for et trygt barnehagemiljø (Larsson, 2001, s. 88-89). Det er bare Petra og Pernille som viser til at styrer har ansvar for å sette inn tiltak om mobbing skjer. Derimot mener flertallet at styrer skal være med og utarbeide en plan for å stanse mobbingen. Hvorfor informantene ikke ser på styrer og ledelse som mer sentrale i arbeidet, er det vanskelig å si noe om. Informantenes svar tyder på at det ikke finnes kjente regler og rutiner for den enkeltes ansvarsområde, og at ledelsen i barnehagene ikke har framstått som ledere av dette arbeidet.

Generelt har informantene få tanker om hvordan barna kan følges opp. Noen av informantene viser til at barn må få hjelp til grensesetting, og til å stå opp for seg selv. Med dette uttrykker de en forståelse for at barn kan trenge hjelp til selvregulering, bygge selvtillit og lære strategier om tilsvarende handlinger skulle komme til å skje igjen. Dette er tiltak vi finner igjen hos Pettersen og Perren & Alsaker, der det understrekes at slike individuelle tiltak må gjøres i kombinasjon med tiltak overfor resten av barnegruppa for å lykkes (Perren & Alsaker, 2006, s. 54; Pettersen, 1997, s. 81). Når Paula viser til materiell i "være sammen" som kan brukes til å snakke om det som har skjedd, og Bea viser til endringer i organisering, som bordplassering og lekegrupper, kan dette være tiltak med hele gruppa som mål. Slike tiltak kan igjen styrke effekten av tiltak rettet mot det enkelte barn.

Samlet viser dette at den enkelte informant har tanker om hva de kan gjøre om mobbing finner sted, men at lite av dette er føringer fra barnehagens planer. At personalet ikke har deltatt i utarbeidelsen av tiltaksplaner er overraskende, da det gir personalet mindre eierforhold og kjennskap til planens innhold. Skal en slik plan implementeres, trengs desto mer øvelse, veiledning og administrativ støtte (Fixsen et al., 2005, s. 40-47).

5.5 Forutsetninger for barnehagens arbeid mot mobbing

I denne delen settes fokus på hvordan ledelse og ansvar, kunnskap og kompetanse påvirker arbeidet med å forebygge, avdekke og stanse mobbing i barnehagen. Dette er faktorer som vi ser spor av gjennom hele resultatdelen, og som det er viktig å ha kunnskap om for å kunne påvirke barnehagens arbeid i en positiv retning.

5.5.1 Ledelse og ansvar

Informantene viser i liten grad til styrer og ledelse gjennom intervjuene. Noen påpeker at styrer ikke har ansvar for å følge med på barnas miljø, da styrer ikke er der barna er. Selv om styrer synes å være unntatt det daglige arbeidet i stor grad, viser svarene at personalet er opptatt av å gå tjenestevei med utfordringer. Hovedansvaret for arbeidet mot mobbing synes å ligge hos pedagogene, mens styrer må ta del i utarbeidelse av plan dersom mobbing oppstår. Informantene viser til at styrers ansvar er å se til at det øvrige personalet gjør det de skal. Dette kan gi et inntrykk av at ledelsen av arbeidet i en viss grad ligger på den enkelte avdeling, noe som kan medføre større eller mindre variasjoner i arbeidet internt i barnehagen. Samtidig sier informantene at styrer *"holder tråden"*, styrer innhold på møter og har hovedansvaret.

Når informantene gir uttrykk for at styrer er unntatt ansvaret for å følge med på barnas miljø, er dette i strid med Meld St.19 som sier at styrer må være synlig og til stede der det pedagogiske arbeidet foregår (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 71). Det kan også virke som om styrerne i variert grad har sørget for at personalet har en felles forståelse for oppdraget gitt i rammeplanen, som viser til at personalet skal forebygge og stanse mobbing og arbeider for et pedagogisk utviklingsarbeid i denne sammenhengen. Dette vil igjen virke inn på barnehagen som lærende organisasjon.

Bente sier at deltakelsen i "gledning" kom etter initiativ fra pedagogene på en av avdelingene. Prosjektet synes å ta personalets fokus bort fra mobbing, samtidig som informantene ikke gir uttrykk for mål og retning i arbeidet mot mobbing. Dette står i kontrast til teorien som sier at

arbeidet mot mobbing må gis tid og ressurser for at dette skal kunne gjennomføres (P Roland et al., 2014, s. 104). Når informantene i denne barnehagen sier at fokuset på prosjektet medfører at fokuset på mobbing kommer i bakgrunnen, er det grunn til å vurdere prioriteringer av prosjekter. Å fokusere på ”gledning” er i seg selv positivt, særlig om barnehagen samtidig makter å balansere dette opp mot ansvaret for å forebygge, avdekke og stanse mobbing, noe som vil være et ledelsesansvar.

Pia har en positiv forventning til at styrer skal skape engasjement i personalet for arbeid mot mobbing. Hun anser det også som styrers jobb å styre dette arbeidet. Et slikt syn på ledelse er i tråd med Roland & Ertesvåg som anser at det er leders jobb å sette retning for arbeidet, skape entusiasme og forpliktelse (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 122).

Hos Paula er det styrer som har igangsatt ”være sammen”, og informantene gir uttrykk for at det er styrer som fortsatt vil at de skal jobbe med dette prosjektet. Her viser Paula til at de har godt materiell og gode rutiner, noe som gir støtte til arbeidet (P. Roland & Ertesvåg, 2018, s. 72). Prosjektet har bidratt til at de nå kan sette ord på kunnskap som før var taus, og kan nå analysere og reflektere rundt de holdninger og verdier som ligger til grunn for arbeidet. At dette grunnlaget er solid og faglig begrunnet, er leders ansvar.

Disse funnene viser at personalet ser på styrer som den som har hovedansvaret. Samtidig fraskriver informantene styrer mye av det daglige ansvaret for det som skjer i barnehagen, og mye av ansvaret synes å pålegges de pedagogiske lederne. Dette er et ventet funn, og kan være en årsak til at enkelte barnehager synes å ha interne forskjeller både i forståelse og arbeid mot mobbing.

5.5.2 Kunnskap og kompetanse

Ingen av barnehagelærerne har hatt mobbing som tema i sin utdanning. Noen av dem nevner at de har hatt emner som vil være aktuelle i sammenhengen, samtidig som ingen gir uttrykk for at dette er et område de har nok kunnskap om. Vi vet at kunnskap og forståelse for mobbing og årsaker til dette er av avgjørende betydning for å kunne forebygge og stanse mobbeatferd i barnehagen (P. Roland, 2014, s. 474 og 481). Barnehagelærernes kunnskap om lek og sosial kompetanse, vil kunne være viktige elementer i et mobbeforebyggende arbeid. Barne- og ungdomsarbeiderne sier at de henvender seg til pedagogene når de møter utfordringer, og viser med dette en forventning til at disse skal ha mer kompetanse på feltet. Samtidig sier både Paula og Pernille at egen kompetanse er på linje med resten av personalet. Når Petra er usikker på om hennes egen kompetanse påvirker de andre, viser hun til at hun ikke har satt direkte ord på den kunnskapen hun har. Dersom barnehagen har en flat struktur,

der alle skal være på lik linje, kan det gi lite rom for ulikheter, og pedagogenes faglige kunnskap kan undergraves for ikke å skape forskjellighet (Vist & Alvestad, 2012, s. 40). Dersom man skal nå målene i lovverk og rammeverk, må faglig kunnskap og kompetanse stå i fokus og være det bærende elementet i barnehagen.

Det er bare Bea som sier at hun har hatt læringsmål om mobbing i sin utdanning. Hun er den informanten som gir uttrykk for størst engasjement over å få delta på kurs eller andre opplæringstiltak. Hun finner også fagartikler om tema som hun ser er aktuelle i hverdagen. Det er vanskelig å si hvilken betydning utdannelsen har hatt for det arbeidet Bea utfører i dag, men hun framstår som trygg og reflektert i sine svar, noe som kan være en følge av kunnskap på feltet. Det synes tydelig at hennes engasjement for læring påvirker det arbeidet hun gjør. Rørnes viser til at det ofte er tilfeldigheter som styrer valg av tiltak, som den tilsattes egen entusiasme og engasjement, noe vi kan anta gjelder i Beas tilfelle (Rørnes, 2007, s. 121-122). Bjørg gir også uttrykk for at fagutdannelsen har gitt henne mye, og at utdannelsen har fått henne til å se ting fra nye synsvinkler. Dette står i kontrast til Bente, som mener at erfaringen har preget henne i større grad enn utdannelsen. Dette kan tyde på at den enkeltes engasjement spiller en sentral rolle i arbeidet, og at barnehagen som lærende organisasjon ikke alltid fremstår som mest sentral i arbeidet.

I prosjektet ”inkluderende barnehage- og skolemiljø” er kompetanseutvikling hos personalet et mål. Vi vet at personalet gjennomgår fagstoff om mobbing, og informantene gir uttrykk for at de har blitt mer bevisste på mobbeatferd etter at de tok del i dette. Dette prosjektet er en nasjonal satsning, som her realiseres i økt kompetanse i barnehagen, noe som er et kompetansetiltak i tråd med Meld.St.6 (Kunnskapsdepartementet, 2019b, s. 12-13). Informantene som deltar i ”være sammen” og ”gledning” gir også uttrykk for læring, der ”være sammen” synes å gi læring som er mer relevant i denne sammenhengen enn det ”gledning” gjør. Særlig gir Paula uttrykk for at prosjektet har gitt personalet ord på det som før var taus kunnskap, en avgjørende prosess for formidling og innlæring av sosial kompetanse for barna og som ledd i et profesjonaliseringsarbeid (Lamer, 1997b, s. 74).

Seks informanter viser til at de har hatt mobbing som tema på møter for personalet i barnehagen, mens to er usikre på dette. Ved at personalet gis kunnskap og forståelse for mobbing som tema, skapes et grunnlag for gode tiltak (P. Roland, 2014, s. 473-474). Når hele personalet får ta del i den samme kunnskapen, kan de møte barna med like referanserammer. Felles forståelse og felles begrepsapparat vil kunne gi større sikkerhet blant personalet i

arbeidet som skal utføres, og profesjonaliteten øker (Byrkjedal-Sørby & Roland, 2012, s. 22). I noen barnehager synes personalet å ha hatt flere møter om dette temaet, mens andre har hatt det oppe en gang eller to. Dersom kompetansen ikke bygges over tid, gir det utfordringer med å skape tiltak som er konsistente og sammenhengende (P. Roland, 2014, s. 481).

Bjørgs faste veiledning i barnehagen kan vi se som et kompetansehevingstiltak i regi av barnehagen, som kan bidra til å utvikle Bjørgs kompetanse i det daglige arbeidet og samspill i barnehagen (Gulbrandsen & Eliassen, 2013, s. 44). At barnehagen setter av tid og ressurser til dette, vitner også om at ledelsen ser viktigheten av økt og lik kompetanse i personalgruppa.

Disse funnene viser at kunnskap og kompetanse knyttet direkte til temaet mobbing, har lite sammenheng med informantenes utdannelsesbakgrunn, men synes i større grad å påvirkes av barnehagens arbeid og personlig engasjement.

6. Konklusjon

Jeg har i denne oppgaven tatt sikte på å svare på følgende problemstilling:

- Hvordan forstår personalet i barnehagen mobbeatferd, og hvordan arbeider de for å forebygge, avdekke og stanse slik atferd?

For å svare på problemstillingen har tre forskerspørsmål stått sentralt, og oppsummerte funn på disse presenteres i det følgende. Deretter vises det til forslag og refleksjoner for videre forskning.

6.1 Sentrale funn

6.1.1 Hvordan forstår personalet begrepet mobbing?

Personalets forståelse av begrepet mobbing synes å være påvirket av kjennskap til sentrale kjennetegn ved mobbing, som vi blant annet finner i definisjonene til Roland og Lund & Helgeland (Lund & Helgeland, 2016, s. 4; E. Roland, 2014, s. 25). Negative handlinger som gjentas og der styrkeforholdene er ulike, står sentralt hos flere av informantene. Flere peker også på at det er barnets opplevelse som skal stå sentralt, noen vektlegger barnets intensjon og andre viser til at mobbing kommer med alder og modenhet. At informantene viser kjennskap til kjennetegn ved ulike definisjoner, kan vi anta er en følge av barnehagenes fokus på temaet. Samtidig indikerer variasjonene i svarene at det ikke er implementert en felles forståelse for temaet.

Informantene viser også til at de oppfatter barns negative handlinger ulikt, noe som synes å påvirke deres oppfattelse av om det er mobbing i barnehagen eller ikke. Her framstår særlig utestenging som en negativ handling som tolkes ulikt av de ulike informantene. Samtidig gir flere av informantene uttrykk for at de synes det er vanskelig å sette grenser for hva som er mobbing og hva som ikke er det, som kan handle om uklare situasjoner, lite kartlegging eller manglende kunnskap.

Barn involveres i mobbeatferd av ulike årsaker, og informantene viser kjennskap til flere av disse. Til tross for at informantene viser til barns behov for makt og tilhørighet, er det likevel bare en informant som viser kjennskap til kunnskap om reaktiv og proaktiv aggresjon. Andre forklarer barnas handlinger med atferd som barna vil vokse av seg. I hovedsak bruker informantene en individorientert tilnærming til hvem som mobber og hvem som utsettes for mobbing, og hvorfor dette skjer. Fokuset på lekemiljø og gruppa som kontekst for at slike handlinger tillates, er lite tilstede.

Informantenes forståelse av mobbing som tema, synes å påvirke deres forståelse for om det forekommer mobbing i barnehagen, og om begrepet mobbing brukes om negative handlinger mellom barna. Når vi vet at grunnlaget for å skape gode tiltak mot mobbing ligger nettopp i at personalet har kunnskap og forståelse for tema og problematikk, og personalet er den viktigste enkeltfaktoren for barnas trivsel og utvikling, er det nødvendig med god kunnskap om temaet for å arbeide mot mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2015, s. 69; P. Roland, 2014, s. 473-474).

6.1.2 Hvordan forebygges, avdekkes og stanses mobbing i barnehagen?

Samarbeid med foreldrene synes å stå sentralt som tiltak for å forebygge mobbing, der tiltak kan styrkes ved felles holdninger og samarbeid. Samtidig sier flere av informantene at samarbeid med foreldrene kan være en utfordring dersom det oppstår mobbing. Her kan det se ut som om personalets egne fordommer kan være en utfordring for et godt samarbeid om mobbing oppstår. Barnehagene som arbeider med prosjekter synes i varierende grad å forebygge mobbing gjennom disse, uten at informantene gir uttrykk for en bevissthet om dette. Funn i denne oppgaven kan ikke si noe om prosjektenes direkte påvirkning på eventuell reduksjon av mobbing, men prosjektene har en påvirkning på informantenes holdning til, oppfattelse av og arbeid mot mobbing i barnehagen. Det blir i liten grad vist til arbeid med sosial kompetanse som tiltak for å forebygge mobbing. Arbeid med sosial kompetanse er en sentral del av barnehagens arbeid, og det er overraskende at dette fokuseres i så liten grad i denne sammenhengen. Derimot synes informantene å kjenne til viktigheten av egen relasjonskompetanse i møte med barna, og at egen kompetanse er viktig for å tilrettelegge for et godt barnehagemiljø. Et fåtall av informantene viser til at et godt barnehagemiljø vil styrkes av godt internt samarbeid, og at arbeidet med å forebygge, avdekke og stanse mobbing vil gjøres bedre ved et samarbeid.

Observasjon er tiltaket flest informanter viser til for å avdekke mobbing. Observasjoner blir drøftet med nære kollegaer, og i enkelte av barnehagene blir observasjonene fulgt opp med kartlegging av situasjonen. Noen fokuserer på å være nær barna, mens andre ikke tror det forekommer mobbing og lener seg til dette. Igjen synes manglende kunnskap om hvordan mobbing framstår i barnehagen, samt forskjeller mellom mobbing og andre mer akseptable former for negativ atferd å være en hindring for arbeidet mot mobbing.

Alle barnehagene har en tiltaksplan som skal iverksettes om mobbing finner sted, men informantene har lite kjennskap til innholdet i denne. Lite kjennskap til barnehagens plan

viser igjen i at informantene gir varierende svar i hvilke tiltak som vil iverksettes. De fleste informantene viser til at foreldrene må tas med i arbeidet, men i hovedsak legger informantene vekt på at dette samarbeidet består av informasjon om saken fra barnehagens side. Enkelte informanter viser til samtaler med barna, hjelpe barna til grensesetting og selvregulering, mens andre vektlegger lekegrupper og felles grenser blant personalet.

6.1.3 Hva påvirker personalets arbeid mot mobbing i barnehagen?

I forståelsen av mobbing i barnehagen, og i personalets arbeid for å forebygge, avdekke og stanse mobbing, synes kunnskap og kompetanse om temaet å stå som en avgjørende faktor for det arbeidet som gjøres. Kun en av informantene har hatt om mobbing i sin utdanning, noe som tilsier at den øvrige kunnskapen kommer fra barnehagens arbeid og informantenes øvrige erfaring. Kunnskapen varierer, og kulturen for å fagliggjøre diskusjonen er det et fåtall som viser til. Personlig engasjement og entusiasme synes i noen av barnehagene å stå sterkere enn barnehagens satsing på en felles faglig plattform. Igjen synes de ulike prosjektene å spille en sentral rolle, da "være sammen" og inkluderende barnehage- og skolemiljø i større grad synes å arbeide målrettet mot kompetanseheving på sine felt enn det prosjektet gledning synes å gjøre. At barnehagene som tar i bruk disse prosjektene arbeider med dem over noen år, styrker også læring og implementering.

Selv om teorien tilsier at arbeidet mot mobbing styrkes gjennom god ledelse, framstår flere av styrerne som lite involverte i dette arbeidet. Enkelte av informantene fraskriver også styrer ansvar for å følge med på om barna har et godt barnehagemiljø. Samtidig viser informantene til at styrer har hovedansvaret, og ser til at arbeidet gjøres. Her synes det å være et skille mellom noen av informantenes forventninger og styrers faktiske plikter i arbeidet. Dette kan bidra til at styrers ansvar tillegges de pedagogiske lederne, og barnehagens arbeid mot mobbing blir avhengig av pedagogenes egen kunnskap og engasjement. I andre barnehager viser informantene til at det nettopp er styrer som legger føringer for barnehagens arbeid, og slik sørger for et solid faglig grunnlag i arbeidet mot mobbing som en lærende organisasjon.

6.2 Forslag til videre forskning

Gjennom denne oppgaven har jeg fått en dypere forståelse for hvordan personal i barnehagen forstår mobbing, arbeider for å forebygge, avdekke og stanse mobbing, og kjennskap til noe av det som kan påvirke den enkelte i dette arbeidet. Barnehagehverdagen er travel, noe som kan gjøre det utfordrende å få tid til å innføre ny kunnskap og nye føringer. Det er derfor viktig at den kunnskapen som barnehagen tilføres, er konkret og praksisnær, og viser til hva

mobbing er, hva som kjennetegner barn og samspill der mobbing forekommer, og hvordan barnehagens personale kan forebygge, avdekke og stanse slik atferd. Gjennom arbeidet med oppgaven, syntes særlig avdekking og tiltak der mobbing finner sted å være områder det trengs mer forskning på.

Denne oppgaven viser at styrer har ulik påvirkning på det daglige arbeidet i barnehagen. Videre forskning på styrers rolle i kompetanseutvikling og barnehagen som lærende organisasjon, og hvordan de kan påvirke barnehagens arbeid mot mobbing, kan være interessante innfallsvinkler til et videre arbeid.

Oppgaven indikerer også en forskjell mellom barnehager som arbeider med ulike prosjekter. Finnes det en forskjell på i hvilken grad barn og foreldre opplever reduksjon av mobbing i barnehagehverdagen, ut fra barnehagens ulike prosjektarbeid?

Denne oppgaven baserer seg på et lite utvalg på åtte informanter, og kan ikke generaliseres. En studie med flere informanter eller andre innfallsvinkler vil kunne bekrefte eller avkrefte gyldigheten av de funnene det her vises til.

Videre forskning kan bidra til å sikre barn et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø, og gi gevinster for både barn, hjem og barnehage på kort og lang sikt.

Referanser

- Alsaker, F. (1997). Hva vet vi om mobbing i barnehagen? Undersøkelser om mobbing i barnehager i Bergen og i Sveits. I Pettersen, R. J. (Red.), *Mobbing i barnehagen* (s. 27-38). Oslo: SEBU Forlag.
- Barne- og familiedepartementet. (2003). *Mobbing i barnehagen Et hefte for deg som arbeider i barnehagen*. Oslo. Hentet 25.03.2020 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0006/ddd/pdfv/2105_92-mobbing_skjerm_bokm.pdf
- Barnehageloven. (2005). *Lov om barnehager*. Hentet 20.02.2020 fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64#KAPITTEL_1
- Björk, G. O. (1999). *Mobbning: en fråga om makt?* Sverige: Studentlitteratur.
- Byrkjedal-Sørby, L. J. & Roland, P. (2012). Individuell og kollektiv håndtering av aggresjonsproblematikk i skolen. *Spesialpedagogikk*, (7)(s. 18-23).
- Card, N. A. & Little, T. D. (2007). Differential relations of instrumental and reactive aggression with maladjustment: Does adaptivity depend on function. I Hawley P.H., Little, T. & Rodkin, P.C. (Red.), *Aggression and Adaptation: The bright side to bad behavior* (s. 107-134). Lawrence Erlbaum Associates Inc.
- Ertesvåg, S. K. & Roland, E. (2015). Professional cultures and rates of bullying. *School Effectiveness and School Improvement*, 26(2) (s.195-214). Hentet 02.05.2020 fra <https://doi.org/DOI:10.1080/09243453.2014.944547>
- Espelage, D. L. & Swearer, S. M. (2004). *Bullying in American schools: A social-ecological perspective on prevention and intervention*. Routledge.
- Fixsen, D. L., Naoom, S. F., Blase, K. A., Friedman, R. M. & Wallace, F. (2005). *Implementation research: A synthesis of the literature* University of South Florida, Tampa, FL The National Implementation Research Network.
- forebygging.no. (2016). Steg for steg. Hentet 06.02.2020 fra <http://www.forebygging.no/Kunnskapsoppsummeringer/2006---2015/Forebyggende-innsatser-i-skolen/Steg-for-steg/>
- Fullan, M. (2014). *Å dra i samme retning: et skolesystem som virker* (Oversatt av Sandengen, S.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1995). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi* Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. & Eliassen, E. (2013). *Kvalitet i barnehager. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet høsten 2012*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Rapport 1/2013 Hentet 06.02.2020 fra http://www.nova.no/asset/6157/1/6157_1.pdf
- Gulbrandsen, L. & Sundnes, A. (2004). *Fra best til bedre? Kvalitetssatsing i norske barnehager: Statusrapport ved kvalitetssatsingsperiodens slutt*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) Hentet 06.02.2020 fra http://ungdata.no/asset/477/1/477_1.pdf
- Haug, K. H. (2014). Barnehager = lærende organisasjoner. Hentet 10.05.2020 fra <https://blogg.hioa.no/bloak/2014/01/24/barnehager-laerende-organisasjoner/>
- Helgeland, A. & Lund, I. (2016). Children's voices on bullying in kindergarten. *Early Childhood Education Journal*, 45(1)(s. 133-141). Hentet 04.02.2020 fra <https://doi.org/10.1007/s10643-016-0784-z>
- Helgesen, M. B. (2014a). Hvordan kan mobbing forstås? I Helgesen, M.B. (Red.), *Mobbing i barnehagen Et sosialt fenomen* (s. 19-30). Universitetsforlaget.
- Helgesen, M. B. (2014b). *Mobbing i barnehagen Et sosialt fenomen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helgesen, M. B. (2014c). Mobbing sett med nye øyne. I Helgesen, M.B. (Red.), *Mobbing i barnehagen Et sosialt fenomen* (s. 74-91). Oslo: Universitetsforlaget.

- Høyby, H. (2002). *Mobbing kan stoppes!: håndbok for skolen* (2. utg, 2003) Fagbokforlaget.
- Idsøe, E. C. (2016). Mobbing i et traumeperspektiv. I Bru, E., Idsøe, E.C. & Øverland, K. (Red.), *Psykisk helse i skolen* (s. 109-124). Oslo: Universitetsforlaget.
- Idsøe, E. C. & Roland, P. (2017). *Mobbeatferd i barnehagen: temaforståelse, forebygging, tiltak* Cappelen Damm akademisk.
- Johannessen, A., Tuft, P. & Christoffersen, L. (2011). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4.utg). Oslo: Abstrakt forlag.
- Kirves, L. & Sajaniemi, N. (2012). Bullying in early educational settings. *Early Child Development and Care*, 182(3-4), (s.383-400). Hentet 02.02.2020 fra <https://doi.org/10.1080/03004430.2011.646724>
- Kleven, T. A. (2002). Hvordan er begreene operasjonalisert. I Kleven, T.A. (Red.), *Innføring i pedagogisk forskningsmetode. En hjelp til kritisk tolking og vurdering* (s. 85-102). Bergen: Fagbokforlaget Vigmstad & Bjørke AS.
- Kreyberg, E. (2016). Samarbeid når eleven har psykiske helseplager. I Bru, E., Idsøe, E.C. & Øverland, K. (Red.), *Psykisk helse i skolen* (3. utg 2017, s. 271-290). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kristensen, M. Ø. (2014). Kampen om mobbebegrepet. I Helgesen, M.B. (Red.), *Mobbing i barnehagen. Et sosialt fenomen* (s. 32-51). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Kunnskapsdepartementet. (2015). *Meld.St.19 (2015-2016) Tid for lek og læring–Bedre innhold i barnehagen* (Meld.St.19). Hentet 20.05.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20152016/id2479078/?ch=5>
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Utdanningsdirektoratet.
- Kunnskapsdepartementet. (2019a). *Høring Forslag til endringer i barnehageloven Regler om barnehagemiljø*. Hentet 25.01.2020 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing-forslag-til-endringer-i-barnehageloven-regler-om-barnehagemiljo/id2662762/?expand=horingsnotater>
- Kunnskapsdepartementet. (2019b). *Meld. St. 6 Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap i barnehage, skole og SFO*. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon Hentet 25.01.2020 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/3dacd48f7c94401ebefc91549a5d08cd/no/pdfs/stm201920200006000dddpdfs.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2020). *Prop. 96 L (2019-2020) Endringer i folkehøyskoleloven, barnehageloven og voksenopplæringsloven m.m. (samleproposisjon)*. Hentet 25.05.2020 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/bc1ea1a163a5452e9b616b77f4522e63/no/pdfs/prp2019202000096000dddpdfs.pdf>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg. Oversatt av Anderssen, T.M. & Rygge, J.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lamer, K. (1997a). *Du og jeg og vi to!: et rammeprogram for sosial kompetanseutvikling: håndboka*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lamer, K. (1997b). *Du og jeg og vi to!: Om å fremme barns sosiale kompetanse: teoriboka*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsson, E. (2001). *Mobbet? Det har vi ikke merket!* (Oversatt av Sunde, B.). Oslo: NKS-forlaget.
- Lund, I. (2014). *"De er jo bare barn" Om barnehagebarn og mobbing*. Oslo: PEDLEX Norsk Skoleinformasjon.
- Lund, I., Godtfredsen, M., Helgeland, A., Nome, D. Ø., Kovac, B. V. & Cameron, D. L. (2015). *Hele barnet, hele løpet; Mobbing i barnehagen*. Hentet 20.01.2020 fra <http://www.forebygging.no/Global/mobbing%20i%20barnehagen%20rapport.pdf>
- Lund, I. & Helgeland, A. (2016). *Mobbing i barnehagen: Anerkjennelse som forebygging*. Oslo: PEDLEX as.
- Lund, I., Helgeland, A., Kovac, B. V., Cameron, D. L. & Godtfredsen, M. (2019). *Dialog og samarbeid i arbeidet mot mobbing i barnehagen*. Hentet 14.04.2020 fra

<https://www.ks.no/globalassets/fagomrader/forskning-og-utvikling/nyhetssaker/Dialog-og-samarbeid-i-arbeidet-mot-mobbing-i-barnehagen.pdf>

- Lund, I., Helgeland, A. & Kovac, V. B. (2017). På vei mot en ny forståelse av mobbing i et folkehelseperspektiv. *Acta Didactica Norge*, 11(3), Hentet 20.05.2020 fra <https://doi.org/https://doi.org/10.5617/adno.4691>
- Midtsand, M., Monstad, B. & Søbstad, F. (2004). *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Trondheim: Dronning Mauds Minne, Høgskole for Førskolelærerutdanning.
- NESH publikasjon. (2016). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnskunnskap, jus og humaniora. Hentet 08.03.20 fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier: den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordahl, T., Sørli, M.-A., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Nordhagen, R., Nielsen, A., Stigum, H. & Köhler, L. (2005). Parental reported bullying among nordic children: a population-based study. *Child: care, health and development*, 31(6) (s.693-701).
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen* (2.utg). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Olweus, D. (1992). *Mobbing i skolen: hva vi vet og hva vi kan gjøre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Omdal, H. (2013). *VÆRE SAMMEN KOMPETANSELØFT I BARNEHAGEN: rapport fra evalueringen*. Kristiansand: Universitetet i Agder. Hentet 06.02.2020 fra <https://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/1374269/Læringsmiljosenteret/Pdf/Forskning%20og%20prosjekter/Rapport%20Være%20Sammen.pdf>
- Perren, S. & Alsaker, F. D. (2006). Social behavior and peer relationships of victims, bully-victims, and bullies in kindergarten. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(1)(s. 45-57). Hentet 14.04.2020 fra <https://browzine.com/articles/24055088/pdf>
- Petersen, K. S. & Christoffersen, D. D. (2011). *Mobning-Et sosialt fænomen eller et individuelt problem?* Fredrikshavn: Dafolo.
- Pettersen, R. J. (1997). *Mobbing i barnehagen*. Oslo: SEBU forlag.
- Pianta, R. (1997). Adult-Child Relationship Processes and Early Schooling. *Early Education and Development*, 8(1)(s. 11-26). Hentet 14.04.2020 fra https://doi.org/10.1207/s15566935eed0801_2
- Postholm, M. B. (2010). *Kvalitativ metode: en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Regjeringen. (2015). *Partnerskap mot mobbing Sammen for et inkluderende lærings- og oppvekstmiljø 2016–2020*. Hentet 21.01.2020 fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/95ef678cc8c7454fb45e3f57826dd461/partnerskapmotmobbing.pdf>
- Roland, E. (2014). *Mobbingens psykologi: hva kan skolen gjøre?* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Roland, E. & Vaaland, G. S. (2003). Zero, SAFs program mot mobbing. Hentet 20.02.2020 fra https://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/13232781/Læringsmiljosenteret/Pdf/Mobbing/ZERO_LÆRERVEILEDNING.pdf
- Roland, P. (2011). *Problematferd i skolen: hvordan kan pedagoger håndtere aggressiv atferd*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning.
- Roland, P. (2014). Forebygging av aggresjon og mobbing i barnehagen. I Glaser, V., Størksen, I., Drugli, M.B. (Red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen; forskning og praksis* (2.utg.2018)(s. 473-487). Bergen: Fagbokforlaget.
- Roland, P. & Ertesvåg, S. K. (2018). *Implementering av endringsarbeid i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Roland, P., Størksen, I., Omdal, H., Midthassel, U., Fandrem, H., Godtfredsen, M. & Skeie, E. (2014). *Kompetanseløft i barnehagen*. Stavanger: Være Sammen. Universitetet i Stavanger.

- Rutter, M. & Rutter, M. (2000). *Den livslange utvikling: forandring og kontinuitet* (2. utg. Oversatt av Johansen, A.). København: Hans Reitzels Forlag.
- Rørnes, K. (2007). *Det motstandsdyktige" mobbeviruset": hvordan utvikle en beredskap som virker i barnehage og skole?: strategi, planer, tiltak*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Sandgrind, S. W. (2019). Nytt verktøy skal hjelpe barnehager med å skape dialog med foreldre om mobbing. Hentet 03.03.2020 fra <https://www.barnehage.no/artikler/nytt-verktoy-skal-hjelpe-barnehager-med-a-skape-dialog-med-foreldre-om-mobbing/476044>
- Sandsleth, G. (2007). *Mobbing. Forstå, bekjempe og forebygge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Schott, R. M. (2009). Mobning som sosialt begreb: Filosofiske refleksjoner over definitioner. I Kofoed, J. & Søndergaard, D.M. (Red.), *Mobning Sociale prosesser på afveje* (s. 225-258). København: Hans Reitzels Forlag.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L. & Napolitano, S. A. (2009). *Bullying prevention and intervention: Realistic strategies for schools*. New York: Guilford press.
- Søndergaard, D. M. (2009). Mobning og social eksklusionsangst. I Kofoed, J. & Søndergaard, D.M. (Red.), *Mobning Sociale prosesser på afveje* (s. 21-58). København: Hans Reitzels Forlag.
- Tangen, R. (2008). Tilnæringsmåter og temaer i spesialpedagogikk—en introduksjon. I Befring, E. & Tangen, R. (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 17-42). Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Utdanningsdirektoratet. (2012). *Barns trivsel - voksnes ansvar*. Utdanningsdirektoratet. Hentet 11.05.2020 fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/stottemateriell-til-rammeplanen/trivselsveileder/2-Personalets-arbeid-for-et-godt-psykososialt-miljo/>
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Grunnlagsdokument for arbeidet med barnehagemiljø, skolemiljø, mobbing og andre krenkelser* Oslo: Utdanningsdirektoratet. Hentet 20.05.2020 fra <https://laringsmiljosenteret.uis.no/getfile.php/13323547/Laringsmiljosenteret/Pdf/Forskning%20og%20prosjekter/Laringsmiljoprojektet/Grunnlagsdokument%20for%20arbeidet%20med%20barnehagemilj%20skolemilj%20mobbing%20og%20andre%20krenkelser.pdf>
- Utdanningsdirektoratet. (2018). *Inkluderende barnehage- og skolemiljø*. Utdanningsdirektoratet. Hentet 02.03.2020 fra <https://www.udir.no/kompetanse-mobbing>
- Vist, T. & Alvestad, M. (2012). *Læringskulturer i barnehagen: Flerfaglige forskningsperspektiver*. Latvia: Cappelen Damm akademisk.
- Vlachou, M., Andreou, E., Botsoglou, K. & Didaskalou, E. (2011). Bully/victim problems among preschool children: A review of current research evidence. *Educational Psychology Review*, 23(3)(s. 329-358). Hentet 01.05.2020 fra <https://doi.org/DOI: 10.1007/s10648-011-9153-z>
- Westergaard, E. & Fandrem, H. (2011). *Samarbeid mellom hjem og skole*. Stavanger: Universitetet i Stavanger, Senter for atferdsforskning.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg 1

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Arbeid mot mobbing i barnehagen - En kvalitativ studie av personalets bakgrunn for tiltak

Referansenummer

588335

Registrert

11.12.2019 av Inger Johanne Klausen - ij.klausen@stud.uis.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger / Fakultet for utdanningsvitenskap og humaniora /
Institutt for grunnskolelærerutdanning, idrett og spesialpedagogikk

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ellen Elvethon, ellen.elvethon@uis.no, tlf: 41006224

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Inger Johanne Klausen, Injo@lyse.net, tlf: 46642313

Prosjektperiode

29.11.2019 - 12.06.2020

Status

12.12.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

12.12.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg 12.12.19. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 12.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og

art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). Dersom du benytter en databehandler i prosjektet må behandlingen oppfylle kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vedlegg 2

Vil du delta i intervju i forbindelse med masteroppgave?

Temaet for oppgaven er: Arbeid mot mobbing i barnehagen – En kvalitativ studie av personalets bakgrunn for tiltak.

Bakgrunn og formål

Jeg er masterstudent i spesialpedagogikk ved Universitetet i Stavanger og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er hvilke faktorer som påvirker personalet i deres arbeid mot mobbing. Jeg ønsker å sette fokus på hva som styrer arbeidet vårt. Har vi felles, gode systemer for hvordan arbeidet utføres, eller er det opp til den enkelte å finne gode løsninger? For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervju 4 pedagoger og 4 barne- og ungdomsarbeidere/andre som daglig arbeider sammen med barna. Jeg ønsker deg som informant, da jeg er interessert i din personlige opplevelse av arbeidet mot mobbing. Jeg leter ikke etter en fasit eller et riktig svar, men ønsker en forståelse for hvordan du opplever dette i praksis. I dette skrevet vil du få informasjon om hva deltakelse vil innebære for deg.

Jeg ønsker å intervju barnehagelærere og fagarbeidere i fire ulike barnehager innad i kommunen, kommunale og private. Jeg har kontaktet styrer i din barnehage, som igjen har anbefalt deg som deltaker.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Deltakelse i dette prosjektet, innebærer at jeg kommer til barnehagen og intervjuer deg en gang. Jeg vil bruke lydopptak og ta notater mens vi snakker sammen, men dette vil behandles konfidensielt. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir enige om tid og sted for gjennomføring. Spørsmålene vil blant annet handle om hva du ser på som mobbing, og hva du gjør om mobbing finner sted. Hvis det er ønskelig kan du få høre gjennom lydopptaket og bekrefte at du er fornøyd med det som er sagt.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil kun være meg og min veileder som vil ha tilgang til personopplysningene, og vi er begge underlagt taushetsplikt. Den enkelte informant vil ikke kunne gjenkjennes i den ferdige oppgaven. Opplysningene du gir, skal kun brukes til dette prosjektet, og prosjektet skal etter planen avsluttes den 15.juni 2020. Alle opplysninger vil bli anonymisert og opptakene vil slettes når oppgaven er ferdig, senest innen utgangen av 2020.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i prosjektet og uavhengig av hvor jeg er i prosessen har du mulighet til å trekke deg, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg om du ikke vil delta, eller senere velger å trekke deg. Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, få rettet og slettet personopplysninger om deg, få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen

av dine personopplysninger. Retten til å behandle personopplysninger om deg, er basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis det er noe du lurer på, kan du sende en e-post til meg, Injo@lyse.net eller ta kontakt med meg på telefon 46642313. Du kan også kontakte min veileder ved å sende en e-post til ellen.elvethon@uis.no, personvernombudet på Universitetet i Stavanger personvernombud@uis.no eller NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost personverntjenester@nsd.no eller telefon: 55 58 21 17.

Dersom du samtykker til å delta i min masteroppgave, er det fint om du gir tilbakemelding til meg med den vedlagte samtykkeerklæringen når jeg kommer innom.

Med vennlig hilsen

Ellen Elvethon
Universitetslektor/veileder

Inger Johanne Klausen
Skulehagen 28
4362 Vigrestad

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt og forstått informasjonen om prosjektet ”*Arbeid mot mobbing i barnehagen – En kvalitativ studie av personalets bakgrunn for tiltak*” og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet avsluttes, ca. 15.06.2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

Intervjuguide

- Fortelle kort om meg selv og masteroppgaven: hva påvirker arb mot mobbing i bhg?
- Informere om hva opplysningene skal brukes til, forklare anonymitet, taushetsplikt, frivillighet og retten til å trekke seg
- Informasjon om opptak, samt sørge for samtykke (underskrift)
- Spørsmål?
- Starte opptak

Fortelle kort om barnehagen; er den kommunal/privat, ca antall barn og avdelinger, antall ansatte?

Arbeidserfaring, utdanning og kurs

- Alder
- Hvor lenge har du jobbet i denne barnehagen? Stor/liten avdeling? Før, nå
- Hva er din utdanningsbakgrunn? Erfaringsbakgrunn?
- Under din utdanning, var mobbing et tema? Hvordan? Kan du fortelle om det?
- Har du deltatt på kurs eller annet, som omhandler mobbing, forebygging og tiltak?
- Hvordan opplever du din egen kompetanse på området mobbing? Påvirker din kunnskap det du gjør? Påvirker din kunnskap dine medarbeidere? Hvorfor/hvorfor ikke?

Temaforståelse

- Hva tenker du at mobbing i barnehage er? Hva slags atferd gir grunn til bekymring i samspill
- Er det forskjell på mobbing og annen negativ atferd?
- Forekommer det mobbing i barnehagen? Har du egen erfaring med barn som mobber?
- Bruker dere begrepet mobbing om barns atferd?
- Hvorfor tror du noen utøver slike handlinger?
- Hvorfor tror du noen blir utsatt for slike handlinger?

Forebygging

- Har du en strategi eller plan for å forebygge mobbing?
- Vet du hvorfor du velger å gjøre dette/bruke denne strategien?
- Er det noen strategier du har erfart som særlig gode? Brukes disse av andre enn deg? Får du gode eller dårlige tilbakemeldinger når du gjør dette? Fra hvem?
- Hvilke områder synes du er sentrale i forebygging? Sosial komp/voksenrollen/tilstedeværelse/identitet/samarbeid/kompetanse/program
- Har du erfaring med ulike forebyggingsprogram? Hva var bra/dårlig?

- Har barnehagen planer for forebyggende arbeid mot mobbing? Har du deltatt i utarbeidelsen av slike? Kjenner du til barnehagens planer for arbeid mot mobbing?
- Kan du fortelle om dette arbeidet med planer og strategier? Er det utfordrende, lykkes dere?
- Dersom barnehagen har økt fokus på mobbeforebygging, har det påvirket noe i hverdagen? Endringer?

Håndtering

- Har du en strategi eller plan for hvordan du håndterer barn med begynnende mobbeatferd eller barn som mobber?
- Hva gjør dere dersom dere oppdager mobbing? Gjerne konkrete eksempler /på tiltak
- Hva kan være utfordringer i forhold til håndtering?
- Er det noen som veileder deg i arbeidet? Er det noen du kan søke råd og veiledning hos?

Lover, plikter og samarbeid

- Har du eller barnehagen et rammeverk eller lovverk dere forholder dere til i arbeidet mot mobbing?
- Har barnehagen en plan for oppfølging dersom mobbing finner sted?
- Dersom det innføres plikter i arbeidet mot mobbing (nytt høringsnotat), hvem tenker du bør ha ansvar for å utføre plikter:
  - o Følge med
  - o Varsle
  - o Undersøke
  - o Sette inn tiltak
  - o Utarbeide plan
- Er mobbing noe dere snakker om/diskuterer på møter, kurs, andre sammenhenger?
- Hvordan samarbeider dere internt i arbeidet mot mobbing? Hva gjør dere for å være bevisste omkring mobbeatferd?
- Hvordan samarbeider dere med foreldre? Påvirker dette arbeidet?
- Hvilken rolle tenker du styrer har i arbeidet mot mobbing?

Avslutning

- Har jeg forstått deg rett?
- Er det noe du ønsker å tilføye dette intervjuet?
- Er det ett poeng du ønsker å understreke?
- Hvordan har det vært for deg å snakke om dette?
- Kan jeg ta kontakt senere dersom noe dukker opp i etterkant?

Avslutte opptak